

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

*«Η Υψηλή Στρατηγική στον Αραβοϊσραηλινό πόλεμο των Έξι
Ημερών το 1967»*

“Grand Strategy in the 1967 Arab-Israeli Six-Day War”

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Βασίλειος Σκανδάλης

A.M: 2222M023

Αθήνα, Δεκέμβριος 2023

Τριμελής Επιτροπή

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Τσιμόνης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright© Βασίλειος Σκανδάλης, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Στην σύζυγό μου,

Σοφία.

.

Συντομογραφίες

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Α΄ΠΠ: Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος
Β΄ ΠΠ: Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος
ΔΝΤ: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΑΔ: Ενωμένη Αραβική Δημοκρατία
ΕΣΣΔ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΟΑΠ: Οργανισμός για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης
ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΣΑ: Συμβούλιο Ασφαλείας
CIA: Central Intelligence Agency
UAR: United Arab Republic

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσοι συνέβαλλαν στην εκπόνησή της.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Χαράλαμπο Παπασωτηρίου, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε εξ' αρχής, αναθέτοντάς μου το συγκεκριμένο θέμα, την επιστημονική του καθοδήγηση, τις υποδείξεις του και την εκπαιδευτική του επιρροή καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Ευχαριστώ, επίσης, θερμά όλους τους διδάσκοντες καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος για τις πολύτιμες γνώσεις και ακαδημαϊκές κατευθύνσεις που κατάφερα να αποκομίσω από αυτούς στη διάρκεια του προγράμματος.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στη σύζυγό μου, Σοφία, για όλη τη στήριξη, τη συμπαράσταση και την κατανόησή της, καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Ευχαριστίες.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Περιεχόμενα	9
Περίληψη.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εισαγωγή	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Κεφάλαιο Πρώτο: Υψηλή Στρατηγική κι ο Πόλεμος των Έξι Ημερών	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
1.1 Η έννοια της Στρατηγικής.....	16
1.2 Η Υψηλή Στρατηγική κι οι διαστάσεις της.....	19
1.3 Η έννοια του προληπτικού πολέμου (preemptive war)	21
1.4 Στρατηγικός Αιφνιδιασμός και παραπλάνηση	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Κεφάλαιο Δεύτερο: Διολισθαίνοντας προς τον πόλεμο	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
2.1 Το γεωπολιτικό και στρατηγικό πεδίο	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
2.2 Η Υψηλή Στρατηγική του Ισραήλ.....	28
2.3 Η Υψηλή Στρατηγική των Αραβικών Κρατών	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
2.3.1 Αίγυπτος.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
2.3.2 Συρία.....	42
2.3.3 Ιορδανία.....	48
Κεφάλαιο Τρίτο: Οι έξι ημέρες τον Ιούνιο του 1967	52
3.1 Η αεροπορική στρατηγική	52
3.2 Η χερσαία στρατηγική	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.3 Η κατάληξη κι οι συνέπειες του πολέμου	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Συμπεράσματα	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Βιβλιογραφία	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Ελληνόγλωσση.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Ξενόγλωσση.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Υπεύθυνη Δήλωση περί μη Λογοκλοπής	69

Η Υψηλή Στρατηγική στον Αραβοϊσραηλινό πόλεμο των Έξι Ημερών το 1967

Περίληψη

Σκοπός της εργασίας είναι να αναλυθεί ο τρίτος Αραβοϊσραηλινός πόλεμος, ο πόλεμος των Έξι Ημερών, με τη βοήθεια των θεωρητικών εργαλείων των διεθνών σχέσεων και, πρωτίστως, της στρατηγικής ανάλυσης, ώστε να ερευνηθεί η αλληλεπίδραση σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών, του Ισραήλ και των αραβικών γειτονικών κρατών (Αίγυπτος, Συρία, Ιορδανία).

Στο 1^ο κεφάλαιο, με τίτλο «Υψηλή Στρατηγική κι ο πόλεμος των Έξι Ημερών», αναλύεται το θεωρητικό υπόβαθρο της Στρατηγικής Ανάλυσης, καθώς κι οι διαστάσεις της Υψηλής Στρατηγικής που θα χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση της σύγκρουσης του 1967. Στο 2^ο κεφάλαιο που φέρει τον τίτλο «Διολισθαίνοντας προς τον πόλεμο», επιχειρείται η ανάλυση της υψηλής στρατηγικής των εμπλεκόμενων δυνάμεων στην κατάσταση προ της σύγκρουσης και πώς αυτές οδηγήθηκαν στην ένοπλη σύρραξη.

Στο 3^ο κατά σειρά κεφάλαιο που τιτλοφορείται ως: «Οι έξι μέρες των Ιουνίου του 1967», επιδιώκεται να γίνει εστίαση στην διεξαγωγή της σύγκρουσης, αναλύοντας κατά βάση την στρατιωτική στρατηγική, συγκεκριμένα την αεροπορική και την χερσαία διάσταση αυτής. Επιπλέον, θα γίνει αναφορά στην κατάληξη, καθώς και στις συνέπειές του πολέμου, οι οποίες πυροδοτήθηκαν με τη λήξη της σύγκρουσης.

Στα συμπεράσματα συνοψίζονται συνολικά η υψηλή στρατηγική των αντιμαχόμενων πλευρών και πώς αυτή διαμορφώθηκε. Επιχειρείται δε, να απαντηθεί στο πώς το Ισραήλ κατάφερε να επικρατήσει στον πόλεμο απέναντι στους αντιπάλους του και πως η μεταπολεμική κατάσταση επηρεάζει τις τρέχουσες εξελίξεις στην Μέση Ανατολή μέχρι τις μέρες μας.

Λέξεις κλειδιά: Πόλεμος των Έξι Ημερών, Μέση Ανατολή, Υψηλή Στρατηγική, προληπτικός πόλεμος, αραβοϊσραηλινή σύγκρουση

Grand Strategy in the 1967 Arab-Israeli Six-Day War

Abstract

The purpose of the paper is to analyze the third Arab-Israeli war, the Six-Day War, with the help of the theoretical tools of international relations and primarily of strategic analysis, in order to investigate the interaction between the two warring sides, of Israel and the neighboring Arab states (Egypt, Syria, Jordan), at the level of grand strategy.

In the 1st chapter, entitled "Grand Strategy and the Six Day War", the theoretical background of Strategic Analysis is analyzed as well as the dimensions of Grand Strategy, which we will use for the analysis of the 1967 conflict. In the 2nd chapter, which is entitled "Sliding Towards War", we attempt to analyze the grand strategy of the involved powers in the pre-conflict situation and how these led to armed conflict.

In the 3rd chapter in a row, entitled "The six days of June 1967", we seek to focus on the conduct of the conflict, analyzing basically the military strategy, specifically its air and land dimension. In addition, we will refer to the outcome as well as the consequences of the war that were triggered by the end of the conflict.

In the conclusions, we summarize overall the grand strategy of the warring parties and how it was shaped. We are trying to answer how Israel managed to prevail in the war against its opponents and how the post-war situation affects the current developments in the Middle East until today.

Keywords: Six-Day War, Middle East, Grand Strategy, preventive war, Arab-Israeli conflict

Εισαγωγή

Ένα από τα βασικά θέματα που εξακολουθεί και απασχολεί την ανθρωπότητα παγκοσμίως μέχρι και τις ημέρες μας είναι αυτό της Αραβοϊσραηλινής σύγκρουσης. Τελευταία γεγονότα που μαρτυρούν την αναζωπύρωση της βίας, στα πλαίσια αυτής της σύγκρουσης, είναι αυτά της 7^{ης} Οκτωβρίου 2023 με την αιφνιδιαστική επίθεση της Χαμάς στο νότιο Ισραήλ. Η σύγκρουση μεταξύ Αράβων κι Ισραηλινών στο πέρασμα των ετών δεν έχει πλέον τον χαρακτήρα της σύγκρουσης μεταξύ δύο ή περισσότερων καθαρά κρατικών οντοτήτων κι αναφέρεται πλέον χαρακτηριστικά ως «παλαιστινιακό ζήτημα». Δεν είχε κι εξακολουθεί να μην έχει την ίδια φύση και χαρακτήρα. Πρόκειται για ένα ζήτημα διεθνούς εμβέλειας που διαδραματίζεται για πάνω από 100 χρόνια στην πολυτάραχη περιοχή της Μέσης Ανατολής κι έχει βαθύτερα αίτια και ρίζες, τα οποία φτάνουν πριν και από τη διεξαγωγή των δύο Παγκοσμίων Πολέμων.

Η αραβοϊσραηλινή σύγκρουση οξύνθηκε ιδιαίτερα μετά και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, σε μια περίοδο κατά την οποία η άλλοτε κραταιά δύναμη, η Μεγάλη Βρετανία, εισήλθε σε μια φάση αναχωρητισμού από τις αποικίες και τις περιοχές στρατηγικής σημασίας που κατείχε ανά την υφήλιο. Όντας η ίδια αποδυναμωμένη και μη μπορώντας να συνεχίσει να ηγείται ως παγκόσμια δύναμη, παρέδιδε την σκυτάλη με γοργούς ρυθμούς σε μια νέα τάξη πραγμάτων και στο -υπό διαμόρφωση τότε- ψυχροπολεμικό σκηνικό μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ. Μετά τον Β' ΠΠ η μετανάστευση των Ισραηλινών συνεχίστηκε μαζικά από τη διασπορά στην περιοχή της Παλαιστίνης. Έτσι, το ζήτημα για την δημιουργία εβραϊκού κράτους στην περιοχή αυτή απέκτησε νέα δυναμική. Ο Μπεν Γκουριόν, πρώτος πρωθυπουργός του Ισραήλ, προέβη στις 14 Μαΐου 1948 στην ανακοίνωση της ίδρυσης του κράτους του Ισραήλ. Την επόμενη, όμως, ημέρα το νεοσύστατο αυτό κράτος δεχόταν επίθεση από τις δυνάμεις της Αιγύπτου, του Ιράκ, του Λιβάνου, της Ιορδανίας, της Σαουδικής Αραβίας και της Συρίας. Τα γεγονότα αυτά σηματοδότησαν την έναρξη του πρώτου Αραβοϊσραηλινού πολέμου ή, αλλιώς, του πολέμου της Ανεξαρτησίας, την περίοδο 1948-1949. Η λήξη του πολέμου βρήκε την Ιορδανία να προσαρτά την Δυτική όχθη και την Ανατολική Ιερουσαλήμ, ενώ η Αίγυπτος ανέλαβε τον έλεγχο της Λωρίδας της Γάζας. Οι εδαφικές αυτές διευθετήσεις σε συνδυασμό με το ζήτημα των παλαιστινίων προσφύγων αποτέλεσαν ανοιχτές πληγές για τις επόμενες μεγάλες συγκρούσεις.

Επόμενος σημαντικός σταθμός της αραβοϊσραηλινής σύγκρουσης είναι ο δεύτερος πόλεμος ή αλλιώς γνωστός κι ως «Η κρίση του Σουέζ» το 1956. Ισραήλ, Βρετανία και Γαλλία εισέβαλαν στην Αίγυπτο, μετά την εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ, από τον πρόεδρο Γκαμάλ Άμπντελ Νάσερ και την απειλή του για διακοπή της τροφοδοσίας της Ευρώπης με πετρέλαιο. Μετά την κρίση ακολούθησε μια σχετική περίοδος ηρεμίας, καθώς οι δυνάμεις του ΟΗΕ είχαν εγκατασταθεί στην χερσόνησο του Σινά. Όμως, το πλαίσιο για την επόμενη μεγάλη σύγκρουση είχε ήδη διαμορφωθεί.

Με μια επισκόπηση της βιβλιογραφίας που αφορά την Αραβοϊσραηλινή σύγκρουση, διαπιστώνει κανείς και παρατηρεί πως οι απόψεις συγκλίνουν στο ότι ορόσημο αποτέλεσε ο τρίτος αραβοϊσραηλινός πόλεμος ή αλλιώς γνωστός ως «Πόλεμος των Έξι Ημερών». Ο πόλεμος αυτός, ενώ διεξήχθη για να επιλύσει τις όποιες εκκρεμότητες δημιουργήθηκαν με τους δύο προηγούμενους πολέμους, δημιούργησε καταστάσεις και τετελεσμένα γεγονότα, που άλλαξαν το χάρτη της Μέσης Ανατολής. Το Ισραήλ κατέχοντας πλέον τη Δυτική Όχθη, τη χερσόνησο του Σινά, αλλά και τα υψίπεδα του Γκολάν, κατάφερε μέσα σε μόλις έξι ημέρες να δημιουργήσει ένα νέο status quo στη Μέση Ανατολή και να ισχυροποιήσει τη θέση του στις διαπραγματεύσεις που επακολούθησαν. Η ρευστή κατάσταση στην Μέση Ανατολή είχε πλέον εδραιωθεί.

Στην Μέση Ανατολή, όμως, η ειρήνη δεν επικράτησε και μετά τον πόλεμο των Έξι Ημερών, καθώς ακολούθησε ο Πόλεμος Φθοράς (1967-1970), καθώς κι ο πόλεμος του Γιομ Κιπούρ το 1973. Σημαντικές ειρηνευτικές προσπάθειες με παγκόσμιο αντίκτυπο αποτέλεσαν οι συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ (1978) κι η συνθήκη της Ουάσιγκτον (1979). Ωστόσο, η σταδιακή ριζοσπαστικοποίηση του παλαιστινιακού κινήματος, ήδη μετά τον πόλεμο των Έξι ημερών, οδήγησε εν τέλει στην 1^η παλαιστινιακή εξέγερση γνωστή κι ως Ιντιφάντα (1987-1991), την οποία ακολούθησε κι η 2^η εξέγερση (2000-2005), αναδεικνύοντας περαιτέρω την αδυναμία επίλυσης του ζητήματος ίδρυσης παλαιστινιακού κράτους, συντηρώντας την ένταση στην περιοχή. Τα διαφιλονικούμενα σύνορα μεταξύ Ισραήλ - Συρίας στα Υψίπεδα του Γκολάν, η κατάσταση στη Λωρίδα της Γάζας παρά την αποχώρηση των Ισραηλινών δυνάμεων το 2005, η κατασκευή του φράχτη ασφαλείας από το 2002 στη Δυτική Όχθη κι η συνέχεια των εποικισμών είναι μερικά μόνο γεγονότα που υποδεικνύουν πως ο πόλεμος τον Ιούνιο του 1967 εξακολουθεί και επηρεάζει έως τις ημέρες μας τις διακρατικές σχέσεις στην περιοχή αλλά και την διεθνή κοινότητα συνολικά.

Αυτός, λοιπόν, ο πόλεμος με τις βαθύτερες αιτίες στο παρελθόν και τις βαρυσήμαντες προεκτάσεις στο παρόν κι ενδεχομένως και στο μέλλον θα επιχειρηθεί να εξεταστεί στην παρούσα εργασία, με τη βοήθεια των εργαλείων της Στρατηγικής Ανάλυσης κι υπό το

πρίσμα της Υψηλής Στρατηγικής. Η μικρή διάρκεια της σύγκρουσης προκαλεί ερωτήματα για το πώς ένας τόσο μικρός σε διάρκεια πόλεμος μπορεί να έχει τόσο σημαντικά διεθνή και περιφερειακά αποτελέσματα. Επιπλέον, σκοπός της εργασίας είναι να εντοπισθούν και να αναλυθούν τα δυνατά κι αδύναμα σημεία στην υψηλή στρατηγική των αντιμαχόμενων πλευρών. Ερωτήματα όπως: «Πώς κατάφερε το Ισραήλ να κατανικήσει τους αντιπάλους του;», «Πώς η συμμαχία των αραβικών κρατών απέτυχε να αποφύγει την καταστροφή στον πόλεμο των Έξι ημερών;» επιδιώκονται να απαντηθούν μέσα από την ανάλυση της Υψηλής Στρατηγικής.

Έτσι, στο 1^ο κεφάλαιο με τίτλο «Υψηλή Στρατηγική και ο Πόλεμος των Έξι Ημερών», γίνεται προσέγγιση της ευρύτερης έννοιας της Στρατηγικής και πιο συγκεκριμένα της Υψηλής Στρατηγικής. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στις διαστάσεις της που θα αποτελέσουν και τα αναλυτικά εργαλεία για τη διερεύνηση του υπό εξέταση πολέμου. Ο πόλεμος αυτός αποτελεί, επίσης, από παράδειγμα προληπτικού πολέμου (preemptive war), όρος, ο οποίος θα αναλυθεί ως ένα βαθμό. Ο πόλεμος των Έξι Ημερών αναφέρεται, επιπλέον, σε πληθώρα βιβλίων ως το πλέον αντιπροσωπευτικό παράδειγμα εφαρμογής επί του πεδίου του Στρατηγικού Αιφνιδιασμού, με τον τελευταίο χρήζει ανάλυσης στην παρούσα εργασία.

Στο 2^ο κεφάλαιο που φέρει τον τίτλο «Διολισθαίνοντας προς τον πόλεμο», επιχειρείται να διερευνηθεί η προπολεμική στρατηγική των εμπλεκόμενων δυνάμεων, αναλύοντας τις διαστάσεις της Υψηλής Στρατηγικής τους, τα σημεία καμπής, καθώς κι οι παράγοντες που οδήγησαν στην προσφυγή στον πόλεμο. Πρόκειται για έναν περιφερειακό πόλεμο, ο οποίος, όμως, διεξήχθη στο ευρύτερο ψυχροπολεμικό πλαίσιο, γεγονός που καταστά ενδιαφέρουσα την αναφορά στις δύο υπερδυνάμεις της εποχής, τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ.

Στο 3^ο κεφάλαιο, «Οι έξι μέρες τον Ιούνιο του 1967», αναλύεται η διεξαγωγή των πολεμικών επιχειρήσεων, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην στρατιωτική στρατηγική των αντιμαχόμενων μερών και συγκεκριμένα της αεροπορικής και χερσαίας στρατηγικής. Επιπρόσθετα, αναλύεται η έκβαση της σύγκρουσης και τα αποτελέσματα αυτής μετά και την επιβολή κατάπαυσης του πυρός.

Η σύνοψη των διαπιστώσεων από την αλληλεπίδραση της υψηλής στρατηγικής των αντιμαχόμενων δυνάμεων κι η συνεκτίμηση της έκβασης του πολέμου θα οδηγήσουν στον εντοπισμό της βασικής διάστασης της υψηλής στρατηγικής που καθόρισε το αποτέλεσμα αυτού. Πάνω στις διαπιστώσεις αυτές θα καταγραφούν τα συμπεράσματα για να απαντηθούν τα αρχικά ερωτήματα που τέθηκαν.

Εικόνα 1. Χάρτης των εδαφών πριν και μετά τον πόλεμο των Έξι Ημερών

Κεφάλαιο πρώτο

Υψηλή Στρατηγική και ο Πόλεμος των Έξι Ημερών

1.1 Η έννοια της Στρατηγικής

Η έννοια και η χρήση του όρου «Στρατηγική» σήμερα έχει αποκτήσει μια ευρύτερη διάσταση. Παρατηρείται πως χρησιμοποιείται πλέον σε πολλές εκφάνσεις και τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ενδεικτικά παραδείγματα αυτής της χρήσης του όρου «Στρατηγική» μπορούν να εντοπιστούν στις επιχειρήσεις πωλήσεων ή ακόμη και στο χώρο του αθλητισμού. Υπό αυτήν την έννοια, η στρατηγική όπως χρησιμοποιείται από τον περισσότερο κόσμο, έχει την έννοια του γενικού σχεδιασμού για την αντιμετώπιση ενός θέματος ή την επίλυση κάποιου προβλήματος¹. Ο όρος δηλαδή χρησιμοποιείται και από άλλους δρώντες, που έχουν από μικρή έως καθόλου σχέση με τα στρατιωτικά ζητήματα², άρα κατ' επέκταση και με το ζήτημα του πολέμου.

Στην παρούσα εργασία η έννοια της Στρατηγικής που θα προσεγγιστεί είναι αυτή που σχετίζεται άμεσα τον κόσμο του πολέμου και της πολιτικής. Ο σύγχρονος όρος «Στρατηγική», τον οποίο και χρησιμοποιούμε, προέρχεται από την Αρχαία Ελλάδα, εποχή κατά την οποία αναφερόταν στην τέχνη ή τη δεξιότητα ενός στρατηγού. Βέβαια, αυτή η τοποθέτηση του όρου πλησιάζει περισσότερο αυτό που σήμερα είναι γνωστό ως «τακτική»³. Είναι προφανές πως ετυμολογικά η λέξη στρατηγική έχει άμεση σχέση με το στρατό και το στράτευμα κι έτσι, συνεπώς, η αυστηρή της έννοια είναι εγγενώς στρατιωτική⁴. Εύκολα αλλά και εσφαλμένα, θα μπορούσε κάποιος να πει πως η ετυμολογία της λέξης την συνδέει κατ' επέκταση και με τον πόλεμο, τα πράγματα όμως είναι πιο περίπλοκα.

Η σχέση που καθορίζει την έννοια της στρατηγικής για τους σκοπούς της εργασίας είναι αυτή μεταξύ του πολέμου και της πολιτικής. Ο πρώτος που ασχολήθηκε και κατάφερε

¹ Μαυρόπουλος Παναγιώτης, *Εισαγωγή στη Θεωρία του Πολέμου και της Στρατηγικής*, Αθήνα, 2012, σ. 98-99.

² Biddle Tami Davis, *Strategy and Grand Strategy: What students and practitioners need to know*, Strategic Studies Institute and U.S Army War College, 47 Ashburn Drive, Carlisle, December 2015, σ. 1

³ Στο ίδιο, σ. 1

⁴ Μαυρόπουλος, ό. π., σ. 98.

να αποτυπώσει αυτή την σύνδεση μεταξύ των δύο είναι ο Πρώσος στρατηγός και θεωρητικός του πολέμου, Καρλ φον Κλαούζεβιτς (Carl von Clausewitz), στο εμβληματικό έργο του *Περί Πολέμου* (*On War*) όπου «ο πόλεμος είναι η συνέχεια της πολιτικής με την προσθήκη άλλων μέσων»⁵.

Αυτή η σύλληψη της ιδέας για την υπαγωγή του πολέμου στην πολιτική ήταν κομβικής σημασίας ώστε να οδηγηθεί ο Κλαούζεβιτς στην διατύπωση ενός ορισμού της Στρατηγικής. Αναλυτικότερα ως προς την υπαγωγή του πολέμου στην πολιτική, η κυβέρνηση υποκείμενη στην λογική και συνεκτιμώντας το κόστος, προσδιορίζει το τι ακριβώς θέλει να πετύχει με την προσφυγή στον πόλεμο, ήτοι καθορίζει τον πολιτικό σκοπό του πολέμου. Με δεδομένο πλέον τον πολιτικό σκοπό του πολέμου μπορεί πλέον να προσδιοριστεί ο στρατιωτικός σκοπός, η κατάλληλη στρατιωτική στρατηγική και στη συνέχεια, μέσω της επιχειρησιακής σχεδίασης, να καταρτιστεί το επιχειρησιακό σχέδιο του πολέμου⁶. Επομένως κατά τον ορισμό του Κλαούζεβιτς: «στρατηγική είναι η χρήση των μαχών για την επίτευξη του σκοπού του πολέμου»⁷.

Σε μια πρώτη ανάλυση του ορισμού του Κλαούζεβιτς, οι μάχες, οι οποίες είναι προϊόντα της στρατιωτικής στρατηγικής και της επιχειρησιακής σχεδίασης, εξυπηρετούν τους εκάστοτε πολιτικούς σκοπούς του πολέμου. Ο Κλαούζεβιτς χρησιμοποιεί στον ορισμό του μόνο την χρήση των μαχών ως μέσο για την επίτευξη του σκοπού. Αναφορικά με αυτό, δε θα πρέπει να παραβλέπεται πως κι ο ίδιος είναι επηρεασμένος από το στρατιωτικό, πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο της εποχής του⁸, ήτοι κατά τη διάρκεια των Ναπολεόντειων πολέμων (1799 - 1815) και μέχρι τον θάνατο του το 1831.

Στη σύνδεση μεταξύ πολιτικής και πολέμου που διατύπωσε ο Κλαούζεβιτς, υπάρχει η αναφορά των μέσων. Ο πόλεμος ως απόλυτα πολιτική πράξη εκκινεί από την κυβέρνηση και είναι πρωτίστως μια κρατική υπόθεση. Τα κύρια διατιθέμενα μέσα στο πολιτικό επίπεδο είναι η διπλωματία, η οικονομία και η στρατιωτική ισχύς.⁹ Το είδος των χρησιμοποιούμενων διαθέσιμων μέσων καθορίζει αντίστοιχα και το είδος της εκάστοτε στρατηγικής, έτσι υφίσταται η στρατιωτική στρατηγική, η διπλωματική στρατηγική και η οικονομική στρατηγική. Η ομαδοποίηση όλων αυτών των ειδών στρατηγικής είναι που θα μας οδηγήσει στον ορισμό της Υψηλής Στρατηγικής.

⁵ Carl von Clausewitz, *On War*, Howard. M. and Paret P Ed. & Howard. M. and Paret P Trans., Princeton University Press, Princeton, 1976, σ. 177.

⁶ Μαυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 38

⁷ Clausewitz, *ό.π.*, σ. 177

⁸ Μαυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 101

⁹ Στο ίδιο, *ό.π.*, σ. 40

Η στρατηγική όμως δεν υφίσταται στο κενό. Αντλώντας πάλι από τον Κλαούζεβιτς, ο ίδιος παρουσιάζει τον πόλεμο «ως μια πράξη βίας, η οποία έχει ως σκοπό να καθυποτάξει τον αντίπαλο στη δική μας θέληση»¹⁰. Πληρέστερα, ο πόλεμος είναι η ένοπλη σύγκρουση μεταξύ δύο οργανωμένων πολιτικών οντοτήτων, σε αξιοσημείωτη έκταση και διάρκεια, με σκοπό την επιβολή της θέλησης της μιας οντότητας επί της άλλης, στα πλαίσια της επιδίωξης κάποιου πολιτικού σκοπού¹¹. Επομένως, η επιδίωξη της επιβολής της θέλησης μιας οντότητας επί μιας άλλης και το αντίστροφο, στα πλαίσια διεξαγωγής του πολέμου, δημιουργεί μια αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο πλευρών. Αντίστοιχα, υφίσταται αλληλεπίδραση μεταξύ της στρατηγικής των δύο πλευρών. Ο ορισμός του στρατηγού Μπόφρ (Beauffre) σχετικά με αυτήν την αλληλεπίδραση είναι ενδεικτικός: «η στρατηγική είναι η τέχνη της διαλεκτικής δύο αντιπάλων που χρησιμοποιούν βία για να επιλύσουν τη διένεξη τους»¹². Επιπλέον, κάθε στρατηγική ανάλυση μιας διαμάχης ή ενός πολέμου πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις αντιμαχόμενες πλευρές. Οι προσπάθειες της μιας πλευράς δεν είναι μεμονωμένες, αλλά βρίσκονται σε άμεση σχέση με τις κινήσεις της άλλης πλευράς¹³.

Συνοψίζοντας για τις ανάγκες της παρούσης εργασίας, υιοθετούνται οι δύο ακόλουθοι ορισμοί Στρατηγικής ως πληρέστεροι:

«Στρατηγική είναι η ενορχήστρωση των διαθέσιμων μέσων για την επίτευξη κάποιου πολιτικού σκοπού, στα πλαίσια μιας ενδεχόμενης ή σε εξέλιξη αντιπαράθεσης μεταξύ δύο πολιτικών οντοτήτων»¹⁴.

«Στρατηγική είναι η σύζευξη μέσων και σκοπών υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης. Είναι ένας αγώνας για να επιβάλεις τη θέληση σου στον αντίπαλο, χρησιμοποιώντας τα μέσα που έχεις στη διάθεσή σου»¹⁵.

¹⁰ Clausewitz, *ό.π.*, σ.70

¹¹ Μαυρόπουλος, *ό.π.*, σ.30

¹² Beauffre Andre, *Introduction to Strategy*, New York: Praeger, 1965, σ. 22

¹³ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία*, Ι.Σιδέρης, Αθήνα, 1996, σ.16.

¹⁴ Μαυρόπουλος, *ό.π.*, σ.103

¹⁵ Πλατιάς Αθ. & Κολιόπουλος Κ., *Η Τέχνη της Στρατηγικής*, Δίαυλος, Αθήνα, 2021, σ. 25.

1.2 Η Υψηλή Στρατηγική και οι διαστάσεις της

Άμεση σχέση με τον ορισμό της έννοιας της Στρατηγικής, έχουν τα επίπεδα στα οποία αυτή χωρίζεται. Ανάλογα λοιπόν με το μέγεθος των χρησιμοποιούμενων μέσων και το εύρος των επιδιωκόμενων σκοπών της, η στρατηγική χωρίζεται σε διάφορα επίπεδα¹⁶.

Μια πρώτη σοβαρή προσπάθεια διατύπωσης ενός διαφορετικού ορισμού της στρατηγικής έγινε από τον Μπάζιλ Λίντελ Χάρτ (Sir Basil Liddel Hart). Στην εποχή του Χάρτ η στρατηγική σκέψη είχε αναπτυχθεί, η δε ιδέα της στρατηγικής διευρύνθηκε έτσι ώστε να περιλάβει και μη στρατιωτικές πλευρές. Ο Χάρτ προχώρησε σε μια κατακόρυφη διαφοροποίηση της στρατηγικής και τη διέκρινε σε πολιτικό επίπεδο, την Εθνική ή αλλιώς Υψηλή Στρατηγική και στο ακραιφνώς στρατιωτικό επίπεδο, την Στρατιωτική Στρατηγική¹⁷.

Ελάχιστη συμφωνία υπάρχει μεταξύ των θεωρητικών της στρατηγικής όσον αφορά στη διάκριση των επιπέδων της. Η απόκλιση είναι τόσο μεγάλη που ποικίλλει από τα δύο επίπεδα του Χάρτ, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω μέχρι την άποψη του Έντουαρντ Λούτβακ (Edward Lutwak)¹⁸ ο οποίος ισχυρίζεται ότι στρατηγική υπάρχει στο πολιτικό, το στρατηγικό, το επιχειρησιακό, το τακτικό και το τεχνικό επίπεδο¹⁹. Σε μια σύντομη ανάλυση της άποψης του Λούτβακ, το τεχνικό επίπεδο (technical level) αναφέρεται στην αλληλεπίδραση στο πεδίο της μάχης συγκεκριμένων οπλικών συστημάτων, που μπορεί να έχουν τη σχέση μέτρων- αντιμέτρων. Το επίπεδο αυτό βρίσκεται υπό το τακτικό επίπεδο (tactical level) και έχει άμεση σχέση αλληλεπίδρασης μ' αυτό, όπως και όλα τα επίπεδα μεταξύ τους²⁰. Γενικά, το τακτικό επίπεδο αφορά στον τρόπο με τον οποίο μικρές μονάδες εμπλέκονται στο πεδίο της μάχης, συμπεριλαμβάνοντας στοιχεία όπως η εκπαίδευση και η ηγεσία μικρών κλιμακίων. Κατ' αντιστοιχία, το επιχειρησιακό επίπεδο (operational level), ουσιαστικά η διεξαγωγή επιχειρήσεων ή αλλιώς επιχειρησιακή τέχνη (operational art) αφορά στην κινητοποίηση και εμπλοκή μεγαλύτερων στρατιωτικών σχηματισμών, μεραρχίες, διοικήσεις μονάδων επιφανείας του ναυτικού αλλά και ολόκληρες πτέρυγες της αεροπορίας. Στο αμέσως μεγαλύτερο επίπεδο, το στρατηγικό (strategic level) ή αλλιώς η στρατηγική θεάτρου επιχειρήσεων (theater strategy) αφορά την κινητοποίηση και εμπλοκή

¹⁶ Πλατιάς Αθ. & Κολιόπουλος Κ, *ό.π.*, σ. 14

¹⁷ Μαυρόπουλος, *ό.π.*, σ.101

¹⁸ Lutwak Edward, *Strategy: The Logic of War and Peace*, The Belknap Press of Harvard University Press, London, England, 2001, p. 87-91.

¹⁹ Μαυρόπουλος, *ό.π.*, σ.108

²⁰ Lutwak, *ό.π.*, σ.87

ακόμη μεγαλύτερων μονάδων, επιπέδου σώματος στρατού ή στρατιάς, στόλου και μεγάλο αριθμό αεροπορικών δυνάμεων. Το επίπεδο της στρατηγικής θεάτρου επιχειρήσεων ή αλλιώς στρατιωτική στρατηγική περιγράφει το πως οι στρατιωτικές δυνάμεις εν συνόλω θα επιτύχουν τους σκοπούς που έχουν τεθεί από την υψηλή στρατηγική σε ένα συγκεκριμένο θέατρο επιχειρήσεων. Το τελευταίο επίπεδο διάκρισης της στρατηγικής, το πολιτικό επίπεδο (political level) είναι αυτό που μας οδηγεί στην κορυφή της ιεραρχίας και στην Υψηλή Στρατηγική (Grand Strategy). Ουσιαστικά, η Υψηλή Στρατηγική αναγνωρίζει και διατυπώνει τους σκοπούς οι οποίοι σχετίζονται με την ασφάλεια ενός δεδομένου πολιτικού δρώντα, για συγκεκριμένο χρόνο και περιγράφει τον τρόπο που αυτοί θα επιτευχθούν μέσα από την συνδυασμένη χρήση των πυλώνων ισχύος²¹.

Με πιο απλά λόγια ο ορισμός της Υψηλής Στρατηγικής αποδίδεται ως εξής: «Η Υψηλή Στρατηγική είναι το ανώτατο επίπεδο στρατηγικής, δηλαδή η χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων ενός κράτους (στρατιωτικών, διπλωματικών, οικονομικών, κ.λπ.) για την επίτευξη των πολιτικών σκοπών του, ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης»²².

Η υψηλή στρατηγική έχει πέντε βασικές διαστάσεις, μέσα στις οποίες κινούνται οι εμπόλεμοι:

α) στρατιωτική στρατηγική: όρος που αναφέρεται στη χρήση της ένοπλης βίας για την προώθηση των σκοπών των εμπολέμων και περιλαμβάνει τη χερσαία, ναυτική αλλά και την αεροπορική στρατηγική,

β) οικονομική διάσταση: αφορά στην υλική υποστήριξη των πολεμικών επιχειρήσεων αλλά και την υπονόμευση της υλικής υποστήριξης των ενόπλων δυνάμεων της αντίπαλης πλευράς,

γ) εσωτερική πολιτική: η οποία σχετίζεται με την κρατική οργάνωση και συνοχή του πολιτικού συστήματος προς υποστήριξη της πολεμικής προσπάθειας αλλά εμπεριέχει και την εσωτερική νομιμοποίηση δηλαδή την ανοχή ή υποστήριξη των πολεμικών σκοπών από τον πληθυσμό,

δ) διεθνής νομιμοποίηση: είναι ουσιαστικά ο βαθμός στον οποίον οι πολεμικοί στόχοι, αλλά και τα πολεμικά μέσα συμβαδίζουν με τις επικρατούσες διεθνείς αξίες και το πνεύμα της εποχής.

²¹Biddle, *ό.π.*, σ. 5

²² Πλατιάς Αθ. & Κολιόπουλος Κ, *ό.π.*, σ. 14

ε) διπλωματία, που αφορά κυρίως τις προσπάθειες των εμπολέμων να εξασφαλίσουν την πολεμική σύμπραξη τρίτων δυνάμεων, ή τουλάχιστον την έμμεση υποστήριξή τους²³.

Τα επίπεδα της στρατηγικής καθώς και οι διαστάσεις της Υψηλής Στρατηγικής που αναλύθηκαν σ' αυτή την ενότητα του κεφαλαίου, θα αποτελέσουν τα αναλυτικά εργαλεία για την διερεύνηση του Πολέμου των Έξι Ημερών στη συνέχεια.

1.3 Η έννοια του προληπτικού πολέμου (pre-emptive war)

Σε μια πρώτη προσπάθεια σύνδεσης του Πολέμου των Έξι Ημερών με την στρατηγική και την Υψηλή Στρατηγική, γίνεται αντιληπτό πως κοινό σημείο στην διατιθέμενη βιβλιογραφία είναι η τοποθέτηση του εν λόγω πολέμου ως το γνωστότερο και πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα προληπτικού πολέμου (preemptive war)^{24,25}. Ενδεικτικά παρατίθενται ορισμένες από αυτές τις αναφορές και θεωρείται σκόπιμο να συμπεριληφθεί μια σύντομη ανάλυση του προληπτικού πολέμου.

Ως προληπτικός πόλεμος (preemptive war) μπορεί να οριστεί, ο πόλεμος στον οποίο προσφεύγει μια χώρα για την αντιμετώπιση μιας επικείμενης επίθεσης εις βάρος της με σκοπό τη διασφάλιση της ασφάλειας της²⁶. Μπορεί να ενταχθεί στο είδος πολέμου στο οποίο κατατάσσεται και ο παρεμποδιστικός πόλεμος (preventive war), καθώς και οι δύο είναι πόλεμοι που εξαπολύονται κατόπιν εκτίμησης ότι επίκειται εχθρική επίθεση και αποσκοπούν στην ματαίωση της. Έχουν να κάνουν με την καταστροφή μιας δυνητικής πηγής απειλής, προτού η απειλή αυτή υλοποιηθεί. Η διαφορά τους έγκειται στο ότι ενώ στον προληπτικό πόλεμο η εχθρική επίθεση είναι θέμα εβδομάδων, ημερών ή και ωρών, ο παρεμποδιστικός πόλεμος έχει πιο μακροπρόθεσμες εκτιμήσεις²⁷.

Η προληπτική επίθεση εναντίον μιας χώρας αποτελεί ουσιαστικά «αμυντική τακτική». Σχεδιάζεται για λόγους αιφνιδιασμού του αντιπάλου και ανάληψης της πρωτοβουλίας των κινήσεων. Ιδανικά ακυρώνει την επικείμενη επίθεση ή κατ' ελάχιστο την αποδυναμώνει. Βέβαια, στην περίπτωση ανάληψης επιθετικής ενέργειας με την προσφυγή στον προληπτικό πόλεμο, η επιτιθέμενη χώρα έχει υποχρέωση να αποδείξει ότι

²³ Παπασωτηρίου, ό.π., σ. 17-23

²⁴ Μαυρόπουλος, ό.π., σ. 76

²⁵ Κολιόπουλος Κων/νος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*. Ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2008, σ. 43.

²⁶ Μαυρόπουλος, ό.π., σ. 75.

²⁷ Κολιόπουλος, ό.π., σ. 42.

η επίθεση εις βάρος της ήταν επικείμενη, ότι ικανοποιούνται οι συνθήκες αυτοάμυνας, οπότε η χρήση βίας είναι δικαιολογημένη²⁸.

Στα επόμενα κεφάλαια της εργασίας, γίνεται προσπάθεια εντοπισμού των σημείων καμπής που ώθησαν το Ισραήλ να προσφύγει στον προληπτικό πόλεμο και στο «πρώτο χτύπημα». Το κατά πόσο αυτό το «πρώτο χτύπημα» ήταν δικαιολογημένο, έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης, το οποίο εξετάζει εάν όντως ο Πόλεμος των Έξι Ημερών ήταν προληπτικός πόλεμος, θέτοντας κάποια κριτήρια. Τα κριτήρια για να καταταχθεί μια σύγκρουση στον προληπτικό πόλεμο έχουν ως εξής:

α) υφίσταται οξεία κρίση, η οποία θέτει τους στρατιωτικούς μηχανισμούς και των δύο πλευρών σε ύψιστη κατάσταση ετοιμότητας

β) υπάρχει μια κατ' ελάχιστον στρατηγική ισοτιμία μεταξύ των δύο αντιπάλων

γ) και τα δύο μέρη διαθέτουν επιθετικά όπλα τα οποία είναι ευάλωτα²⁹.

Στο άρθρο του ο Ersun Kurtulus υποστηρίζει πως το Ισραήλ κατά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών, δεν πληρούσε επαρκώς τα παραπάνω κριτήρια για προσφυγή σε προληπτικό πόλεμο³⁰. Θεωρήθηκε άξια αναφοράς στην εργασία και αυτή η διαφοροποιημένη οπτική.

1.4 Στρατηγικός Αιφνιδιασμός και παραπλάνηση

Αυτό που διαδραματίστηκε το πρωί της 5^{ης} Ιουνίου το 1967 στην Μέση Ανατολή πρόσθεσε ένα ακόμη από παράδειγμα στρατηγικού αιφνιδιασμού στην μέχρι τότε πορεία της Ιστορίας. Αρχικά ο αιφνιδιασμός αποτελεί μια από τις αρχές του πολέμου, που θεωρείται ότι όταν αυτές εφαρμοστούν ορθά έχουν οδηγήσει σε επιτυχία στις μάχες και στους πολέμους που έχουν διεξαχθεί ανά τους αιώνες. Αποτελεί το πλήγμα στον εχθρό σε χρόνο, χώρο ή με τρόπο που δεν αναμένει³¹. Ο αιφνιδιασμός είναι ένας μεγάλος πολλαπλασιαστής ισχύος. Έχει υπολογιστεί ότι ο αιφνιδιασμός σε στρατηγικό επίπεδο ή έστω σε επίπεδο μεγάλων επιχειρήσεων διπλασιάζει τη μαχητική ικανότητα των δυνάμεων του αιφνιδιάζοντα και βελτιώνει την αναλογία απωλειών από 1 προς 1 σε 5 προς 1 υπέρ αυτού³².

²⁸ Μαυρόπουλος, ό.π., σ.75.

²⁹ Kurtulus N. Ersun, The Notion of a "Pre-emptive War:" The Six Day War Revisited, *Middle East Journal*, Vol 61, 2 (Spring 2007), p.220-238, p. 225.

³⁰ Στο ίδιο, σ. 228

³¹ Κολιόπουλος, ό.π., σ. 27-29.

³² Πλατιάς Αθ. & Κολιόπουλος Κ, ό.π., σ. 319-320.

Το επίθετο στρατηγικός ουσιαστικά συνοδεύει τον αιφνιδιασμό για να υποδείξει το επίπεδο στο οποίο έχει την μεγαλύτερη επίδραση. Ο στρατηγικός αιφνιδιασμός διαφέρει από τον τακτικό και επιχειρησιακό αιφνιδιασμό, που αφορούν κατώτερα επίπεδα στρατηγικού σχεδιασμού. Έχει ως στόχο να επιφέρει καίρια και αποφασιστικά πλήγματα στον αντίπαλο με τελικό σκοπό είτε να του ακυρώσει τις όποιες επιθετικές πρωτοβουλίες και κινήσεις, είτε –σε περίπτωση που τα πλήγματα δεν μπορούν να είναι συντριπτικά– να μειωθεί αισθητά η επιθετική του ισχύς³³.

Ο στρατηγικός αιφνιδιασμός αφορά τους ζωτικούς συντελεστές ισχύος ενός κράτους. Ως ζωτικοί συντελεστές ισχύος νοούνται οι Ένοπλες Δυνάμεις, η οικονομική, βιομηχανική και τεχνολογική υποδομή. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο κύριος στόχος του στρατηγικού αιφνιδιασμού είναι να επιφέρει πλήγματα τέτοιας έκτασης και σημασίας ώστε να κριθεί το αποτέλεσμα της ένοπλης αναμέτρησης³⁴. Πράγματι, όπως θα αναλυθεί και μετέπειτα στην εργασία, το στοιχείο του στρατηγικού αιφνιδιασμού ήταν καταλυτικής σημασίας για να κρίνει την έκβαση του πολέμου τον Έξι Ημερών, διαψεύδοντας έτσι κατά μια έννοια τον Κλαούζεβιτς που θεωρεί δύσκολη την επίτευξη του αιφνιδιασμού σε στρατηγικό επίπεδο³⁵.

Ο αιφνιδιασμός και κατ' επέκταση ο στρατηγικός αιφνιδιασμός αποτελεί προϊόν της παραπλάνησης. Με τον όρο παραπλάνηση (deception) ορίζεται η συνειδητή και ορθολογική προσπάθεια να δημιουργηθεί στον αντίπαλο λανθασμένη αντίληψη της πραγματικότητας ή να αυξηθεί η αβεβαιότητα του³⁶. Η παραπλάνηση όπως και ο αιφνιδιασμός αποτελούν ακρογωνιαίους λίθους της στρατηγικής του Σουν Τσου, τον οποίο επιβεβαίωσαν περίτρανα οι Ισραηλινοί. Βασική ιδέα είναι να πιστέψει ο εχθρός το ακριβώς αντίθετο απ' ότι ισχύει για τις προθέσεις μας ή για την κατάσταση μας³⁷. Έτσι από την σκοπιά του ανώτατου διοικητή των Ισραηλινών δυνάμεων κατά τον πόλεμο τον Έξι Ημερών, ο Μοσέ Νταγιάν, παραδέχεται κυνικά κάποια χρόνια αργότερα στην αυτοβιογραφία του, πως η ιδέα ότι το Ισραήλ καθυστέρωσε την επίθεση για να δώσει στην διπλωματία μια τελευταία ευκαιρία, χρησιμοποιήθηκε για τους σκοπούς της παραπλάνησης³⁸. Βέβαια γνωρίζουμε από ισραηλινές πηγές που έχουν αποχαρκτηριστεί,

³³ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2008, σ. 28-29.

³⁴ Στο ίδιο, σ. 31-32

³⁵ Clausewitz, *ό.π.*, σ.198-201

³⁶ Πλατιάς Αθ. & Κολιόπουλος Κ, *ό.π.*, σ. 319.

³⁷ Κολιόπουλος Κων/νος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, *ό.π.*, σ. 89

³⁸ Moshe Dayan, *Story of My Life*, William Morrow and Company, New York, 1976, p. 341.

πως εάν οι Αιγύπτιοι είχαν προβεί εκείνοι σε αιφνιδιαστική αεροπορική επίθεση, το Ισραήλ δε θα μπορούσε να το αποτρέψει³⁹.

Μέχρι στιγμής έχει αναφερθεί η έννοια της Στρατηγικής και τα επίπεδα της αλλά και η έννοια της Υψηλής Στρατηγικής με τις διαστάσεις. Ο Πόλεμος των Έξι Ημερών τοποθετήθηκε στο είδος του προληπτικού πολέμου ενώ ο στρατηγικός αιφνιδιασμός θεωρήθηκε ως το βασικό στοιχείο που έκρινε την έκβαση του. Στα κεφάλαια που ακολουθούν, μέσα από την ανάλυση της Υψηλής Στρατηγικής των εμπλεκομένων, θα επιδιωχθεί να αποδειχθούν αυτές οι θέσεις και να εξαχθούν συμπεράσματα.

Εικόνα 2. Ο Αιγύπτιος Πρόεδρος Νάσερ απεικονίζεται να «πετάει» στη θάλασσα το Ισραήλ

³⁹Oren Michael, The Revelations of 1967: New Research on the Six Day War and Its Lessons for the Contemporary Middle East, *Israel Studies*, Vol. 10, No. 2 (Summer 2005), pp. 1-14, pp. 6

Κεφάλαιο δεύτερο

Διολισθαίνοντας προς τον πόλεμο

2.1 Το γεωπολιτικό και στρατηγικό πεδίο

Αυτό το κεφάλαιο εκκινεί από την τελευταία αραβοϊσραηλινή σύγκρουση το 1956, με τη λήξη της οποίας, το πολεμικό κλίμα για την επόμενη αντιπαράθεση, τον Πόλεμο των Έξι Ημερών, είχε ήδη αρχίσει να διαμορφώνεται. Μετά την κρίση του Σουέζ το 1956, όπου η Αίγυπτος αν και έχει ηττηθεί ουσιαστικά στο στρατιωτικό πεδίο, η διπλωματική της νίκη αναδεικνύει τον πρόεδρο Νάσερ σε ηγέτη του αραβικού κόσμου. Η αίγλη του είναι στα υψηλότερα επίπεδα και αποκορύφωμα αποτελεί η καταγγελία της συνθήκης συμμαχίας με την Αγγλία την 1^η Ιανουαρίου 1957. Για πρώτη φορά, η Αίγυπτος γίνεται τελείως ανεξάρτητη⁴⁰. Πράγματι, η στάση του Νάσερ απέναντι στην επίθεση στο Σουέζ ενίσχυσε σημαντικά το πολιτικό του κύρος και για τον λόγο αυτό ο ίδιος θεωρούσε πως η έκβαση του πολέμου ήταν επιτυχής⁴¹.

Αυτή η ανάδειξη του Νάσερ σε ηγέτη του αραβικού κόσμου, συμπαρέσυρε κι έναν άλλο σημαντικό δρώντα της περιοχής. Οι συνέπειες της κρίσης του Σουέζ ήταν σημαντικές και για την Συρία καθώς η άνοδος του Νάσερ επηρέασε την εσωτερική της πολιτική σκηνή, γεγονός που πυροδότησε και άλλες εξελίξεις σε πεδία όπως αυτό της εξωτερικής πολιτικής. Η κυβέρνηση Αλ- Άσαλι κατά το διάστημα 1956-1958, η οποία περιλάμβανε και το βασικό στέλεχος του κόμματος του Μπάαθ, τον Σαλάχ αλ- Μπιτάρ ως υπουργό εξωτερικών, υιοθέτησε μια παναραβική στάση, υποστηρίζοντας τις θέσεις της Αιγύπτου⁴². Αυτή η προσέγγιση Αιγύπτου- Συρίας κατέληξε στην ένωση τους την 1^η Φεβρουαρίου 1958. Η οντότητα που προέκυψε ονομάστηκε «Ενωμένη Αραβική Δημοκρατία» (ΕΑΔ)- “United Arab Republic” (UAR)⁴³. Ο ρόλος του Μπάαθ θα εξεταστεί εκτενέστερα στην ενότητα που αφορά τη Συρία.

Ιδιαίτερη περίπτωση κατά την κρίση του Σουέζ αλλά και μετά από αυτήν αποτέλεσε η Ιορδανία. Λόγω της παρουσίας αγγλικών στρατευμάτων στην Ιορδανία, ο βασιλιάς Χουσεΐν διεμήνυε πως σέβεται τις δεσμεύσεις του προς τα άλλα αραβικά κράτη

⁴⁰ Σπυρόπουλος Μ. Γεώργιος, *Μέση Ανατολή- Αραβοϊσραηλινή διένεξη: Ιστορία-Πολιτική-Διπλωματία*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 2011, σ. 240-242.

⁴¹ Herzog Chaim & Gazit Shlomo, *Οι Αραβοϊσραηλινοί Πόλεμοι- Η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 έως σήμερα*. Εκδόσεις ΛΙΝΑΙΟΣ, Αθήνα, 2011, σ. 262

⁴² Guy Laron, *The Six-Day War: The Breaking of the Middle East*. Yale University Press, New Haven and London, 2017, pp. 18

⁴³ Σπυρόπουλος, ό.π., σ. 253

αλλά δεν σκόπευε να αναλάβει στρατιωτική δράση. Ο βασιλιάς Χουσεΐν έδειξε ξεκάθαρα ότι ανήκει στο στρατόπεδο των Αράβων Εθνικιστών, συμμάχων της Αιγύπτου. Η υποδοχή στρατευμάτων του Ιράκ ήδη πριν την εκδήλωση της κρίσης αποτελούσε αιτία πολέμου (casus belli) για το Ισραήλ. Το Ισραήλ είχε φροντίσει να περάσει το μήνυμα πως δεν θα επιτεθεί στην Ιορδανία μέσω των Άγγλων, οι οποίοι δεν θα παρείχαν βοήθεια στην Ιορδανία εάν αυτή αναλάμβανε δράση κατά των ισραηλινών⁴⁴. Με άλλα λόγια τα "χέρια" της Ιορδανίας παρέμεναν δεμένα στην κρίση του Σουέζ. Στο εσωτερικό, ο βασιλιάς Χουσεΐν ανεχόταν την συγκρότηση κυβέρνησης με αραβικές εθνικιστικές τάσεις. Η κρίση εκδηλώνεται το 1957, όταν η κυβέρνηση θέτει ως στόχο να συνάψει σχέσεις με την ΕΣΣΔ και να σχηματίσει ομοσπονδία με την Αίγυπτο και τη Συρία. Φυσικά κάτι τέτοιο υπονόμεινε την μοναρχία και ο βασιλιάς προέβη στην διάλυση της κυβέρνησης. Τα φιλονασερικά κινήματα υποκινούν λαϊκή εξέγερση κατά της μοναρχίας, η οποία καταφέρνει να διατηρηθεί και να αποκαταστήσει την τάξη χάρη σε έμπιστους στρατιωτικούς κύκλους του Χουσεΐν. Οι ΗΠΑ εφ' εξής ανέλαβαν το ρόλο του κύριου εξωτερικού χρηματοδότη της Ιορδανίας στη θέση της Μεγάλης Βρετανίας στηρίζοντας το μοναρχικό καθεστώς⁴⁵.

Το Ισραήλ, αν και νικήτρια δύναμη στο στρατιωτικό πεδίο μετά την κρίση του Σουέζ βρέθηκε σε αδιέξοδο. Ένα από τα βασικά διδάγματα για την εξωτερική πολιτική του Ισραήλ σ' αυτή την κρίση ήταν πως δεν μπορεί να έχει την επιθυμητή ευελιξία των κινήσεων στο διεθνές πεδίο χωρίς την υποστήριξη μιας εκ των δύο υπερδυνάμεων (ΗΠΑ-ΕΣΣΔ). Η ισραηλινή κατοχή διατηρήθηκε στη Λωρίδα της Γάζας και στη χερσόνησο του Σινά, μέχρι που την 1^η Μαρτίου 1957 η Γκόλντα Μέιρ ανήγγειλε στον ΟΗΕ την σταδιακή απόσυρση των ισραηλινών δυνάμεων. Μετά και την αποχώρηση, η αιγυπτιακή διοίκηση εγκαταστάθηκε πάλι στη Λωρίδα της Γάζας και το μόνο όφελος για το ισραηλινό κράτος ήταν η τοποθέτηση δυνάμεων του ΟΗΕ στο αιγυπτιακό έδαφος κατά μήκος των συνόρων με το Ισραήλ, στη Λωρίδα της Γάζας και στο Σαρμ Ελ Σείχ. Η ναυσιπλοΐα στον κόλπο της Άκαμπα θα παρέμενε ελεύθερη, όμως το Ισραήλ φρόντισε να καταστήσει σαφές πως νέο κλείσιμο του κόλπου θα ισοδυναμούσε με casus belli⁴⁶.

Μέχρι στιγμής έχουν τοποθετηθεί στην γεωπολιτική σκακιέρα οι εμπλεκόμενες δυνάμεις στον πόλεμο. Δε θα πρέπει όμως να υποβαθμίζεται το γεγονός πως η κρίση του Σουέζ, όπως και ο πόλεμος των Έξι Ημερών, εκτυλίχθηκαν μέσα στο ψυχροπολεμικό διπολικό διεθνές περιβάλλον εκείνης της περιόδου. Εντός αυτού του πλαισίου, ο πόλεμος

⁴⁴ Σπυρόπουλος, ό.π., σ. 235-239

⁴⁵ Στο ίδιο, σ. 247-248.

⁴⁶ Στο ίδιο, σ. 239-242

του Σουέζ επέβαλλε στις ΗΠΑ να επαναπροσδιορίσουν την πολιτική τους στη Μέση Ανατολή, συνυπολογίζοντας την αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας και την αύξηση της επιρροής της ΕΣΣΔ στην περιοχή. Η αμερικανική παρουσία θεωρήθηκε «απολύτως αναγκαία, για να καλύψει στην περιοχή το κενό ισχύος» που προκλήθηκε από την υποβάθμιση του ρόλου της Γαλλίας και της Αγγλίας. Η Γαλλία έχασε με αυτή την κρίση ό,τι είχε απομείνει από τις παραδοσιακές τις θέσεις στην περιοχή ενώ η Αγγλία παραμένει περιφερειακή δύναμη, η οποία όμως όφειλε να εγκαταλείψει κάθε αυτονομία σε σχέση με τις ΗΠΑ. Η κρίση του Σουέζ συμβολίζει την ανεξαρτητοποίηση των χωρών του Τρίτου Κόσμου και εγκαινιάζει την άμεση αντιπαράθεση των δύο υπερδυνάμεων στην αραβική Ανατολή. Χαρακτηριστικά της εμπλοκής των υπερδυνάμεων, το δόγμα Αιζενχάουερ εκ μέρους των ΗΠΑ και το σχέδιο Τσεπίλοβ από πλευράς ΕΣΣΔ⁴⁷. ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση προέβησαν σε αύξηση των πωλήσεων όπλων και της στρατιωτικής παρουσίας τους στη Μέση Ανατολή. Αυτές οι αλλαγές στην πολιτική των μεγάλων δυνάμεων πυροδότησαν τις υφιστάμενες εντάσεις στην περιοχή και αύξησαν την πιθανότητα εκδήλωσης ενός νέου πολέμου⁴⁸.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο του διεθνούς περιβάλλοντος κατά την περίοδο αυτή αφορά την οικονομία. Η λεγόμενη και ως «κατάρρευση» του συστήματος Bretton Woods, ειδικά την δεκαετία του 1960 οδήγησε σε παγκόσμια κρίση χρέους και δεν άφησε ανεπηρέαστη καμία χώρα και την οικονομία της. Η κρίση αυτή οδήγησε σε χρέος και νομισματική κρίση τις ανεπτυγμένες και τις αναπτυσσόμενες χώρες. Ειδικά οι χώρες του Τρίτου Κόσμου επηρεάστηκαν περισσότερο. Οι αναπτυσσόμενες χώρες με σκοπό να αναπτύξουν τις βιομηχανίες τους και κατ' επέκταση τις οικονομίες τους εισήγαγαν βιομηχανικό εξοπλισμό, τον οποίο έπειτα δεν μπορούσαν να αποπληρώσουν κι άρα αυτομάτως το χρέος τους αυξανόταν, με αποτέλεσμα να αναπτύσσονται σχέσεις εξάρτησης με τους δανειστές τους. Η κατάσταση πυροδοτούσε και άλλες εξελίξεις καθώς οι κυβερνήσεις προέβαιναν σε περικοπές δαπανών, διαδοχικές υποτιμήσεις του νομίσματος και περιορισμούς στις εισαγωγές⁴⁹. Η πιεστική κατάσταση στις οικονομίες αφενός δημιουργούσε εσωτερικές πιέσεις από τον πληθυσμό αλλά προκαλούσε και την επέμβαση του στρατού για αποκατάσταση της τάξης. Οι ταραχές στο εσωτερικό των κρατών αποτελούν ένα ακόμη χαρακτηριστικό της περιόδου.

⁴⁷ Σπυρόπουλος, ό.π., σ. 243-247

⁴⁸ Guy Laron, ό.π., σ. 2

⁴⁹ Στο ίδιο, ό.π., σ. 4-6

2.2 Η Υψηλή στρατηγική του Ισραήλ

Το μεγαλύτερο ίσως πλεονέκτημα στην στρατιωτική στρατηγική του Ισραήλ είναι ότι δεν έπαψε ποτέ να σχεδιάζει σ' όλα τα επίπεδα. Ήδη την εποχή που πρωθυπουργός του Ισραήλ ήταν ο Μπεν Γκουριόν, αξιωματικοί στο Τμήμα Σχεδίασης των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων, εκπονούσαν σχέδια για την δημιουργία περισσότερο «φυσικών», με αυξημένες αμυντικές δυνατότητες συνόρων. Τα σύνορα θα έπρεπε να ευθυγραμμίζονται με γεωγραφικά εμπόδια όπως ο ποταμός Λιτάνι και τα υψίπεδα Γκολάν στο βορρά, ο Ιορδάνης ποταμός στην ανατολή και η διώρυγα του Σουέζ στο νότο. Ήδη από τον Αύγουστο του 1950 αυτές οι περιοχές αναφέρονταν ως «Στρατηγικός Ζωτικός Χώρος του Ισραήλ» [Merhav Mihya]. Αντίστοιχα σχέδια όπως του Νταγιάν, μπορεί να απορρίφθηκαν από τον Μπεν Γκουριόν, όμως τα σχέδια που προέβλεπαν την προσάρτηση της χερσονήσου του Σινά, της Δυτικής Όχθης και των υψιπέδων στο Γκολάν είχαν δημιουργηθεί ήδη το 1953. Αυτά αναθεωρήθηκαν και ξαναγράφηκαν το 1957⁵⁰, ενώ δηλαδή το Ισραήλ είχε ήδη επιτύχει στην εκστρατεία στη χερσόνησο του Σινά. Αυτά τα σχέδια κατατάσσονται στο επίπεδο στρατηγικής θεάτρου επιχειρήσεων, ένα συνολικό σχεδιασμό δηλαδή που θα ακολουθήσει ο στρατιωτικός διοικητής στην περίοδο του πολέμου για τη διεξαγωγή.

Όμως η σχεδίαση των Ισραηλινών, δεν σταμάτησε σ' αυτό το επίπεδο. Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδιδόταν και στο επιχειρησιακό επίπεδο. Το 1960, ο Γιτζάκ Ράμπιν τότε ως Ταξίαρχος, είχε καταρτίσει λεπτομερή αναφορά ώστε ο ισραηλινός στρατός να αποκτήσει τις δυνατότητες για την κατάκτηση νέων εδαφών. Η αναφορά του Ράμπιν περιέγραφε τον ισραηλινό στρατό ως μια ταχεία φονική μηχανή, με χαρακτηριστικές δυνατότητες ευκινησίας και ελιγμού. Επιπλέον είχε προβλέψει πως οι Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις είχαν 4 έως 6 ημέρες αγώνα, προτού επέμβουν οι υπερδυνάμεις μέσω του ΟΗΕ και επιβάλλουν κατάπαυση πυρός⁵¹. Επιτομή της σχεδίασης του Ράμπιν, αποτέλεσε το Σχέδιο “Ατζμόν”, ένα σχέδιο επιχείρησης στη Γάζα με σκοπό την αποφυγή πολέμου δύο μετώπων (Αίγυπτο και Συρία ταυτόχρονα). Υπήρξαν κι άλλοι στρατιωτικοί διοικητές την περίοδο αυτή, οι οποίοι κι αυτοί με την σειρά τους επεξεργάζονταν σχέδια επιχειρήσεων. Κυριότεροι από αυτούς, ο Νταβίντ Ελαζάρ διοικητής της Βόρειας Διοίκησης για τα υψίπεδα Γκολάν, ο Ουζί Ναρκίς διοικητής της Κεντρικής Διοίκησης για την Δυτική Όχθη και την Ιερουσαλήμ καθώς και ο Εζέρ Βάιτμαν, ο διοικητής της Ισραηλινής πολεμικής

⁵⁰ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 107-108

⁵¹ Στο *ίδιο*, σ. 115

αεροπορίας από το 1958 έως το 1966, που ήταν και ο εμπνευστής της επιχείρησης «Moked» για την εξασφάλιση της αεροπορικής υπεροχής⁵².

Ο σχεδιασμός των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων και ο ανεπτυγμένος δείκτης πρωτοβουλίας των στρατιωτικών διοικητών στηριζόταν στην αρχή ότι η ποιοτική υπεροχή έναντι του αντιπάλου μπορεί να εξισορροπήσει την αριθμητική υπεροχή του τελευταίου⁵³. Η ποιοτική υπεροχή του Ισραήλ στο επιχειρησιακό πεδίο στηριζόταν σε 5 άξονες: διορατικότητα, ισχυρή ηγεσία, προσήλωση στην ποιότητα, ευελιξία και αξιόπιστη πληροφόρηση⁵⁴. Βέβαια αυτό το ευέλικτο δόγμα λειτουργίας και επιχειρήσεων που διαμόρφωσε ήδη από τον καιρό της ειρήνης το Ισραήλ απαιτούσε υψηλό βαθμό εκπαίδευσης του προσωπικού. Από παράδειγμα είναι οι ατελείωτες ώρες εκπαίδευσης των πιλότων σε χαμηλό ύψος με σιγή ασυρμάτου⁵⁵. Η ουσιαστική εκπαίδευση στον τρόπο επιχειρήσεων, προσομοιάζοντας πραγματικές συνθήκες, προσέδιδε ένα ακόμη πλεονέκτημα στους ισραηλινούς.

Επί του πεδίου το Ισραήλ φρόντιζε μέσω της στρατιωτικής του στρατηγικής να αποδεικνύει πως η αποτρεπτική του ικανότητα ήταν αξιόπιστη. Κάθε μεθοριακό επεισόδιο, είτε βομβαρδισμοί των κιμπούτς από την Συρία, είτε επιθέσεις των μαχητών της Φατάχ, δεν έμενε αναπάντητο. Το Ισραήλ προέβαινε σε επιχειρήσεις αντιποίνων ώστε να τιμωρήσει ή να εκθέσει τα γειτονικά αραβικά κράτη και να κάνει πιο αξιόπιστη την αποτροπή του. Ο ισραηλινός στρατός είχε εμπλακεί σε αρκετά μεθοριακά επεισόδια διεξάγοντας επιχειρήσεις στο διάστημα 1963-1967. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις αποτελούν η επιδρομή στο χωριό Samu στις 13 Νοεμβρίου 1966 καθώς και η αερομαχία στις 7 Απριλίου 1967 η οποία προοιωνίζε τι θα επακολουθήσει στον Πόλεμο των Έξι Ημερών⁵⁶.

Εκτός από την αποτροπή σε συμβατικό επίπεδο, το Ισραήλ με την έναρξη κατασκευής πυρηνικού αντιδραστήρα στην Ντιμόνα το 1958 με τη συνδρομή Γάλλων μηχανικών, αποσκοπούσε στο να κατασκευάσει ατομική βόμβα⁵⁷ και να αποκτήσει και δυνατότητες πυρηνικής αποτροπής. Ο αντιδραστήρας αυτός αποτέλεσε σημείο τριβής στις

⁵² Guy Laron, *ό.π.*, σ. 131-160

⁵³ Horowitz Dan, *Flexible Responsiveness and Military Strategy: The case of the Israeli Army. Policy Sciences, Vol 1, No 2* (Summer 1970), pp. 191-205.

⁵⁴ Sternberg A. Charles, *The Arab-Israeli Six Day War of 1967: Essential Elements of Operational Art*, Naval War College, Newport, 1995, pp. 1-21

⁵⁵ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 286

⁵⁶ Στο ίδιο, σ. 134-135, 142-143

⁵⁷ Σπυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 305

σχέσεις Ισραήλ- ΗΠΑ⁵⁸. Όλα αυτά τα στοιχεία ενίσχυαν την αποτρεπτική ικανότητα των Ισραηλινών, διαμορφώνοντας μια στρατιωτική στρατηγική ικανή να στηρίζει τον νούμερο ένα πολιτικό σκοπό, την επιβίωση και ασφάλεια του κράτους⁵⁹.

Στο οικονομικό πεδίο, ζωτικής σημασίας για το Ισραήλ αποτελούσε από το 1959, το έργο εθνικής εμβέλειας για την κατασκευή ενός αγωγού εκτροπής υδάτων από τη θάλασσα της Γαλιλαίας στο βορρά προς το νότο και την έρημο Νεγκέβ. Η εκτροπή των υδάτων μπορούσε να αυξήσει τις εκτάσεις της καλλιεργήσιμης γης, στηρίζοντας την οικονομία και επιτρέποντας τον εποικισμό των νέων εύπορων εδαφών⁶⁰. Το έργο αυτό αποτέλεσε ένα ακόμη σημείο τριβής στην αραβοϊσραηλινή σύγκρουση.

Ένα ακόμη στοιχείο ζωτικής σημασίας για την οικονομία του Ισραήλ ήταν η ελεύθερη ναυσιπλοΐα στον κόλπο της Άκαμπα μέχρι το λιμάνι του Ειλάτ. Η σημασία αυτού του θαλάσσιου διαδρόμου έγκειται στο ότι ήταν η βασική δίοδος για την εισαγωγή πετρελαίου από το Ιράν, στο οποίο και στηριζόταν εκείνη την περίοδο το Ισραήλ⁶¹.

Στους λοιπούς δείκτες οικονομίας, το Ισραήλ χρησιμοποιώντας δάνεια και επιδοτήσεις από την Δυτική Γερμανία και την Αμερική, είχε καταφέρει να αναπτύσσεται με υψηλούς ρυθμούς έως και 10% ετησίως. Το ΔΝΤ χαρακτήριζε την οικονομία του Ισραήλ ως ένα «success story». Βέβαια από το 1963 κι έπειτα οι δείκτες είχαν αρχίσει να επιδεινώνονται. Το 1963 συγκεκριμένα το έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών του Ισραήλ ήταν 448 εκατομμύρια δολάρια, ενώ το 1964 το έλλειμμα έφτασε 572 εκατομμύρια. Το έλλειμμα αποτελούσε προϊόν της ανάπτυξης των περασμένων ετών. Ο Λεβί Εσκόλ ήδη το 1962 ως υπουργός οικονομικών είχε επιδιώξει να βελτιώσει το ισοζύγιο πληρωμών με μια μαζική υποτίμηση νομίσματος της τάξης του 50%. Το πρόβλημα χρέους και πληρωμών αποτυπωνόταν σε έκθεση του ΔΝΤ που καλούσε την κυβέρνηση του Ισραήλ να κάνει περικοπές. Η χρονιά όμως του 1965 ήταν μια εκλογική χρονιά κι ο Εσκόλ προτίμησε να λάβει μέτρα περικοπών στην οικονομία όπως η αύξηση φόρων μετά τις εκλογές. Τα αποτελέσματα των περικοπών ήταν να αυξηθεί η ανεργία, χαρακτηριστικά το 1967 είχε φτάσει τους 100.000 ανέργους. Η εικόνα του Εσκόλ είχε πληγεί ιδιαίτερα εξαιτίας της πολιτικής της λιτότητας και της ύφεσης στην οικονομία⁶².

⁵⁸ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 198-199

⁵⁹ Karsh Efraim, *The Six Day War: The Inevitable Conflict*, Begin Sadat Center for Strategic Studies, Bar -Ilan, 2017, pp. 7

⁶⁰ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 34

⁶¹ Στο ίδιο, σ.89

⁶² Στο ίδιο, σ.126-129

Παρά τις οικονομικές δυσκολίες όμως, οι δαπάνες για την άμυνα αυξάνονταν σταδιακά την συγκεκριμένη περίοδο. Οι αμυντικές δαπάνες του Ισραήλ το 1957 ήταν 100 εκατομμύρια δολάρια και αυξάνονταν 14% ετησίως, φτάνοντας το 1963 τα 200 εκατομμύρια. Αυξάνονταν και την περίοδο της ύφεσης, από 9,5 % του ΑΕΠ το 1965, ανέβηκαν 10,4% το 1966 και εν τέλει 17,7% το 1967. Για παράδειγμα, τον Μάρτιο του 1965 το Ισραήλ προέβη στην αγορά 210 αρμάτων μάχης τύπου Patton για 32 εκατομμύρια δολάρια, ενώ στα μέσα του 1966 προέβη στην αγορά 48 μαχητικών τύπου A-4 Skyhawk έναντι 72 εκατομμυρίων δολαρίων από τις ΗΠΑ⁶³. Αξιοσημείωτο επίσης είναι να αναφέρουμε πως ο προϋπολογισμός της Ισραηλινής Πολεμικής Αεροπορίας είχε αυξηθεί από 28 εκατομμύρια δολάρια το 1958 σε 42 εκατομμύρια το 1966. Ενδεικτική η προμήθεια 75 μαχητικών τύπου Mirage από τη Γαλλία⁶⁴ κατά το διάστημα αυτό, στοιχείο που αποδεικνύει τη βαρύτητα που αποδίδονταν στην αεροπορική ισχύ του Ισραήλ.

Στην εσωτερική πολιτική σκηνή ο Εσκόλ είχε να αντιμετωπίσει δυσχέρειες. Αφού διαδέχτηκε τον Μπεν Γκουριόν στην πρωθυπουργία το 1963 μετά την παραίτηση του, συγκροήστηκε ξανά μαζί του τον Φεβρουάριο του 1965 στα πλαίσια του κόμματος Mapai. Ο πρώτος πρωθυπουργός του Ισραήλ διωκόμενος ουσιαστικά απ' το κόμμα ίδρυσε το δικό του κόμμα, το Rafi. Μετά την αποχώρηση του Μπεν Γκουριόν, το κόμμα Mapai κατάφερε έπειτα από συζητήσεις με το κόμμα Ένωσης των Εργατικών (Ahdut Ha'avoda) να πετύχει τον συνασπισμό και να κερδίσει τις εκλογές τον Νοέμβριο του 1965⁶⁵.

Μια από τις θέσεις που αντιπροσώπευε ο Εσκόλ ήταν πως η ειρηνική συνύπαρξη με τους Άραβες στη Μέση Ανατολή ήταν εφικτή, αρκεί το Ισραήλ να έκανε ουσιαστικά βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση. Παράλληλα πίστευε και στην περιφερειακή συνεργασία στην περιοχή⁶⁶. Αυτές του οι θέσεις τον έκαναν να δείχνει ανεκτικός σε θέματα εξωτερικής ασφάλειας, μια εικόνα που αντίστοιχα με την σειρά της τροφοδοτούσε την πίεση από το αντιπολιτευόμενο Rafi. Έτσι, η άνοδος του Μπάαθ στη Συρία και τα περιστατικά επιθέσεων στην μεθόριο από παλαιστίνιους μαχητές αναβίωσαν την σκληρή αντιπολίτευση του Rafi στον Εσκόλ στα χρόνια πριν τον Πόλεμο των Έξι Ημερών. Εάν ο πρωθυπουργός λάμβανε μέτρα εγκρίνοντας στρατιωτικά πλήγματα, κατηγορούνταν για την χρήση υπέρμετρης βίας, εάν πάλι δεν προσέφευγε στη στρατιωτική λύση κατηγορούνταν ως αδύναμος⁶⁷. Η πίεση αυξήθηκε ιδιαίτερα όταν η σύμπραξη των κομμάτων της

⁶³ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 142,188-189.

⁶⁴ Στο ίδιο, σ. 155

⁶⁵ Στο ίδιο, σ. 103-104

⁶⁶ Στο ίδιο, σ. 95

⁶⁷ Στο ίδιο, σ. 105

αντιπολίτευσης (Mafdal, Gachal, Rafi) αλλά και οι φωνές στο εσωτερικό του Mapai, πρόβαλλαν ως κοινή θέση την ανάγκη συγκρότησης μιας κυβέρνησης εθνικής ενότητας με τον Μοσέ Νταγιάν υπουργό Άμυνας, κι όλα αυτά ενώ η κρίση ήδη βρισκόταν σε εξέλιξη⁶⁸. Το ζήτημα αυτό έλαβε έκταση σε μερίδα του Τύπου όπως η Haaretz, που φιλοξενούσε επικριτικά σχόλια κατά του Εσκόλ.

Επιπλέον πιέσεις ασκούσαν και από τη δομή των πολιτικοστρατιωτικών σχέσεων μεταξύ πρωθυπουργού/κυβέρνησης και αρχηγείου ενόπλων δυνάμεων/στρατηγών. Ο Εσκόλ πίστευε πως υπήρχε μια άγραφη συμφωνία μεταξύ αυτού και των στρατηγών, πως εάν τους εξασφάλιζε τα όπλα που ζητούσαν, εκείνοι θα παρέμεναν υπάκουοι στην πολιτική ηγεσία⁶⁹.

Προ του πολέμου, η κοινή γνώμη στο εσωτερικό, παρά το διάχυτο κλίμα «περί κατάστασης πανικού» που μπορεί να δημιουργούνταν από συγκεκριμένους κύκλους στην πολιτική ελίτ του Ισραήλ αλλά και στον τύπο, έδειχνε υψηλό ηθικό και αυτοπεποίθηση για την κατάσταση⁷⁰. Σε δημοσκόπηση από το Ινστιτούτο Επικοινωνίας του Εβραϊκού Πανεπιστημίου της Ιερουσαλήμ που διενεργήθηκε στις 4 Ιουνίου το 1967 δύο μέρες πριν τον πόλεμο, το 25% απαντούσε ότι έπρεπε να ληφθούν στρατιωτικά μέτρα ενάντια στις μονομερείς ενέργειες της Αιγύπτου. Το ποσοστό αυτό ανήλθε στο 50% κατά τη διάρκεια του πολέμου ενώ με το πέρας αυτού στο 72%. Ενδεικτικά είναι τα αποτελέσματα για την υποστήριξη που λάμβανε η κυβέρνηση ενότιας ώστε να προβεί σε ένα προληπτικό χτύπημα. Ανησυχία φυσικά υπήρχε, όμως ο ισραηλινός λαός κατεχόταν από ένα αίσθημα αυτοπεποίθησης για την νίκη⁷¹.

Στην διπλωματική σκηνή το Ισραήλ είχε πρωταγωνιστικό ρόλο με προσεκτικά σχεδιασμένες κινήσεις. Οι Ισραηλινοί αντιλήφθηκαν ήδη από την κρίση του Σουέζ, πως καμία πρωτοβουλία χωρίς μια ελάχιστη συναίνεση από τις υπερδυνάμεις δεν μπορούσε να επιφέρει απτά αποτελέσματα. Έτσι με την εκλογή Κέννεντι το 1961 προσαρμόστηκαν στην προσπάθεια του Προέδρου των ΗΠΑ για περιορισμό της διάδοσης των πυρηνικών όπλων και πέτυχαν συμβιβασμό ώστε οι Αμερικάνοι να έλθουν να επιθεωρήσουν τον αντιδραστήρα. Πέρα από τα πυρηνικά ο Κέννεντι έκανε προσπάθειες να παγώσει το ζήτημα της αραβοϊσραηλινής σύγκρουσης. Σε δηλώσεις του έδειχνε να κρατά μια μετριοπαθή

⁶⁸ Guy Laron, *ό.π.*, σ.261-263.

⁶⁹ Στο ίδιο, σ. 267-268

⁷⁰ Heilbronner Oded, The Morale of the Israeli public on the eve of the Six-Day War as seen in public opinion polls. *Israel Studies*, Vol 24, No 1 (Spring 2019), pp. 151-173.

⁷¹ Guy Laron, *ό.π.*, σ.272

στάση αλλά ήλπιζε να φτάσει στο σημείο να τροποποιήσει την ισραηλινή εξωτερική πολιτική⁷².

Μετά την δολοφονία του Κέννεντι, η κυβέρνηση Τζόνσον έδειξε να μετατοπίζει κατά ένα βαθμό την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Ο Τζόνσον είχε αναγνωρίσει ως μια σημαντική ομάδα πίεσης στο Δημοκρατικό κόμμα την ισραηλινή κοινότητα. Η διπλωματία διεξαγόταν από δύο κανάλια, το επίσημο κανάλι με τους υπουργούς αλλά και κρυφά κανάλια με δωρεές Ισραηλινών στο Δημοκρατικό κόμμα. Κανάλια συνεργασίας αλλά και κρυφή διπλωματίας υπήρχαν και μεταξύ των μυστικών υπηρεσιών (CIA- Mossad). Όλη αυτή η κατάσταση οδήγησε σε μια περαιτέρω σύσφιξη των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ Ισραήλ και ΗΠΑ. Ο Τζόνσον προσδιόριζε το Ισραήλ ως έναν στρατηγικό σύμμαχο στην Μέση Ανατολή, όμως η εμπλοκή της Αμερικής στο Βιετνάμ περιέπλεξε την εξωτερική της πολιτική, με βάση την οποία δε θα ρίσκαρε μια επέμβαση ανοιχτά υπέρ του Ισραήλ⁷³.

Το Ισραήλ μέχρι τον πόλεμο των Έξι Ημερών είχε αναπτύξει καλές διπλωματικές σχέσεις και με άλλες δυνάμεις όπως η Γαλλία και σε λιγότερο βαθμό η Αγγλία. Φυσικά όλα αυτά μεταφράζονταν σε εξοπλισμούς, οι οποίοι ισχυροποιούσαν το κράτος του Ισραήλ στην περιοχή. Οι Γάλλοι δε, είχαν φτάσει στο σημείο να θεωρούν τις επιχειρήσεις των Ισραηλινών κατά των Αράβων την καλύτερη διαφήμιση για τα προηγμένα γαλλικά όπλα που τους είχαν πουλήσει⁷⁴.

Μετά και την ανάληψη των καθηκόντων από τον Εσκόλ, στο Ισραήλ ξεκίνησε μια προσπάθεια ιδιαίτερα από το Κομμουνιστικό Κόμμα για προσέγγιση με την ΕΣΣΔ, σχέσεις οι οποίες στις αρχές της δεκαετίας του 1960 ήταν περιορισμένες. Οι προσπάθειες όμως δεν ευδοκίμησαν λόγω της παρέμβασης των Αράβων διπλωματών, οι χώρες των οποίων είχαν ήδη ανεπτυγμένες και πιο σταθερές σχέσεις με την Σοβιετική Ένωση⁷⁵.

Μια ακόμη πτυχή κρυφής διπλωματίας ήταν οι μυστικές διαπραγματεύσεις του Ισραήλ με το Βασίλειο της Ιορδανίας. Το σκεπτικό πίσω από αυτό ήταν πως το Ισραήλ ήταν ασφαλέστερο στα ανατολικά του σύνορα αν εκεί υπήρχε μια φιλικά προσκείμενη προς αυτό Ιορδανία. Την περίοδο πριν τον πόλεμο, η κρυφή διπλωματία αποσκοπούσε στο να αποφευχθεί ο πόλεμος. Ένας από τους τρόπους ήταν μέσα από τα κανάλια του Ισραηλινού λόμπι στην Αμερική. Πέρα από τα συμφέροντα που επεδίωκε να διασφαλίσει το ισραηλινό

⁷² Guy Laron, *ό.π.*, σ.168-169

⁷³ Στο ίδιο, σ. 191-192, 211

⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 202

⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 228-232

λόμπι, προσπαθούσε μέσα από διάφορους τρόπους να περάσει το μήνυμα σε Αίγυπτο και Ιορδανία πως ήταν καλύτερο να συνεργαστούν με το Ισραήλ παρά να συγκρουστούν⁷⁶.

Η προσπάθεια της ισραηλινής διπλωματίας για αποφυγή της σύρραξης είναι χαρακτηριστική τις τελευταίες μέρες προ του πολέμου. Όταν ήδη είχε ξεσπάσει η κρίση, πολλές διαφορετικές διπλωματικές δράσεις πραγματοποιήθηκαν σε διάφορα επίπεδα. Ο πρωθυπουργός Εσκόλ έστειλε επιστολές στον Πρόεδρο Τζόνσον για την παρέμβαση των ΗΠΑ αλλά και στην Γαλλία στον Πρόεδρο Ντε Γκώλ, για να ζητήσει την επαναβεβαίωση της δέσμευσής τους για την ασφάλεια του Ισραήλ. Επίσης υπήρξαν κύκλοι επαφών του υπουργού εξωτερικών του Ισραήλ, Αμπά Έμπαν σε Αγγλία, Γαλλία και ΗΠΑ σε ανώτατο επίπεδο. Αμέτοχη δεν έμεινε όμως και η Μοσάντ στη διπλωματική προσπάθεια, καθώς επαφές με τους ομολόγους του στη CIA διεξήγαγε ο επικεφαλής της μυστικής υπηρεσίας πληροφοριών του Ισραήλ, Μέιρ Αμίτ⁷⁷. Όπως αποδείχτηκε η διπλωματία δεν κατάφερε να αποτρέψει τη σύρραξη, όσο κι αν ο Εσκόλ καθυστέρουσε την ανάληψη δράσης ερχόμενος έτσι σε αντιπαράθεση με τους στρατηγούς του⁷⁸.

Εικόνα 3. Λεβί Εσκόλ (Αριστερά)
Μπέν Γκουριόν(Δεξιά)

Εικόνα 4. Γιτζάκ Ράμπιν (Αριστερά)
Γεσαγιάχου Γκαβίς (Δεξιά)

⁷⁶ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 90-91

⁷⁷ Στο ίδιο, σ. 203-210, 278-279

⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 283

2.3 Η Υψηλή στρατηγική των Αραβικών Κρατών

2.3.1 Αίγυπτος

Από την στιγμή που ο Νάσερ ανέλαβε την ηγεσία στην Αίγυπτο, πριν από την εκδήλωση της κρίσης του Σουέζ, είχε δείξει τις προθέσεις του να ακολουθήσει μια νέα στρατηγική την οποία θα εφάρμοζε μέχρι τον θάνατο του. Το όραμα του γι' αυτή τη στρατηγική ήταν η Αίγυπτος να γίνει ηγεμονική δύναμη σε περιφερειακό επίπεδο στη Μέση Ανατολή. Για να στεφθεί με επιτυχία αυτή η στρατηγική ο Νάσερ έπρεπε να ισορροπεί λαμβάνοντας βοήθεια και από τις δύο υπερδυνάμεις του Ψυχρού πολέμου⁷⁹.

Στην στρατιωτική της στρατηγική η Αίγυπτος, μετά και την εμπειρία της κρίσης του Σουέζ είχε καταστρώσει σχέδια κι αυτή με τη σειρά της όπως το Ισραήλ για μια νέα σύγκρουση στη χερσόνησο του Σινά. Το σχέδιο για την υπεράσπιση του Σινά και την αποτροπή τετελεσμένων γεγονότων από τους Ισραηλινούς ήταν το αμυντικό σχέδιο με την ονομασία «Καχέρ» ("Qaher"). Πρόκειται για ένα σχέδιο αμυντικής διάταξης των αιγυπτιακών ενόπλων δυνάμεων σε τρεις αμυντικές γραμμές, όπου η μία γραμμή μπορούσε να καλύπτει τα νότια της αμέσως επόμενης στο μέτωπο και να την υποστηρίζει. Αυτές οι γραμμές περιλάμβαναν ορύγματα, κονσερτίνες, ναρκοπέδια, πολυβολεία, αντιαρματικά όπλα, όλα έτοιμα να αιφνιδιάσουν τις ισραηλινές δυνάμεις⁸⁰. Εκτός όμως από αμυντικά σχέδια η Αίγυπτος εκπονούσε και σχέδια επιθετικών επιχειρήσεων. Εμπνευστής αυτών των σχεδίων ο Αμπντέλ Χακίμ Αμέρ, αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων της Αιγύπτου. Το πρώτο σχέδιο επιχειρήσεων με ονομασία «Ασάντ» ("Assad"= λιοντάρι) περιλάμβανε βομβαρδισμούς των αεροδρομίων της ισραηλινής πολεμικής αεροπορίας στο νότιο Ισραήλ. Στις χερσαίες επιχειρήσεις είχε εκπονηθεί το σχέδιο «Φαζέρ» ("Fajer"= Αυγή) το οποίο προέβλεπε επιθετική ενέργεια σε τρεις κατευθύνσεις με τελικό αντικειμενικό σκοπό την κατάληψη της πόλης του Ειλάτ⁸¹.

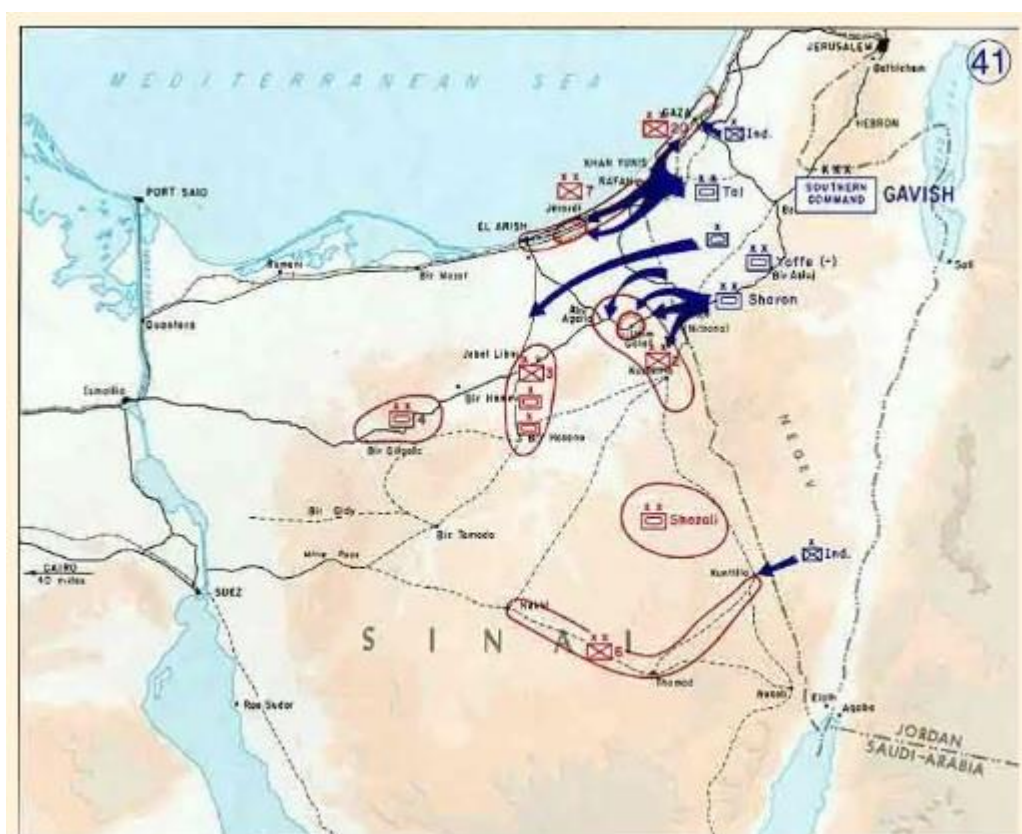
Από τον σχεδιασμό όμως μέχρι την εφαρμογή η απόσταση αποδείχτηκε τεράστια. Η εφαρμογή των σχεδίων δεν πραγματοποιήθηκε με τον προβλεπόμενο τρόπο. Οι τελευταίες διαταγές που τροποποιούσαν το σχέδιο με την μετακίνηση δυνάμεων στο Σάρμ ελ Σείχ, αποδυνάμωσαν την αρχική αμυντική διάταξη και προκάλεσαν σύγχυση στον αιγυπτιακό

⁷⁹ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 57

⁸⁰ Στο ίδιο, σ. 80,117

⁸¹ Στο ίδιο, σ. 83

στρατό. Ο αιγυπτιακός στρατός όμως αντιμετώπιζε άλλο ένα μεγάλο πρόβλημα. Η εμπλοκή του στον εμφύλιο πόλεμο της Υεμένη ήδη από το 1962, μέσα στα πλαίσια του ανταγωνισμού του Νάσερ με την Σαουδική Αραβία, είχε προκαλέσει δυσαναπλήρωτα κενά στο στράτευμα. Η επιχείρηση με ονομασία «9000» στην Υεμένη ξεκίνησε με την εμπλοκή 2.000 ανδρών, όμως το 1965 οι Αιγυπτιακές δυνάμεις στην Υεμένη είχαν φτάσει τις 70.000 άνδρες, ουσιαστικά το 50% της συνολικής δύναμης του στρατεύματος. Ο στρατός στο Σινά αδυνατούσε να επανδρώσει τις θέσεις, έφεδροι κλήθηκαν να αναπληρώσουν τα κενά με ελλιπή εξοπλισμό και εκπαίδευση. Αυτό που αρχικά σχεδιαζόταν σύμφωνα με το «Καχέρ» να είναι μια οργανωμένη κατάληψη του Σινά με αμυντική διάταξη κατέληξε να είναι μια ανοργάνωτη και χαοτική κατάσταση χωρίς συντονισμό για όλες τις δυνάμεις που αναπτύχθηκαν στη χερσόνησο⁸².

Εικόνα 5. Διάταξη Αιγυπτιακών δυνάμεων στο Σινά

Η ανεπαρκής εφαρμογή των σχεδίων σε συνδυασμό με τον ελλιπή εξοπλισμό και εκπαίδευση οδηγούν στο συμπέρασμα πως η αιγυπτιακή στρατηγική ήταν προβληματική σε όλα της τα επίπεδα. Από το τεχνικό επίπεδο και τη δυσλειτουργία των ραντάρ

⁸² Guy Laron, *ό.π.*, σ. 59,81-83

αεράμυνας⁸³, στο τακτικό και την έλλειψη εκπαίδευσης των κλιμακίων για επιθετικές επιχειρήσεις, έπειτα στο επιχειρησιακό με την μετακίνηση δυνάμεων σε λάθος τοποθεσία, μέχρι το επίπεδο θεάτρου επιχειρήσεων και την απόφαση του Αμέρ για υποχώρηση από το Σινά⁸⁴, τα λάθη και οι παραλείψεις έφεραν τις αιγυπτιακές δυνάμεις σε εξαιρετικά δυσχερή θέση.

Στο οικονομικό πεδίο επίσης ο Νάσερ αντιμετώπιζε αρκετές δυσκολίες. Κατά το διάστημα 1952-1954 ακολούθησε μια οικονομική στρατηγική με περικοπές και μειώσεις μισθών η οποία τον έκανε εξαιρετικά μη δημοφιλή. Από το 1955 κι έπειτα ο Νάσερ αποφάσισε να αλλάξει την οικονομική του στρατηγική ώστε να μπορεί να εξυπηρετήσει τη συνολική του στρατηγική, να γίνει η Αίγυπτος δηλαδή οικονομικά ανεξάρτητη και κυρίαρχη περιφερειακή δύναμη στη Μέση Ανατολή. Πάνω σ' αυτή τη στρατηγική ακολούθησαν αυξήσεις μισθών στους αξιωματούχους του δημοσίου τομέα, η γραφειοκρατία αυξήθηκε ενώ η εθνικοποίηση αρκετών επιχειρήσεων αποτέλεσε βασικό άξονα.

Προσπαθώντας να κρατήσει ίσες αποστάσεις στους ψυχροπολεμικούς ανταγωνισμούς Δύση-Ανατολής κατάφερε να αποσπάσει οικονομική βοήθεια και από τις δύο υπερδυνάμεις. Πιο συγκεκριμένα, η Αίγυπτος μεταξύ 1952 και 1965 έλαβε 1,7 δισεκατομμύρια δολάρια οικονομική βοήθεια από τις ΗΠΑ καθώς και 1,4 δισεκατομμύρια δολάρια από τη Σοβιετική Ένωση. Αυτά τα ποσά κατάφεραν να χρηματοδοτήσουν το 1/3 του πενταετούς οικονομικού προγράμματος της Αιγύπτου οδηγώντας την σε έναν ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης της τάξης του 5,5%. Η ΕΣΣΔ παρείχε τεχνική και οικονομική υποστήριξη στα μεγάλα έργα βιομηχανίας ενώ οι ΗΠΑ στήριζαν έμμεσα την εκβιομηχάνιση παρέχοντας δημητριακά επιτρέποντας στην Αίγυπτο να εξοικονομεί πολύτιμο ισχυρό συνάλλαγμα⁸⁵.

Από το 1958 με την ένωση Αιγύπτου και Συρίας και τη δημιουργία της ΕΑΔ, σκοπός του Νάσερ ήταν η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής της Αιγύπτου ενώ η Συρία θα επικεντρωνόταν να αναπτύξει περισσότερο τον γεωργικό της τομέα. Βασικός όμως λόγος αποτυχίας της ΕΑΔ ήταν ότι η Συρία μετατράπηκε σε μια οικονομική αποικία της Αιγύπτου. Τα αιγυπτιακά προϊόντα κατέκλυζαν την συριακή αγορά θέτοντας εκτός ανταγωνισμού την παραγωγή της Συρίας, την ίδια στιγμή που αγροτικά προϊόντα εισαγόμενα από τη Συρία υποστήριζαν την περαιτέρω βιομηχανική ανάπτυξη της

⁸³ Στο ίδιο, σ. 286

⁸⁴ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 289

⁸⁵ Σπυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 285-286

Αιγύπτου. Στα πλαίσια του αραβικού εθνικισμού αλλά και την επιδίωξη του να αναδειχθεί σε ηγέτη των Αράβων, ο Νάσερ πρότεινε τη δημιουργία εμπορικών μπλοκ μεταξύ των αραβικών κρατών αλλά και με κράτη της Αφρικής και της Ασίας. Σ' αυτά τα μπλοκ ήταν σίγουρο πως η πιο ανεπτυγμένη οικονομία της Αιγύπτου θα υπερίσχυε των άλλων. Σκοπός ήταν η εξαγωγή των αιγυπτιακών προϊόντων σ' αυτές τις αγορές ώστε μετά η Αίγυπτος να μπορεί να αποπληρώσει και τα δάνεια που είχε λάβει από την Παγκόσμια Τράπεζα⁸⁶. Τα προϊόντα της Αιγύπτου όμως δεν ήταν ανταγωνιστικά και οι χώρες εισαγωγείς ήταν πλέον πιο καχύποπτες μετά την διάλυση της ΕΑΔ.

Από το 1965 και έπειτα το νασερικό οικονομικό πρότυπο δέχεται ασφυκτικές πιέσεις. Το εξωτερικό χρέος που αυξανόταν από το 1962 επισκίαζε την οικονομία της Αιγύπτου. Η δραματική μείωση των εξαγωγών, που έφτασε μόλις το 3% του ΑΕΠ το 1964-1965 προκάλεσε συναλλαγματική κρίση και εξάντληση των αποθεμάτων. Σε συνδυασμό με την απόφαση της κυβέρνησης Τζόνσον για διακοπή της παροχής επισιτιστικής βοήθειας, η Αίγυπτος πλέον αδυνατούσε να προμηθευτεί την απαραίτητη τεχνολογία για τη βιομηχανία της και τα απαραίτητα για τον επισιτισμό προϊόντα διατροφής. Η κυβέρνηση εκπόνησε με το ΔΝΤ σχέδιο σταθεροποίησης που περιλάμβανε υποτίμηση της λίρας κατά 40%, μείωση δημοσίων επενδύσεων και αύξηση της τιμής βασικών προϊόντων. Οι δείκτες της οικονομίας υποχωρούσαν ενώ ακολούθησε σοβαρή πτώση των ρυθμών ανάπτυξης⁸⁷. Ένα ακόμη στοιχείο που επιδείκνυε την κατάσταση της οικονομίας της Αιγύπτου ήταν η εμπλοκή της στον εμφύλιο της Υεμένης, ένα κόστος που έφτανε τα 100 εκατομμύρια δολάρια ετησίως. Τα δάνεια επίσης, που παρείχε η Αίγυπτος, για να αυξήσει την επιρροή της στις αφρικανικές χώρες, ώστε να αγοράσουν τα αιγυπτιακά προϊόντα προκαλούσαν τη διαφυγή ρευστού προς το εξωτερικό⁸⁸.

Η κατάσταση της οικονομίας της Αιγύπτου αποτυπώνεται στις απειλές από το ΔΝΤ τον Μάρτιο του 1967, πως εάν η Αίγυπτος δεν διευθετήσει τα 8 εκατομμύρια δολάρια χρέος θα διωκόταν από τον οργανισμό και θα αποκλειόταν από τις Δυτικές αγορές⁸⁹.

Ο Νάσερ πίστευε ότι η αραβική ενότητα έπρεπε να είναι κυρίως ενότητα δράσης κατά της ξένης κυριαρχίας. Η επίκληση του αραβισμού ήταν γι' αυτόν ένα πολιτικό όπλο για να ελέγχει τις μάζες σε εξωτερικό και εσωτερικό πολιτικό επίπεδο. Πρόθεση του Νάσερ ήταν να δημιουργηθεί μια υγιής Δημοκρατία, διαφορετική από τη φιλελεύθερη

⁸⁶ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 55-63

⁸⁷ Σπυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 287

⁸⁸ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 59

⁸⁹ Στο ίδιο, σ. 64

Δημοκρατία δυτικού τύπου. Αυτή η δημοκρατία είχε σκοπό να συνενώσει όλες τις τάξεις που είχαν περιθωριοποιηθεί με την απόδοση κοινωνικής δικαιοσύνης. Ο Νάσερ ουσιαστικά επιχείρησε ένα πείραμα αραβικού σοσιαλισμού σε μια μόνο χώρα. Σκοπός του η ένταξη όλων των κοινωνικών στρωμάτων, που έχουν δική τους έκφραση και οργάνωση, υπό την εξάρτηση ενός αυταρχικού κράτους.

Το χαρακτηριστικό της αιγυπτιακής κοινωνίας τη δεκαετία του 1960 ήταν η ανάπτυξη και η εδραίωση του γραφειοκρατικού συστήματος. Μια κοινωνική τάξη που είχε καταφέρει την ανέλιξή της προς την εξουσία, μια τάξη πολιτικών και στρατιωτικών, ήλεγχε το σύνολο των κοινωνικοοικονομικών δραστηριοτήτων της Αιγύπτου. Αυτή η τάξη υπερασπιζόταν τον αραβικό σοσιαλισμό. Η άρχουσα τάξη συγκεντρώθηκε γύρω από θεσμούς όπως ο στρατός και οι μυστικές υπηρεσίες που έγιναν αυτόνομα «κέντρα εξουσίας»⁹⁰.

Παρά τη δυσaréσκεια λόγω της οικονομίας και της εμπλοκής της Αιγύπτου στην Υεμένη η πραγματική δύναμη του Νάσερ ήταν πάντοτε η μοναδική σχέση που είχε αναπτύξει με τον λαό. Αυτή η χαρισματική επικοινωνία, που ήταν μοναδικά δική του, του επέτρεπε να ηγείται και να ελέγχει το σύστημα προς όφελος του⁹¹.

Για να μπορεί όμως να ελέγχει το σύστημα και να κατευνάζει το πλήθος σε περιόδους εντάσεων στηριζόταν και είχε ανάγκη τον στρατό. Έναν στρατό στον οποίο ο Αμέρ είχε αναπτύξει ένα δίκτυο, όπου σε κάθε θέση «κλειδί» υπήρχε έμπιστο άτομο να εξασφαλίσει τα συμφέροντα του. Ο πλήρης έλεγχος του στρατού από τον Αμέρ, του εξασφάλιζε την πολιτική του επιβίωση ενώ ταυτόχρονα διατηρούνταν πάντοτε ο φόβος εκ μέρους του Νάσερ για την εκδήλωση πραξικοπήματος. Ο Νάσερ προσπάθησε με πολιτικούς ελιγμούς να αποφύγει την ανατροπή του από τον στρατό είτε διατηρώντας τον στρατό απασχολημένο στην Υεμένη είτε δίνοντας στον Αμέρ αυξημένες αρμοδιότητες στην πολιτική σφαίρα. Οι πολιτικοστρατιωτικές σχέσεις στην Αίγυπτο ήταν ιδιαίτερα τεταμένες προ του πολέμου των Έξι Ημερών. Παράδειγμα της έντασης και έλλειψης συντονισμού ήταν η κατάσταση κατά την οποία ο Νάσερ ενώ προσπαθούσε να αποφύγει τη σύγκρουση με το Ισραήλ με διπλωματικά μέσα, ο Αμέρ από την πλευρά του εξέταζε το ενδεχόμενο επιθετικών επιχειρήσεων στο νότιο Ισραήλ⁹².

Στο εσωτερικό πολιτικό πεδίο το αιγυπτιακό κομμουνιστικό κόμμα είχε χάσει τους λόγους της ύπαρξής του και οδηγήθηκε στην αυτοδιάλυση. Πιο αξιόπιστη θεωρήθηκε η

⁹⁰ Σπυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 283,288

⁹¹ Στο *ίδιο*, σ. 289

⁹² Guy Laron, *ό.π.*, σ. 67-85

αντιπολίτευση από τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, των οποίων βασική θέση ήταν ο εξισλαμισμός της κοινωνίας και μια πιο ουσιαστική αμφισβήτηση του εισαγόμενου εκσυγχρονισμού του νασερικού καθεστώτος⁹³. Η σύγκρουση του Νάσερ με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους τη διετία 1965-1966 υπήρξε βίαιη, καθώς η οργάνωση των τελευταίων σχεδίαζε μέχρι και τη δολοφονία του Νάσερ και του Αμέρ. Με τη συνδρομή του στρατού και τη βίαιη καταστολή των αντιδράσεων, απομακρύνθηκε ο κίνδυνος ανασυγκρότησης ισλαμιστικών οργανώσεων, όμως το ρήγμα μεταξύ αραβιστών και ισλαμιστών παρέμεινε βαθύ⁹⁴.

Στο πεδίο της διπλωματίας κι εκεί η Αίγυπτος του Νάσερ την περίοδο αυτή επεδίωκε να αναδειχθεί σε περιφερειακή ηγεμονική δύναμη στη Μ. Ανατολή. Εκμεταλλευόμενος την πολιτική του Κένεντι για τον Τρίτο Κόσμο, με τον οποίο διατηρούσε και προσωπική αλληλογραφία, ο Νάσερ κατάφερνε να αποκομίσει επισιτιστική βοήθεια. Χαρακτηριστική είναι η συμφωνία του 1962 μεταξύ ΗΠΑ - Αιγύπτου για παράδοση δημητριακών στην τελευταία για τα επόμενα τρία χρόνια⁹⁵. Πάνω σ' αυτήν την συμφωνία ο Νάσερ δεσμεύτηκε να παγώσει την αραβοϊσραηλινή σύγκρουση⁹⁶.

Η ανάληψη της προεδρίας των ΗΠΑ, όμως, από τον Τζόνσον άλλαξε άρδην τις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ κι Αιγύπτου. Ο Τζόνσον είχε μια τελείως διαφορετική άποψη για την πολιτική παροχής βοήθειας του Κένεντι. Εκτός αυτού, ο Τζόνσον θεωρούσε πως υπήρχαν ανοιχτά πολλά θέματα στις διμερείς σχέσεις με την Αίγυπτο. Η εμπλοκή της Αιγύπτου στο Κονγκό, στην Υεμένη κι η στάση της απέναντι στο Ισραήλ τέθηκαν επί τάπητος. Ο ίδιος ο πρόεδρος Τζόνσον υπό την πίεση του πολέμου στο Βιετνάμ αποφάσισε να θέσει υπό αυστηρό έλεγχο τις αποστολές επισιτιστικής βοήθειας. Η κατάσταση έγινε ακόμη πιο δύσκολη, όταν προβλήθηκε η απαίτηση η Αίγυπτος να πληρώνει για τα δημητριακά σε δολάρια. Εκτός των όσων αναφέρθηκαν, η κυβέρνηση Τζόνσον υπέγραψε και συμφωνία πώλησης όπλων με τη Σαουδική Αραβία, κράτος με συγκρουόμενα συμφέροντα με αυτά της Αιγύπτου⁹⁷.

Η στροφή στις διπλωματικές κινήσεις της Αιγύπτου προς την ΕΣΣΔ ήταν πλέον μονόδρομος. Στο εσωτερικό, όμως, και της Σοβιετικής Ένωσης είχαν συντελεστεί αλλαγές στην ηγεσία. Μετά την απομάκρυνση του Χρουστσόφ και την ανάληψη της ηγεσίας του

⁹³ Σπυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 290

⁹⁴ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 64-65, Σπυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 291-292

⁹⁵ Στο ίδιο, σ.168-171

⁹⁶ Little Douglas, The New Frontier on the Nile: JFK, Nasser and Arab Nationalism. *Journal of American History*, Vol 75, No 2 (September 1988)

⁹⁷ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 179-189

Κομμουνιστικού Κόμματος από τον Λεονίντ Μπρέζνιεφ, η στάση της Σοβιετικής Ένωσης είχε αλλάξει απέναντι στην Αίγυπτο. Αυτό συνέβαινε στα πλαίσια της νέας πολιτικής της ΕΣΣΔ, η οποία επιδίωκε να αποφύγει μια ανοιχτή σύγκρουση με τις ΗΠΑ οπουδήποτε στον πλανήτη, αλλά και στην επιδίωξη μιας πιο ισότιμης σχέσης με την Αίγυπτο που να καλύπτει τα συμφέροντα των σοβιετικών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της στροφής της ΕΣΣΔ αποτελεί η μείωση στην παροχή βοήθειας σε αναπτυσσόμενες χώρες, μεταξύ τους κι η Αίγυπτος που από τα 290 εκατομμύρια δολάρια το 1964 έπεσε στα 125 εκατομμύρια δολάρια το 1967⁹⁸. Η Σοβιετική ένωση ασκούσε πίεση στην Αίγυπτο στις διμερείς τους σχέσεις.

Πράγματι η αλλαγή στην εξωτερική πολιτική του Νάσερ συντελέστηκε μετά την επίσκεψη του Αλεξέι Κοσούγκιν στο Κάιρο τον Μάιο του 1967⁹⁹. Ενδεικτικά η Αίγυπτος δεχόταν πιέσεις για την αποπληρωμή των χρεών, ώστε να αποδοθούν εκ νέου ποσά και για την αναμόρφωση της οικονομίας της κατά τα σοβιετικά πρότυπα. Επιπλέον, υπήρξε άσκηση πίεσης, ώστε να συναφθεί αμυντική συμφωνία μεταξύ Αιγύπτου και Συρίας, αλλά και να αποκτήσουν τα σοβιετικά πλοία πρόσβαση στα λιμάνια της Αιγύπτου ως αντίβαρο στην παρουσία του αμερικανικού 6^{ου} Στόλου στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η Αίγυπτος κατά τα έτη 1955 με 1967 έλαβε βοήθεια σε εξοπλισμούς της τάξης του 1,5 δισεκατομμυρίου δολαρίων. Οι εξοπλισμοί που έλαβε αφορούσαν κυρίως παλαιότερους τύπους σοβιετικών αεροσκαφών σειράς MiG, καθώς η κύρια ροή των σοβιετικών εξοπλισμών είχε επικεντρωθεί στο Βιετνάμ κατά τα χρόνια πριν τον πόλεμο των Έξι Ημερών προς υποστήριξη του κομμουνιστικού καθεστώτος στο Βόρειο Βιετνάμ¹⁰⁰.

Ακόμη και μετά την σύναψη της συμφωνίας, αλλά και την επίσκεψη του Αμέρ στη Μόσχα στα τέλη Νοεμβρίου το 1966, η ΕΣΣΔ έδειχνε αρνητική στην παροχή εξοπλισμών στην Αίγυπτο¹⁰¹. Η σύναψη αμυντικής συμφωνίας μεταξύ Αιγύπτου και Συρίας τον Νοέμβριο του 1966 ήταν ένα κομβικό σημείο που θα ενέπλεκε την πρώτη σε περαιτέρω κλιμάκωση με το Ισραήλ τον επόμενο χρόνο.

Ενώ η Αίγυπτος επεδίωκε την αποτροπή του Ισραήλ, ο Νάσερ έλαβε τρεις σημαντικές αποφάσεις, οι οποίες έκαναν την χώρα του να δείχνει ως υπαίτια για την κλιμάκωση της κρίσης. Οι αποφάσεις να στείλει τον στρατό στη χερσόνησο του Σινά στις 14 Μαΐου 1967, να ζητήσει την αποχώρηση των δυνάμεων του ΟΗΕ δύο μέρες αργότερα,

⁹⁸ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 223-227

⁹⁹ Στο ίδιο, σ. 74-75

¹⁰⁰ Στο ίδιο, σ. 226-229

¹⁰¹ Στο ίδιο, σ. 235-236, 238-240

καθώς και αποκλεισμός στα Στενά του Τιράν στις 22 - 23 Μαΐου ¹⁰² έκαναν την Αίγυπτο να δείχνει επιθετική προς τη διεθνή κοινή γνώμη ¹⁰³. Η εντύπωση πως η Αίγυπτος κλιμάκωνε την κρίση, της στοίχιζε σε διεθνή νομιμοποίηση.

Εικόνα 6. Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ (στο κέντρο) και Αμπντέλ Χακίμ Αμέρ (στα δεξιά)

2.3.2 Συρία

Κεντρικό ρόλο στην πορεία προς τον πόλεμο των Έξι Ημερών διαδραμάτισε η Συρία κι η στρατηγική που ακολούθησε στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Όπως θα αναλύσουμε στις επόμενες σελίδες, τον πρώτο λόγο σ' αυτήν τη στρατηγική είχε το κόμμα του Μπάαθ κι ιδιαίτερα η στρατιωτική πτέρυγα αυτού που αναδείχθηκε μετά το πραξικόπημα του 1966.

Ο στρατός στην κατάσταση που είχε περιέλθει περισσότερο χρησιμοποιούνταν για την προστασία του καθεστώτος, παρά για να εφαρμόσει οποιαδήποτε στρατιωτική στρατηγική. Το σχέδιο «Νάσερ» που είχε εκπονηθεί σε συνεργασία με Σοβιετικούς συμβούλους προέβλεπε επιθετική ενέργεια από τα Υψίπεδα του Γκολάν σε περίπτωση σύγκρουσης με το Ισραήλ. Το επιχειρησιακό αυτό σχέδιο, όμως, δεν ταίριαζε ούτε με το αμυντικό δόγμα του συριακού στρατού ούτε και με τον αμυντικό εξοπλισμό που οι Σοβιετικοί είχαν παράσχει. Εκτός των άλλων, ο συριακός στρατός δεν είχε εκπαιδευτεί σε

¹⁰² Ben D.Mor, Nasser's Decision-Making in the 1967 Middle East Crisis: A Rational-Choice Explanation, *Journal of Peace Research*, Vol. 28, No. 4 (November 1991), pp. 359-375, p.359.

¹⁰³ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 246

καμία τέτοιου είδους επιθετική επιχείρηση προγενέστερα, αλλά κι η διοίκηση του στρατεύματος έμοιαζε να μην εμπιστεύεται τις ικανότητες των υφιστάμενων αξιωματικών της. Οι εκδιώξεις 2.000 αξιωματικών και 4.000 υπαξιωματικών ήδη από το 1966 είχαν στερήσει το στράτευμα από επιπλέον εξειδικευμένο προσωπικό με γνώσεις και δεξιότητες. Οι εκδιώξεις αυτές σημειώνονταν με σκοπό την αποφυγή οργάνωσης εκ νέου πραξικοπήματος απέναντι στο καθεστώς¹⁰⁴.

Μεγαλύτερη, όμως, επιτυχία έμοιαζε να έχει μια άλλη στρατηγική της Συρίας, αυτή της φθοράς του Ισραήλ. Τα μεθοριακά επεισόδια μεταξύ Ισραήλ-Συρίας αυξήθηκαν κατακόρυφα κατά τα χρόνια του μπααθικού καθεστώτος. Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ 1963 - 1966 υπήρξαν 169 περιστατικά στα σύνορα, περίοδος κατά την οποία η πολιτική και στρατιωτική πτέρυγα του Μπάαθ ασκούσαν εξουσία από κοινού. Αντίστοιχα, μεταξύ 1966-1967, περίοδο κατά την οποία κυριαρχούσε μόνο η στρατιωτική πτέρυγα του Μπάαθ, τα περιστατικά αυξήθηκαν σε 177 στο μισό χρονικό διάστημα απ' ότι την προηγούμενη περίοδο¹⁰⁵.

Μια ακόμη διάσταση πίσω την στρατηγική φθοράς του Ισραήλ ήταν η υποστήριξη της παλαιστινιακής οργάνωσης Φατάχ από την Συρία. Είχε επιτραπεί στην παλαιστινιακή οργάνωση να εκπαιδεύεται και να διατηρεί στρατόπεδα σε συριακό έδαφος. Έχοντας κάνει βασικό του αφήγημα τον «λαϊκό αγώνα για την απελευθέρωση», το καθεστώς του Μπάαθ ενίσχυσε την σχέση του με την Φατάχ. Σκοπός ήταν μέσα από τακτικές ανταρτοπολέμου και τρομοκρατικές ενέργειες να στοχοποιηθούν οι υποδομές του κράτους του Ισραήλ και να αποδυναμωθεί η οικονομία του. Ένας άλλος στόχος της συνεργασίας Συρίας - Φατάχ ήταν η εξουθένωση των ισραηλινών δυνάμεων, υποχρεώνοντας αυτές να απασχολούνται σε δραστηριότητες αντιμετώπισης των τρομοκρατικών ενεργειών και να σπαταλούν πόρους σε μέσα αποτροπής και άμυνας¹⁰⁶. Με την άνοδο στην εξουσία του στρατιωτικού σκέλους του Μπάαθ μετά το 1966 οι επιθέσεις διπλασιάστηκαν¹⁰⁷. Η Συρία είχε την τάση να παρουσιάζεται ως η μόνη αραβική χώρα που αναδείκνυε το ζήτημα των Παλαιστινίων και στήριζε τον ένοπλο αγώνα τους¹⁰⁸.

Στο οικονομικό πεδίο η κατάσταση δεν ήταν καθόλου ενθαρρυντική. Μετά και την διάλυση της ΕΑΔ, της ένωσης δηλαδή με την Αίγυπτο, τα κρατικά ταμεία της Συρίας ήταν

¹⁰⁴ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 285,296-297

¹⁰⁵ Στο *ίδιο*, σ. 36

¹⁰⁶ Mann Joseph, Syria, Precipitator of the Six Day War. *Middle Eastern Studies*, Vol. 49, No. 4 (July 2013), pp. 547-562, pp. 550

¹⁰⁷ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 39

¹⁰⁸ Mann Joseph, *ό.π.*, σ. 551

άδεια και η χώρα χρεωκοπημένη. Πιο συγκεκριμένα, το ισοζύγιο πληρωμών της Συρίας από 4 εκατομμύρια δολάρια πλεόνασμα το 1957 κατέληξε στα 93 εκατομμύρια δολάρια έλλειμμα το 1960. Η κυβέρνηση που προέκυψε μετά τις εκλογές του 1961 αναγκάστηκε να λάβει μέτρα λιτότητας για να μπορέσει να εξασφαλίσει δάνειο ύψους 86 εκατομμυρίων δολαρίων από το ΔΝΤ. Το ΔΝΤ καλούσε την Συρία να λάβει μέτρα αποκρατικοποίησης κι ιδιωτικοποίησης εταιρειών, καθώς κι υποτίμησης του νομίσματος. Ακολούθησε πολιτική αστάθεια που κατέληξε στο πραξικόπημα τον Μάρτιο του 1963 και την ανάληψη της εξουσίας από το Μπάαθ¹⁰⁹.

Μετά και την ανάληψη της εξουσίας, όμως, από το Μπάαθ η κατάσταση στην οικονομία δύσκολα θα άλλαζε. Από οικονομικής άποψης το νέο καθεστώς πίστευε στον μαρξιστικό σοσιαλισμό, γεγονός το οποίο σήμαινε άσκηση του ελέγχου μέσω κρατικοποιήσεων εταιρειών, κλείσιμο ιδιωτικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και μέτρα κατά των ιδιωτικών επιχειρήσεων¹¹⁰. Αποτελέσματα αυτή της οικονομικής πολιτικής ήταν οι Σύριοι επιχειρηματίες φοβούμενοι για τις εθνικοποιήσεις του καθεστώτος να μεταφέρουν τα κεφάλαιά τους και τις επενδύσεις τους στο εξωτερικό, οδηγώντας την χώρα σε έλλειψη ρευστότητας και την ανάληψη μέτρων λιτότητας¹¹¹.

Η κατάσταση στην οικονομία συνέχιζε να επιδεινώνεται και μετά το πραξικόπημα του 1966. Ο αγροτικός τομέας είχε μειωμένη παραγωγή, η οικονομική δραστηριότητα είχε επιβραδυνθεί λόγω έλλειψης ρευστού κι επενδύσεων από τους επιχειρηματίες, ενώ το αυξανόμενο εξωτερικό χρέος ανάγκασε το καθεστώς να λάβει μέτρα, υποτιμώντας το νόμισμα, εισάγοντας νέους φόρους και μειώνοντας τις εισαγωγές. Το καθεστώς επιχείρησε να αντιδράσει απέναντι στην βαθιά οικονομική ύφεση, αυξάνοντας τις επενδύσεις στην συριακή βιομηχανία και στα μεγάλα έργα υποδομής¹¹². Ένα από τα έργα αυτά ήταν κι η εκτροπή των υδάτων του ποταμού Μπανιάς, ενός παραποτάμου του Ιορδάνη που χρησιμοποιήθηκε περισσότερο ως απάντηση στο αντίστοιχο έργο του Ισραήλ παρά για την άνθιση του αγροτικού τομέα και της οικονομίας¹¹³. Έργο το οποίο, όμως, δεν μπορούσε να υποστηρίξει λόγω έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού. Η κατάσταση στην οικονομία παρέμενε δυσοίωνη με το καθεστώς να γίνεται μη δημοφιλές κι ανεπιθύμητο.

Στο εσωτερικό της Συρίας ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό που συνέβαλε στην αστάθεια ήταν οι θρησκευτικές και ταξικές ταυτότητες που δημιουργούσαν μια βαθιά

¹⁰⁹ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 20-23

¹¹⁰ Mann Joseph, *ό.π.*, σ. 548

¹¹¹ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 24

¹¹² Στο *ίδιο*, σ. 28-29

¹¹³ Στο *ίδιο*, σ. 36-37

πολωμένη και διαιρεμένη κοινωνία. Την πλειοψηφία αποτελούσαν οι Σουνίτες μουσουλμάνοι, κατοικούσαν κυρίως στις πόλεις κι ήταν έμποροι, καταστηματάρχες, βιοτέχνες και γαιοκτήμονες. Μειονότητες αποτελούσαν οι Αλαουίτες, οι Δρούζοι κι οι Ισμαηλίτες. Κατοικούσαν σε αγροτικές περιοχές στην περιφέρεια κι υπέφεραν από σοβαρές ελλείψεις για τον βιοπορισμό τους¹¹⁴. Οι κοινωνικές αυτές ομάδες με τις διαφοροποιήσεις αποτυπώνονταν και στην σύνθεση του στρατεύματος. Οι μειονοτικές ομάδες θεωρούσαν το στρατό ως έναν τρόπο για την κοινωνική τους ανέλιξη, ενώ ο στρατός θεωρούνταν πως εξέφραζε την βούληση του λαού απέναντι στην διεφθαρμένη άρχουσα τάξη. Αυτό το στοιχείο θεωρούνταν πως έδινε και την νομιμοποίηση στον στρατό να επεμβαίνει με πραξικοπήματα στην πολιτική ζωή της χώρας¹¹⁵.

Στη δεκαετία του 1960 χρειάστηκαν 3 πραξικοπήματα μέχρι την άνοδο του Μπάαθ στην εξουσία. Ένα το 1961 που είχε καταλυτικό ρόλο στη διάλυση της ΕΑΔ, ένα το 1962 κατά της κυβέρνησης Dawalibi και το πραξικόπημα του 1963 για την πλήρη εδραίωση του Μπάαθ στην εξουσία, με τους Σαλάχ Μπιτάρ και Μισέλ Άφλακ στο πολιτικό σκέλος του Μπάαθ και τους Αμίν Χάφεζ και Σαλάχ Τζαντίτ στο στρατιωτικό σκέλος. Το νέο καθεστώς είχε φέρει σε θέση εξουσίας τις μειονότητες έναντι της πλειονότητας των Σουνιτών. Οι αντιδράσεις κι οι εξεγέρσεις από πλευράς των ουλεμάδων, των Σουνιτών μουσουλμάνων αλλά και των επιχειρηματιών της μεσαίας τάξης αντιμετωπίστηκαν αρκετές φορές με αιματηρό τρόπο. Χαρακτηριστικά αναφέρονται οι ταραχές τον Φεβρουάριο και τον Απρίλιο του 1964. Παρά τις αντιδράσεις, όμως, το καθεστώς κατάφερε να δημιουργήσει έναν κρατικό μηχανισμό ελέγχου των μαζών, μέσω διορισμού των θρησκευτικών λειτουργών στα τζαμιά, περιορισμού των οργανώσεων των επιχειρηματιών αλλά και συλλήψεων των αντιφρονούντων¹¹⁶. Το δε Κομμουνιστικό κόμμα στη Συρία είχε ενεργό πολιτικό ρόλο και απολάμβανε την στήριξη του πλήθους, γεγονός που δεν άργησε να υποπέσει στην αντίληψη της Σοβιετικής Ένωσης, καθορίζοντας τις σχέσεις της με τη Συρία¹¹⁷.

Οι διαιρετικές τομές, όμως, μεταξύ του πολιτικού σκέλους και του στρατιωτικού σκέλους στο Μπάαθ αναδείχθηκαν με το πραξικόπημα τον Φεβρουάριο του 1966, φέρνοντας τον Τζαντίτ στην εξουσία αλλά και τον Χάφεζ Αλ Άσαντ στο προσκήνιο. Και στο νέο καθεστώς και στο κόμμα, όπως αργότερα ονομάστηκε ως «νέο- Μπάαθ», η φιλοδοξία για πολιτική εξουσία και οι διαφωνίες μεταξύ Τζαντίτ και Άσαντ δεν άργησαν να

¹¹⁴ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 15

¹¹⁵ Στο *ίδιο*, σ. 17-19

¹¹⁶ Στο *ίδιο*, σ. 24-25

¹¹⁷ Στο *ίδιο*, σ. 19

προκαλέσουν τη ρήξη. Ο φόβος του Τζαντίτ για πραξικόπημα από τον Άσαντ εν μέσω των ταραχών τον Μάιο του 1967 θεωρείται κομβικό σημείο στην απόφαση του πρώτου να αλλάξει την ατζέντα και να εξάγει την εσωτερική κρίση με μια επικείμενη κρίση με το Ισραήλ. Ενδεικτικό για την έλλειψη εμπιστοσύνης του Τζαντίτ στις ένοπλες δυνάμεις είναι το γεγονός της κατάρριψης 6 συριακών MiG από ισραηλινά αεροσκάφη κατά την αερομαχία της 7^{ης} Απριλίου του 1967. Τα συριακά αεροπλάνα είχαν μόνο ομοιώματα πυρομαχικών κατά την εμπλοκή τους με την Ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία¹¹⁸. Η κατάσταση στο εσωτερικό της Συρίας αποτέλεσε ένα βασικό στοιχείο για την κλιμάκωση της κρίσης που μας οδήγησε στον Πόλεμο των Έξι Ημερών.

Αυτή η εύθραυστη κατάσταση στο εσωτερικό της Συρίας κι οι επιπόλαιοι χειρισμοί της συριακής ηγεσίας απασχόλησαν ιδιαίτερα την παραδοσιακή σύμμαχό της, τη Σοβιετική Ένωση. Το νέο καθεστώς του Μπάαθ είχε εξαιρετικά αριστερό προσανατολισμό σε κάθε επίπεδο ακόμη και στην εξωτερική πολιτική. Έτσι, η Συρία ευθυγραμμίστηκε με κομμουνιστικά και σοσιαλιστικά κράτη, ενώ μετρίασε τις διπλωματικές τις σχέσεις με δυτικές χώρες, όπως οι ΗΠΑ, η Μεγάλη Βρετανία και η Δυτική Γερμανία, μέχρι το σημείο να τις διακόψει εντελώς¹¹⁹. Ενδεικτικά, διπλωματικοί κύκλοι στις ΗΠΑ θεωρούσαν το συριακό καθεστώς εξτρεμιστικό κι ενθάρρυναν τις επιχειρήσεις των Ισραηλινών κατά των Σύριων επί της προεδρίας του Τζόνσον¹²⁰.

Με αυτούς τους διπλωματικούς προσανατολισμούς κι υπό τον φόβο να βρεθεί η Συρία χωρίς την υποστήριξη μιας εκ των δύο υπερδυνάμεων, η Συρία ανέπτυξε στενές διπλωματικές σχέσεις με την ΕΣΣΔ. Η Σοβιετική Ένωση, όμως, μέσω της Συρίας επεδίωκε να αυξήσει την επιρροή της στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, αλλά και να μειώσει την διείσδυση της Κίνας¹²¹. Οι διπλωματικές σχέσεις, όμως, Συρίας - ΕΣΣΔ δεν ήταν πάντοτε ομαλές. Η στήριξη του ένοπλου αγώνα των Παλαιστινίων από τη Συρία κι η συγκρουσιακή πολιτική της ηγεσίας της ήταν κάτι που δεν ήταν απολύτως θεμιτό και αποδεκτό από την Σοβιετική Ένωση, υπό τον φόβο πως αυτή η πολιτική θα οδηγήσει σε ανάφλεξη στην περιοχή κι εν τέλει σε σύγκρουση μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων.

Κατά την προσπάθεια περιορισμού της προκλητικής στάσης της Συρίας απέναντι στο Ισραήλ, αλλά και την επιδίωξη της Αιγύπτου να συσφίξει τις σχέσεις της με την ΕΣΣΔ, υπογράφηκε η συμφωνία αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής μεταξύ Συρίας - Αιγύπτου στις

¹¹⁸ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 42-43

¹¹⁹ Mann Joseph, *ό.π.*, σ. 548

¹²⁰ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 195

¹²¹ Mann Joseph, *ό.π.*, σ. 548-549

4 Νοεμβρίου 1966¹²². Στην προσπάθεια της να μεταφέρει μέρος των βαρών¹²³ της αντιμετώπισης των Ισραηλινών σε ενδεχόμενη σύρραξη, η Συρία προέβη σε αυτή την αμυντική συμφωνία, όμως, αρκετές φορές υπονόμισε τη σύμμαχο της Αίγυπτο. Η αυξανόμενη στήριξη στον ένοπλο αγώνα των Παλαιστινίων από τη Συρία κι οι επιθετικές ενέργειες που οδηγούσαν σε περαιτέρω κλιμάκωση, σε συνδυασμό με την απραξία της Αιγύπτου να απαντήσει επί του πεδίου, εξέθεταν συνεχώς την τελευταία στον αραβικό κόσμο φέρνοντας την σε δεινή διπλωματική θέση. Η επιχείρηση των Ισραηλινών στο χωριό Samu που διεξήχθη ως αντίποινο για τα μεθοριακά επεισόδια με Παλαιστίνιους στα σύνορα Ισραήλ – Συρίας, αλλά κι η αερομαχία της 7^{ης} Απριλίου 1967 με τα συριακά Mig, εξέθεσαν την Αίγυπτο, καθώς δεν ανέλαβε κάποια πρωτοβουλία¹²⁴.

Η συριακή ηγεσία προσπάθησε να εμπλέξει και την Ιορδανία στην ένταση με το Ισραήλ. Εκτός αυτού, όμως, υπήρξαν συνωμοσίες για την ανατροπή του καθεστώτος της μοναρχίας στην Ιορδανία και την εγκαθίδρυση ενός καθεστώτος που θα υποστήριζε ένθερμα τον ένοπλο αγώνα των Παλαιστινίων. Εκπαιδύοντας και στέλνοντας Παλαιστίνιους μαχητές μέσω Ιορδανίας να χτυπήσουν στόχους στο Ισραήλ, η Συρία μετέτρεπε την γειτονική της Ιορδανία σε στόχο για το Ισραήλ και την εξέθετε σε διπλωματικό επίπεδο αποδυναμώνοντας έτσι και την μοναρχία¹²⁵.

Παρά την δυσaréσκεια της Σοβιετικής Ένωσης για την εμπρηστική πολιτική της Συρίας, δεν την άφησε τελείως χωρίς υλική υποστήριξη. Οι προμήθειες στρατιωτικού εξοπλισμού είχαν μειωθεί από τα μέσα του 1966, καθώς η κακή οικονομική κατάσταση της Συρίας δεν της επέτρεπε να διευθετήσει τα χρέη της, ενώ ακυρώνονταν και νέες προμήθειες εξοπλισμών. Όμως, τον Μάιο και τον Ιούνιο του 1967 καθώς η ένταση με το Ισραήλ αυξανόταν, οι σοβιετικοί προμήθευσαν τη Συρία με αντιαεροπορικούς πυραύλους SAM-2 κι αεροπλάνα MiG διαφόρων τύπων, χωρίς, όμως, αυτό να ανατρέπει την υφιστάμενη διαφορά στρατιωτικής ισχύος με το Ισραήλ¹²⁶.

Άλλη μια ένδειξη της επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης στη Συρία είναι η πίεση που δέχτηκε η τελευταία να προσχωρήσει στις εργασίες της Μικτής Επιτροπής Εκεχειρίας των Ηνωμένων Εθνών τον Ιανουάριο του 1967. Η συμμετοχή ή όχι στην επιτροπή έφερε

¹²² Στο ίδιο, σ. 553

¹²³ Mearsheimer, J. John, *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Κολιόπουλος Κων/νος (Μεταφρ.), ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα, 2006, σ. 325-332.

¹²⁴ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 76

¹²⁵ Mann Joseph, *ό.π.*, σ. 554

¹²⁶ Στο ίδιο, σ. 556

διχασμό στο εσωτερικό του Μπάαθ. Η απόφαση για συμμετοχή στην επιτροπή, ώστε να μην εμφανίζεται η Συρία ως αδιάλλακτη και προκλητική αποτέλεσε μια προσπάθεια περαιτέρω συμμόρφωσης με την σύμμαχο Σοβιετική Ένωση, μέλος στο ΣΑ του ΟΗΕ, αλλά και μια προσπάθεια για διεθνή νομιμοποίηση της στάσης των Σύριων σε ό,τι αφορά την σύγκρουση με το Ισραήλ, τα συνοριακά ζητήματα μεταξύ τους, αλλά και για τον αγώνα των Παλαιστινίων¹²⁷.

Η ασαφής κατάσταση στην κατάπαυση του πυρός μεταξύ Ισραήλ - Συρίας, ο ρόλος του στρατού και των αξιωματικών της Συρίας, καθώς κι η ιδεολογία του κόμματος του Μπάαθ έκαναν τα υψίπεδα του Γκολάν το πιο ενεργό σημείο της σύγκρουσης Ισραήλ - Συρίας σε ένα συνεχόμενο κύκλο βίας κάνοντας τον πόλεμο να μοιάζει αναπόφευκτος¹²⁸.

2.3.3 Ιορδανία

Η Ιορδανία θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως ακολούθησε την πιο διαλλακτική στάση απέναντι στο Ισραήλ μέχρι ενός σημείου πριν τον Πόλεμο των Έξι Ημερών. Φυσικά αυτό δε σημαίνει σε καμία περίπτωση πως η στρατιωτική ηγεσία της Ιορδανίας δεν εκπονούσε αντίστοιχα πολεμικά σχέδια για την αντιμετώπιση του Ισραήλ.

Σημείο τριβής και πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ Ιορδανίας και Ισραήλ αποτελούσε η Δυτική Όχθη. Σ' αυτήν, λοιπόν, τη γεωγραφική περιοχή επικεντρώνονταν τα σχέδια επιχειρήσεων των Ιορδανών και πιο συγκεκριμένα στην περιοχή της Ιερουσαλήμ με την επιχείρηση "Tareq". Σκοπός αυτής της επιχείρησης ήταν να συγκεντρωθεί όλη η κύρια προσπάθεια των δυνάμεων της Ιορδανίας στα περίχωρα της Ιερουσαλήμ, ώστε με την κατάκτηση του Εβραϊκού τομέα της πόλης και τη διατήρηση αυτού, η χώρα να έχει ένα ισχυρό διαπραγματευτικό χαρτί μετά και την επιβολή εκχειρίας. Η πόλη της Ιερουσαλήμ θα χρησιμοποιούνταν στις διαπραγματεύσεις ως αντάλλαγμα σε οποιαδήποτε κατάκτηση εδάφους επί της Δυτικής Όχθης θα είχαν καταφέρει οι Ισραηλινοί¹²⁹.

Ο στρατός της Ιορδανίας ήταν σχετικά καλά εξοπλισμένος, αν και μικρός σε απόλυτους αριθμούς. Οι εξοπλισμοί, όπως θα δούμε, οφείλονται στις διπλωματικές σχέσεις με τις ΗΠΑ, κατά τα χρόνια πριν τον πόλεμο¹³⁰. Σημαντική, επίσης, ήταν η συμβολή των Βρετανών στη δόμηση μιας ποιοτικής αεροπορικής δύναμης στην Ιορδανία¹³¹. Εκείνη την

¹²⁷ Mann Joseph, *ό.π.*, σ. 554

¹²⁸ Στο *ίδιο*, σ. 555

¹²⁹ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 269-270

¹³⁰ Στο *ίδιο*, σ. 188-189

¹³¹ Yitzhak Ronen, The Formation and Development of the Jordanian Air Force: 1948-1967, *Middle Eastern Studies*, Vol. 40, No. 5 (Sep. 2004), pp. 158-174.

περίοδο οι Ιορδανοί εκπαιδεύονταν για να επιχειρήσουν σύμφωνα με το βρετανικό δόγμα¹³². Επί της ουσίας, όμως, το στράτευμα χρησιμοποιούνταν για τον έλεγχο των Παλαιστινίων, οι οποίοι είχαν γίνει πλειοψηφία στην Ιορδανία αλλά και για την προστασία του μοναρχικού καθεστώτος του βασιλιά Χουσεΐν¹³³.

Βασικό στρατηγικό λάθος του βασιλιά Χουσεΐν -λίγο πριν το ξέσπασμα του πολέμου- αποτέλεσε η ανάθεση της διοίκησης του στρατού της Ιορδανίας στον Αιγύπτιο στρατηγό, Αμπντέλ Μουνείμ Ριάντ. Ο βασιλιάς έχασε ουσιαστικά έτσι τον έλεγχο του στρατού του, ενώ καταστροφικές συνέπειες κατά την εξέλιξη των επιχειρήσεων είχαν πλέον οι διαταγές της αιγυπτιακής στρατιωτικής ηγεσίας στην εκτέλεση των πολεμικών σχεδίων, γεγονός που στοίχισε στον συντονισμό και τη συνοχή των δυνάμεων της Ιορδανίας¹³⁴.

Στο οικονομικό πεδίο, η Ιορδανία πάρα το γεγονός ότι δεν είχε ιδιαίτερο πρόβλημα λόγω κρίσης στο ισοζύγιο πληρωμών, η υπερβολική εξάρτησή της από τη χρηματοδότηση των ΗΠΑ, κάτι το οποίο η τελευταία είχε αναλάβει ως υποχρέωση ήδη από το 1957, την έφερνε σε δύσκολη θέση διπλωματικά, ενώ η οικονομία της παρέμενε μη βιώσιμη. Η Ιορδανία αποτελούσε μια, κατά βάση, αγροτική οικονομία με φυσικούς πόρους, όμως, η μείωση στην οικονομική βοήθεια που έφτανε από τις ΗΠΑ αποτελούσε βασικό πρόβλημα για το καθεστώς. Ενδεικτικές πάνω σ' αυτό το θέμα είναι οι μυστικές συνομιλίες μεταξύ Ιορδανίας κι Ισραήλ για την μεσολάβηση του τελευταίου μέσω του ισραηλινού λόμπι για την συνέχεια της οικονομικής βοήθειας από τις ΗΠΑ προς την Ιορδανία. Επιπλέον, και στο θέμα της εκτροπής των υδάτων του Ιορδάνη ποταμού και των παραποτάμων αυτού, η Ιορδανία τηρούσε μια στάση συνεργασίας πάρα αντιπαράθεσης με το Ισραήλ¹³⁵.

Στο εσωτερικό της Ιορδανίας το μοναρχικό καθεστώς επεδίωκε πάντοτε τη διατήρηση του στην εξουσία. Για να το πετύχει αυτό ο βασιλιάς Χουσεΐν, έπρεπε από τη μια να ισορροπεί κατευνάζοντας τα φιλονασερικά κινήματα στο εσωτερικό και να ελέγχει τον παλαιστινιακό πληθυσμό ιδιαίτερα στη Δυτική Όχθη, αλλά ταυτόχρονα να αναδεικνύεται ως υποστηρικτής της αραβικής ενότητας, καθώς και του ενόπλου αγώνα των Παλαιστινίων¹³⁶. Ακόμη κι η απόφαση του Χουσεΐν για την υπογραφή αμυντικής

¹³² Gershon Hachohen, *The Six-Day War Was a One-Time Event. BESA Center Perspectives*, No. 487 (5 June 2017).

¹³³ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 269.

¹³⁴ Στο *ίδιο*, σ. 271, 294.

¹³⁵ Στο *ίδιο*, σ. 91- 92.

¹³⁶ Στο *ίδιο*, σ. 268- 269.

συμφωνίας με την Αίγυπτο λίγο πριν τον πόλεμο, πραγματοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό για την επιβίωση του μοναρχικού καθεστώτος, ώστε να μην κατηγορηθεί ο βασιλιάς για απραξία απέναντι στην ισραηλινή επιθετικότητα, πόσο δε μάλλον όταν είχαν προηγηθεί τα γεγονότα με την επίθεση στο χωρίο Samu, γεγονότα τα οποία πυροδότησαν αντιδράσεις και διαδηλώσεις στην Δυτική Όχθη¹³⁷.

Στο διπλωματικό έχει ήδη αναφερθεί η εξάρτηση της Ιορδανίας από τις ΗΠΑ. Οι σχέσεις μεταξύ τους δεν ήταν πάντοτε ομαλές, ιδιαίτερα κατά την περίοδο που οι ΗΠΑ επί Κένεντι μείωσαν τις επιχορηγήσεις στην Ιορδανία μεταξύ 1962 - 1963 και, επιπλέον, δεν υπήρξε αντίδραση από το Στέιτ Ντιπάρτμεντ για τις ταραχές που ξέσπασαν υπέρ του Νάσερ το 1963 στο χασεμιτικό βασίλειο¹³⁸. Η αλλαγή, όμως, της πολιτικής των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή με την κυβέρνηση Τζόνσον βρήκε κερδισμένη την Ιορδανία, η οποία κατάφερε κατά τα χρόνια πριν τον πόλεμο, ιδιαίτερα τη διετία 1965 - 66, να επανεξοπλιστεί σημαντικά από τις ΗΠΑ με αριθμό αρμάτων μάχης αλλά και μαχητικών αεροσκαφών¹³⁹.

Αυτή η οικονομική αλλά κι εξοπλιστική εξάρτηση από τις ΗΠΑ δεν άφηνε περιθώρια διπλωματικών ελιγμών στην Ιορδανία, ώστε να συνάψει πιο στενές σχέσεις με την Σοβιετική Ένωση. Ακόμη κι όταν ο βασιλιάς Χουσεΐν είχε απειλήσει διπλωματικά να προβεί σε προμήθεια όπλων από την ΕΣΣΔ, θεωρήθηκε ως αδύναμο επιχείρημα, καθώς η πρόσβαση των σοβιετικών στον στρατό της Ιορδανίας θα σήμαινε το τέλος της μοναρχίας, η οποία, όπως έχει επισημανθεί, στηριζόταν στον ρόλο του στρατού¹⁴⁰.

Συγκριτικά με τα άλλα αραβικά κράτη η Ιορδανία είχε τις πιο άμεσες διπλωματικές επαφές με το Ισραήλ. Ήδη από το 1960 ο Μπέν Γκουριόν πίστευε πως η ασφάλεια του Ισραήλ ήταν εφικτή μέσα από τις σχέσεις με ένα φιλικό βασίλειο στα ανατολικά του κράτους¹⁴¹. Οι διάυλοι επικοινωνίας με την Ιορδανία διατηρήθηκαν, όμως, κι επί Λεβί Εσκόλ μετά το 1963¹⁴². Ακόμη και τις μέρες πριν τον πόλεμο το Ισραήλ προειδοποιούσε την Ιορδανία πως δε θα της επιτεθεί αρκεί να μην εμπλεκόταν στην κλιμάκωση. Μετά από την επίθεση, όμως, τον Νοέμβρη του 1966 στο Samu, ο Χουσεΐν είχε γίνει καχύποπτος με τη στάση του Ισραήλ κι αναγκάστηκε να συμπράξει με τον Νάσερ και τα άλλα αραβικά καθεστώτα, τα οποία είχαν υπονομεύσει κι αυτά την εξουσία του¹⁴³. Η επιλογή

¹³⁷ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 270-271

¹³⁸ Στο *ίδιο*, σ. 91

¹³⁹ Στο *ίδιο*, σ. 188-189.

¹⁴⁰ Στο *ίδιο*, σ. 190.

¹⁴¹ Στο *ίδιο*, σ. 91.

¹⁴² Σπυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 301.

¹⁴³ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 268.

στρατοπέδου από τον βασιλιά της Ιορδανίας είχε φυσικά επιπτώσεις και στις διμερείς σχέσεις με τις ΗΠΑ. Μετά και την εμπλοκή της Ιορδανίας στον πόλεμο κατά του Ισραήλ, οι παρακλήσεις του βασιλιά για να επιβληθεί κατάπαυση του πυρός με την συνδρομή των ΗΠΑ, δεν στέφθηκαν με επιτυχία και το ρίσκο που ανέλαβε ο Χουσεΐν να εμπλακεί τον έφερε σε δυσχερή διπλωματική θέση¹⁴⁴.

Εικόνα 7. Ο βασιλιάς της Ιορδανίας Χουσεΐν (αριστερά) με τους Νάσερ (κέντρο) και Αμπντέλ Αμέρ (δεξιά) στο Κάιρο για την υπογραφή αμυντικής συμφωνίας Αιγύπτου-Ιορδανίας στις 30 Μαΐου 1967

¹⁴⁴ Στο ίδιο, σ. 303.

Κεφάλαιο τρίτο

Οι έξι ημέρες τον Ιούνιο του 1967

3.1 Η αεροπορική στρατηγική

Καθοριστικό ρόλο στην έκβαση του Πολέμου των Έξι Ημερών έπαιξε η αεροπορική στρατηγική που ακολούθησε το Ισραήλ. Το βασικό ζητούμενο για το Ισραήλ ήταν η επίτευξη αεροπορικού ελέγχου, στοιχείο το οποίο θα επιδρούσε καθοριστικά στο αποτέλεσμα της σύγκρουσης¹⁴⁵. Όλη η Υψηλή Στρατηγική του Ισραήλ μοιάζει να στηρίχθηκε στην αεροπορική στρατηγική για την επίτευξη των στόχων της.

Πρώτα απ' όλα σε πολιτικό επίπεδο αυτό που είχε αποκρυσταλλωθεί ως πολιτικός σκοπός για την προσφυγή στον πόλεμο ήταν απόλυτα σαφής και δεν ήταν κάτι διαφορετικό από την επιβίωση του κράτους του Ισραήλ¹⁴⁶. Η Υψηλή στρατηγική, επομένως, του Ισραήλ έπρεπε να εξασφαλίζει την ασφάλεια κι επιβίωση του κράτους κι άρα οι διαστάσεις της Υψηλής στρατηγικής έπρεπε να ευθυγραμμίζονται με αυτόν τον σκοπό. Ο άρτιος σχεδιασμός κι η υπεροχή στην στρατιωτική στρατηγική του Ισραήλ χαρακτήριζαν όλα τα επίπεδα της Στρατηγικής.

Σε επίπεδο στρατηγικής θεάτρου επιχειρήσεων¹⁴⁷ ή αλλιώς στρατιωτικής στρατηγικής, ο καθορισμός του Κέντρου Βάρους αποτέλεσε κομβικό σημείο για την εξέλιξη των επιχειρήσεων. Ως κέντρο βάρους κατά τον Κλαούζεβιτς ορίζεται το ισχυρότερο από υλική ή ηθική άποψη σημείο της εχθρικής πολεμικής προσπάθειας. Επιπλέον, για την επίτευξη αποφασιστικών αποτελεσμάτων ενδείκνυται η προσβολή του κέντρου βάρους, γεγονός το οποίο αποτελεί την γνωστή άμεση προσέγγιση στον πόλεμο. Ένα από τα πιθανά κέντρα βάρους μπορεί να είναι οι ένοπλες δυνάμεις του εχθρού¹⁴⁸. Έτσι, λοιπόν, στον Πόλεμο των Έξι Ημερών το κέντρο βάρους στον αραβικό συνασπισμό αποτελούσε η Αίγυπτος. Πιο συγκεκριμένα ήταν ο στρατός της Αιγύπτου και κατ' επέκταση η πολεμική της αεροπορία¹⁴⁹.

Για να επιτευχθεί η αεροπορική υπεροχή κι η καταστροφή της αιγυπτιακής πολεμικής αεροπορίας, σε επιχειρησιακό επίπεδο το Ισραήλ διεξήγαγε προληπτικό χτύπημα με την

¹⁴⁵ Κολιόπουλος Κων/νος, *ό.π.*, σ. 239

¹⁴⁶ Sternberg A. Charles, *ό.π.*, σ. 5

¹⁴⁷ Lutwak N. Edward, *ό.π.*, σ. 88

¹⁴⁸ Κολιόπουλος Κων/νος, *ό.π.*, σ. 158-159

¹⁴⁹ Sternberg A. Charles, *ό.π.*, σ. 6

επιχείρηση «Moked = Επίκεντρο»¹⁵⁰. Στις 07:45 της 5^{ης} Ιουνίου το 1967, η ισραηλινή πολεμική αεροπορία υπό τις διαταγές του υποπτεράρχου Μορντεχάι "Μότι" Χοντ εξαπέλυσε επίθεση για 3 ώρες κατά της αιγυπτιακής πολεμικής αεροπορίας και των αεροδρομίων της¹⁵¹. Βασικό στοιχείο της επιχείρησης ήταν ο πολλαπλασιασμός των διαθέσιμων αεροσκαφών στον αέρα, κάτι που επιτεύχθηκε με πάρα πολλές εξόδους αεροσκαφών¹⁵², τον ανεφοδιασμό τους σε πολύ μικρό χρόνο (8 λεπτά)¹⁵³ και την πολύωρη εκπαίδευση των πληρωμάτων. Ακόμη κι η επιλογή για την ώρα έναρξης της επιχείρησης είχε τη σημασία της για την επίτευξη απόλυτου αιφνιδιασμού και την αποφασιστική συγκέντρωση του όγκου των δυνάμεων σε κατάλληλο τόπο και χρόνο. Εκείνη την ώρα τα πληρώματα της πολεμικής αεροπορίας της Αιγύπτου βρίσκονταν καθ' οδόν για τις αεροπορικές βάσεις¹⁵⁴.

Η αεροπορική στρατηγική του Ισραήλ, όμως, ήταν άρτια σχεδιασμένη στο τακτικό, αλλά και στο τεχνικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, στο τακτικό επίπεδο οι πιλότοι των ισραηλινών αεροσκαφών είχαν εκπαιδευτεί για αμέτρητες ώρες να ίπτανται σε χαμηλό ύψος με απόλυτη σιγή ασυρμάτου. Επιπλέον, είχαν εκπαιδευτεί επιμελώς στην τακτική να καταστρέφουν πρώτα τους αεροδιαδρόμους κι έπειτα τα αεροσκάφη ως εύκολους στόχους στο έδαφος, εκμεταλλευόμενοι πλήρως τις δυνατότητες των αεροσκαφών τους και του διατιθέμενου οπλισμού.

Σε τεχνικό επίπεδο η ισραηλινή πολεμική αεροπορία κατάφερε να εκμεταλλευτεί στο έπακρο την αδυναμία των αιγυπτιακών ραντάρ να ανιχνεύσουν στόχους σε υψόμετρο κάτω από 500 μέτρα. Εκτός αυτού, η κατάσταση για την αιγυπτιακή αεράμυνα έγινε ακόμη χειρότερη όταν η ισραηλινή αεροπορία εφάρμοσε ηλεκτρονικά αντίμετρα κατά των σοβιετικών συστημάτων αεράμυνας που κατείχαν οι Αιγύπτιοι¹⁵⁵.

Μετά τις επιθέσεις στα αιγυπτιακά αεροδρόμια η Ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία στράφηκε εναντίον των αεροποριών της Ιορδανίας, της Συρίας αλλά και του Ιράκ. Στο τέλος της δεύτερης ημέρας των επιχειρήσεων 416 αραβικά αεροσκάφη είχαν καταστραφεί, εκ των οποίων τα 393 στο έδαφος. Οι Ισραηλινοί έχασαν μόλις 26. Το Ισραήλ είχε πετύχει

¹⁵⁰ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 286

¹⁵¹ Herzog Chaim & Gazit Shlomo, *ό.π.*, σ. 277

¹⁵² Στο ίδιο, σ. 278

¹⁵³ Raska Michael, *The Six-Day War: Israel's Strategy and the Role of Air Power*, pp 19.

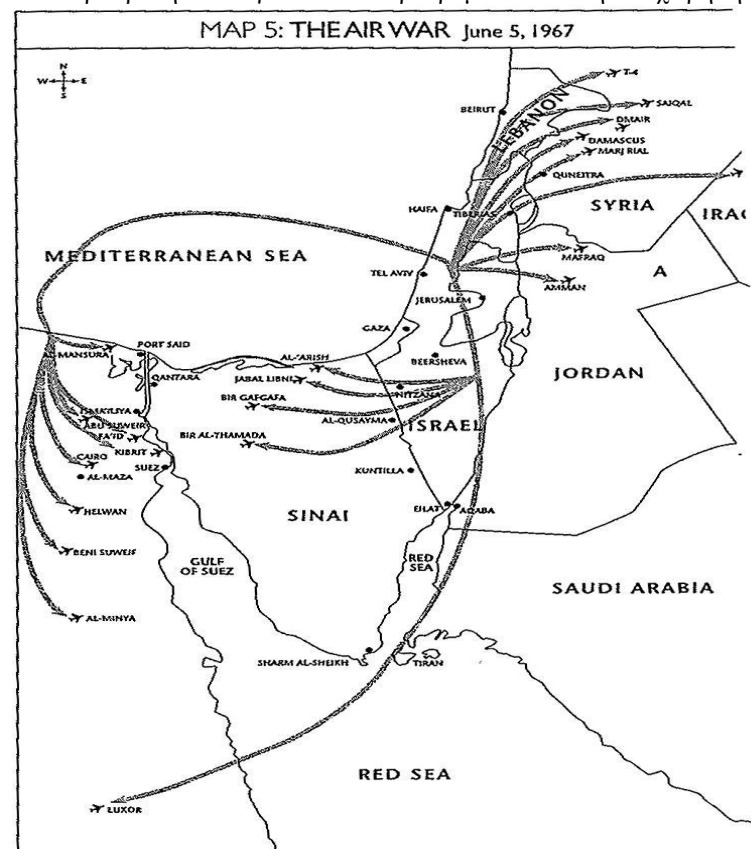
¹⁵⁴ Herzog Chaim & Gazit Shlomo, *ό.π.*, σ. 277-278

¹⁵⁵ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 286-287

την αεροπορική κυριαρχία στον αέρα κι η αεροπορία μπορούσε πλέον να αφοσιωθεί στην εγγύς υποστήριξη των χερσαίων επιχειρήσεων¹⁵⁶.

Εικόνα 8. Η προσβολή των αιγυπτιακών αεροδρομίων κατά την επιχείρηση «Moked»

Εικόνα 9. Η επιχείρηση «Moked» σε Αίγυπτο, Ιορδανία, Συρία και Ιράκ

¹⁵⁶ Herzog Chaim & Gazit Shlomo, *ό.π.*, σ. 279-280

3.2 Η χερσαία στρατηγική

Η εξασφάλιση της αεροπορικής κυριαρχίας από την Ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία σίγουρα διευκόλυνε την διεξαγωγή των χερσαίων επιχειρήσεων, χωρίς, όμως, αυτό να σημαίνει πως το έργο των επίγειων δυνάμεων ήταν απλό. Από στρατηγικής απόψεως το Ισραήλ ήταν αντιμέτωπο με μια επιστρατευμένη στρατιωτική συμμαχία έτοιμη να του επιτεθεί σε τουλάχιστον δύο μέτωπα (στα σύνορα με την Αίγυπτο και την Ιορδανία)¹⁵⁷.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο οι Ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις κλήθηκαν να εκπονήσουν και να εκτελέσουν σχέδια ενεργείας σε τρία διαφορετικά θέατρα επιχειρήσεων, το καθένα με τη δική του μορφολογία εδάφους κι ιδιαίτερα χαρακτηριστικά¹⁵⁸.

Στο Σινά υπήρχε μορφολογικά το βόρειο αμμώδες τμήμα με τον παραλιακό δρόμο και την σιδηροδρομική γραμμή, η κεντρική πεδινή και λοφώδης περιοχή με τις διασταυρώσεις δρόμων και μονοπατιών καθώς και η νότια ορεινή περιοχή. Οι αιγυπτιακές δυνάμεις στο Σινά αριθμούσαν συνολικά 100.000 άνδρες με πάνω από 1.000 άρματα μάχης κι εκατοντάδες στοιχεία πυροβολικού. Αυτή η δύναμη ήταν οργανωμένη σε πέντε μεραρχίες πεζικού και δύο τεθωρακισμένες μεραρχίες. Το πεζικό είχε παραταχθεί στην πρώτη γραμμή κατά μήκος κύριων οδικών αξόνων, ενώ οι σχηματισμοί των τεθωρακισμένων στο κεντρικό Σινά, καλύπτοντας το νότιο πλευρό του μετώπου παράλληλα, όμως, παρέχοντας και το απαραίτητο βάθος στην αιγυπτιακή παράταξη¹⁵⁹.

Το κέντρο βάρους, όπως έχει επισημανθεί στην προηγούμενη ενότητα, ήταν ο στρατός της Αιγύπτου. Για να επιτευχθεί η καταστροφή των αιγυπτιακών δυνάμεων, στο επιχειρησιακό επίπεδο η Νότια Διοίκηση βασιζόταν στη διάσπαση του εχθρικού μετώπου σε τρία σημεία που θα γινόταν σε τρεις φάσεις: πρώτη φάση ήταν η εκκαθάριση του βορείου και κεντρικού άξονα με την καταστροφή των αιγυπτιακών οχυρώσεων, η δεύτερη φάση ήταν η διείσδυση σε μεγάλο βάθος στο Σινά και η τρίτη φάση ήταν η κατάληψη των ορεινών περασμάτων που οδηγούσαν στη Διώρυγα του Σουέζ, ώστε ο αιγυπτιακός στρατός να αποκοπεί¹⁶⁰, να μην μπορεί να οπισθοχωρήσει κι, εν τέλει, να καταστραφεί.

Για την επιτυχία του επιχειρησιακού αυτού σχεδίου οι Ισραηλινές δυνάμεις στηρίχθηκαν και για τις χερσαίες επιχειρήσεις στον αιφνιδιασμό και την παραπλάνηση. Με τον τρόπο που ανέπτυξαν τις δυνάμεις τους κατά μήκος της μεθορίου και τις κινήσεις που

¹⁵⁷ Herzog Chaim & Gazit Shlomo, *ό.π.*, σ. 276

¹⁵⁸ Στο ίδιο, σ. 282,306, 337

¹⁵⁹ Στο ίδιο, σ. 282-283

¹⁶⁰ Στο ίδιο, σ. 286

έκαναν στο νότιο τομέα, κατάφεραν να παραπλανήσουν τους Αιγυπτίους και να τους δημιουργήσουν την εντύπωση ότι η κύρια ισραηλινή επίθεση θα εκδηλωνόταν στο Νότο¹⁶¹. Έπειτα από την επιχείρηση παραπλάνησης, με την ονομασία «Ερυθρά Γλώσσα», όταν η επίθεση εν τέλει εκδηλώθηκε στο Βορρά αντί για το Νότο, οι Αιγύπτιοι αιφνιδιάστηκαν, ενώ ήδη είχαν υποπέσει στο σφάλμα να μετακινήσουν δυνάμεις στο νότο, εκεί που περίμεναν την κύρια προσπάθεια, αδυνατίζοντας, όμως, έτσι το μέτωπο στο Βορρά¹⁶².

Πολλές από τις δυνάμεις του αιγυπτιακού στρατού βρέθηκαν μακριά από οδικούς άξονες, γεγονός που έκανε πιο εύκολο για τις ισραηλινές δυνάμεις να τις αποκόψουν. Εκτός των άλλων, σε τακτικό επίπεδο ο ισραηλινός στρατός εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο την μορφολογία του εδάφους στον βόρειο και κεντρικό άξονα της επίθεσης του. Οι ισραηλινές δυνάμεις πραγματοποίησαν τακτικούς ελιγμούς περνώντας μέσα από περιοχές με αμμόλοφους, περιοχές τις οποίες εσφαλμένα οι Αιγύπτιοι είχαν θεωρήσει ότι ήταν αδιάβατες¹⁶³. Η κατάρρευση του μετώπου στον βόρειο και κεντρικό τομέα οδήγησε τις αιγυπτιακές δυνάμεις σε μια άτακτη οπισθοχώρηση. Οι ισραηλινές δυνάμεις κατά την τρίτη φάση κατηύθυναν τις οπισθοχωρούσες αιγυπτιακές στο Πέρασμα Μίτλα για να τις καταστρέψουν. Κατά τη διάρκεια της οπισθοχώρησης, η ισραηλινή αεροπορία σφυροκοπούσε ανενόχλητη τις αιγυπτιακές φάλαγγες¹⁶⁴. Στο τεχνικό επίπεδο, επίσης, υπάρχουν αναφορές για δυσλειτουργίες των αιγυπτιακών αντιαρματικών όπλων κατά των ισραηλινών αρμάτων ήδη από τις πρώτες ώρες των επιχειρήσεων, γεγονός το οποίο έκανε ακόμη πιο δύσκολη την κατάσταση για τις αιγυπτιακές δυνάμεις¹⁶⁵.

Η ισραηλινή στρατιωτική στρατηγική στον πόλεμο των Έξι χαρακτηρίστηκε από την ανάληψη σημαντικού ρίσκου με σκοπό τα ουσιαστικά κέρδη στη μάχη, συμπεριλαμβανομένης μια γρήγορης νίκης. Ο Μπάξιλ Λίντελ Χάρτ, ο κύριος υποστηρικτής της «στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης», χαρακτήρισε τον πόλεμο των Έξι Ημερών ως την καλύτερη επίδειξη της εν λόγω στρατηγικής, με την έννοια ότι οι ισραηλινές δυνάμεις ανακάλυψαν κι εκμεταλλεύτηκαν στο έπακρο την γραμμή της ελάχιστονης αντίστασης (line of least expectation). Παράλληλα, η ευκινησία και η ταχύτητα που επέδειξαν οι ισραηλινές δυνάμεις στις επιχειρήσεις, δίνει την δυνατότητα να

¹⁶¹ Herzog Chaim & Gazit Shlomo, *ό.π.*, σ. 287

¹⁶² Guy Laron, *ό.π.*, σ. 287

¹⁶³ Herzog Chaim & Gazit Shlomo, *ό.π.*, σ. 291

¹⁶⁴ Στο *ίδιο*, σ. 298-299

¹⁶⁵ Bowen Jeremy, *Six Days: How the 1967 war shaped the Middle East*. Simon & Schuster UK Ltd, London, 2003, pp. 121

παρομοιαστούν με τις επιχειρήσεις κατά τον γερμανικό κεραυνοβόλο πόλεμο (Blitzkrieg) του Β' ΠΠ¹⁶⁶. Στο τέλος των επιχειρήσεων το πλήγμα για την Αίγυπτο ήταν μεγάλο, καθώς οι απώλειές τους ήταν μεταξύ 10.000 - 15.000 ανδρών, ενώ είχε καταστραφεί περίπου το 80% του εξοπλισμού του αιγυπτιακού στρατού¹⁶⁷.

Στο μέτωπο της Δυτικής Όχθης έναντι της Ιορδανίας, το Ισραήλ έπρεπε να προσαρμόσει τα σχέδιά του σ' αυτό το θέατρο επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικό της μορφολογίας του εδάφους η κεντρική οροσειρά που εκτείνεται από το Βορρά μέχρι το Νότο. Ανατολικά της οροσειράς το έδαφος παρουσιάζει μια απότομη κατωφέρεια που καταλήγει στον Ιορδάνη ποταμό και την Νεκρά Θάλασσα. Δυτικά της οροσειράς απλώνεται μια εύφορη κοιλάδα, μέρος της οποίας βρισκόταν υπό τον έλεγχο της Ιορδανίας¹⁶⁸. Οι ισραηλινές δυνάμεις σ' αυτό το μέτωπο επικεντρώθηκαν, όπως θα αναλυθεί, στην κατάκτηση ζωτικών εδαφών με σκοπό την αποκοπή των δυνάμεων της Ιορδανίας.

Ο ιορδανικός στρατός διέθετε στη Δυτική Όχθη οκτώ ταξιαρχίες πεζικού και δύο τεθωρακισμένες ταξιαρχίες, παρατεταγμένες κατά βάση σε δύο αμυντικούς τομείς: στον βόρειο τομέα στην περιοχή της Σαμάρειας, με επίκεντρο τις αραβικές πόλεις Ναμπλούς, Τουλκαρέμ και Τζενίν και στον νότιο τομέα στην περιοχή των λόφων της Ιουδαίας στον άξονα Ραμάλας – Ιερουσαλήμ - Χεβρώνας. Επιπλέον, πυροβολαρχίες των 155 χιλιοστών με πυροβόλα «Long Tom» είχαν εντός βεληνεκούς το Τελ Αβίβ και την αεροπορική βάση Ραμάτ Νταβίντ. Συνολικά η Ιορδανία διέθετε 270 άρματα μάχης και 150 στοιχεία πυροβολικού¹⁶⁹.

Μετά από σφοδρή ανταλλαγή πυρών πυροβολικού από τις δύο πλευρές, σκοπός ήταν να απομονωθεί η Ιερουσαλήμ από τον κύριο όγκο των ιορδανικών δυνάμεων που βρίσκονταν στο Βορρά. Η ταξιαρχία Χαρέλ με διοικητή το συνταγματάρχη Μπεν Αρί έλαβε εντολή να μεταφερθεί στον «διάδρομο» της Ιερουσαλήμ για να διασπάσει τις ιορδανικές δυνάμεις στην περιοχή του Μααλέ Χαχαμισά και να καταλάβει την οροσειρά και τον δρόμο μεταξύ της Ιερουσαλήμ και της Ραμάλας. Αντίστοιχα δύναμη της ταξιαρχίας Γιερουσαλάιμ επιτέθηκε για την ανακατάληψη του κυβερνητικού μεγάρου που είχαν καταλάβει οι Ιορδανοί κι έπειτα συνέχισε την επίθεση στο χωριό Τσουρ Μπαχέρ, το οποίο βρισκόταν πάνω στον άξονα Ιερουσαλήμ-Χεβρώνας. Η ταξιαρχία Χαρέλ, εν τέλει,

¹⁶⁶ Horowitz Dan, *ό.π.*, σ. 201

¹⁶⁷ Herzog Chaim & Gazit Shlomo, *ό.π.*, σ. 303

¹⁶⁸ Στο *ίδιο*, σ. 306

¹⁶⁹ Στο *ίδιο*, σ. 308-310

κατάφερε να αποκτήσει τον έλεγχο μιας κομβικής περιοχής στα υψώματα απέναντι από τον λόφο Τελ ελ Φουλ, από την οποία διέρχονταν δρόμοι που οδηγούσαν ανατολικά στην Ιεριχώ, δυτικά στο Λατρούν, βόρεια στη Ραμάλα και νότια στην Ιερουσαλήμ. Η κατάληψη, επιπλέον, του Λατρούν από δυνάμεις επιπέδου ταξιαρχίας πεζικού συντέλεσε στην περαιτέρω απομόνωση της Ιερουσαλήμ¹⁷⁰.

Την κύρια επίθεση στο ανατολικό τμήμα της Ιερουσαλήμ θα αναλάμβανε η 55^η Ταξιαρχία Αλεξιπτωτιστών με διοικητή το συνταγματάρχη Μορντεχάι «Μότα» Γκουρ. Χαρακτηριστικό της ευελιξίας των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων ήταν το ότι, ενώ η συγκεκριμένη ταξιαρχία ήταν έτοιμη να πραγματοποιήσει αεραπόβαση στο Ελ Αρίς ή στο Σαρμ Ελ Σεϊχ, έλαβε νέες διαταγές για επιχειρήσεις στην Ιερουσαλήμ, όπου και μεταφέρθηκε εντός λίγων ωρών. Εκεί κλήθηκε να διεξάγει ένα από τα πιο δύσκολα είδη στρατιωτικών επιχειρήσεων, μάχη εντός κατοικημένης περιοχής¹⁷¹. Η επιχείρηση ήταν πετυχημένη και στις 10:00 της 7ης Ιουνίου οι ισραηλινές δυνάμεις έφθαναν στο Τείχος των Δακρύων, το ιερότερο εβραϊκό μνημείο¹⁷².

Και στο βόρειο τμήμα της αμυντικής διάταξης των Ιορδανών, οι ισραηλινές δυνάμεις επικεντρώθηκαν στην κατάληψη ζωτικών εδαφών για τον έλεγχο της Δυτικής Όχθης. Τα στρατηγικά σχέδια των Ισραηλινών είχαν ως σημείο αναφοράς τις δύο κυριότερες αραβικές πόλεις της περιοχής, τη Ναμπλούς και την Τζενίν, που αποτελούσαν επίσης οδικούς κόμβους. Το σχέδιο των Ισραηλινών για επίθεση στη Τζενίν βασιζόταν σε έναν ευρύ υπερκερωτικό ελιγμό από τον Νότο με στόχο την κατάληψη των υψωμάτων που έβλεπαν προς την πόλη. Καταλαμβάνοντας τον κόμβο Καμπατίγια, η Τζενίν αποκόπηκε από την Ναμπλούς και από την υπόλοιπη Δυτική όχθη. Οι ισραηλινοί υπερτερούσαν σε τεχνικό επίπεδο και σ' αυτές τις μάχες, καθώς διέθεταν τα παλαιότερα αμερικανικά άρματα Sherman με προσαρμοσμένα πυροβόλα 105 χιλιοστών. Τα άρματα αυτά αποδείχθηκαν υπέρτερα των επίσης αμερικανικών τύπου Patton που διέθεταν οι ιορδανικές δυνάμεις¹⁷³. Οι Ισραηλινοί ακολουθώντας πάλι την γραμμή της ελάσσονος αντίστασης επιτέθηκαν στην Ναμπλούς από ανατολικά, ενώ η κύρια εκτίμηση για επίθεση ήταν από την πλευρά της ακτής, με αποτέλεσμα την κατάληψη και αυτής της σημαντικής πόλης που θα οδηγούσε στον έλεγχο της Δυτικής Όχθης¹⁷⁴.

¹⁷⁰ Herzog Chaim & Gazit Shlomo, *ό.π.*, σ. 311-314

¹⁷¹ Στο *ίδιο*, σ. 319

¹⁷² Στο *ίδιο*, σ. 331-332

¹⁷³ Στο *ίδιο*, σ. 325-326

¹⁷⁴ Στο *ίδιο*, σ. 329

Η Ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία έχοντας κατανικήσει τις Αιγυπτιακές αεροπορικές δυνάμεις, επανέλαβε το ίδιο και με την πολεμική αεροπορία της Ιορδανίας. Έχοντας εξασφαλίσει την αεροπορική κυριαρχία, τα ισραηλινά αεροσκάφη επικεντρώθηκαν σε αποστολές αεροπορικής απομόνωσης (air interdiction)¹⁷⁵, καθώς και εγγύς υποστήριξης των χερσαίων δυνάμεων στο μέτωπο της Δυτικής Όχθης. Είχαν δοθεί διαταγές να μην πραγματοποιηθεί καμία αεροπορική επίθεση κοντά στην Ιερουσαλήμ. Οι επιθέσεις είχαν, επομένως, ως κύριο στόχο τις ιορδανικές εφεδρείες στην Κοιλάδα του Ιορδάνη, καθώς και τις ιορδανικές δυνάμεις που κινούνταν στο δρόμο Ιεριχούς - Ιερουσαλήμ για να ενισχύσουν τις ιορδανικές μονάδες που μάχονταν στην Ιερουσαλήμ¹⁷⁶. Η έλλειψη αεροπορικής υποστήριξης, καθώς κι η εγκατάλειψη από τους Σύριους, οι οποίοι, αν κι είχαν υποσχεθεί ενισχύσεις, δεν έστειλαν ποτέ, έφεραν σε πολύ δυσχερή κατάσταση το στρατό της Ιορδανίας¹⁷⁷.

Οι Σύριοι, παρότι είχαν προκαλέσει την κινητοποίηση και την ανάπτυξη των αιγυπτιακών δυνάμεων στο Σινά, επέδειξαν μεγάλη αυτοσυγκράτηση υπό την έννοια ότι επεδίωκαν να δείχνουν πως συμμετέχουν στην σύγκρουση, αποφεύγοντας, όμως, οποιαδήποτε σοβαρή εμπλοκή. Είχαν μετατρέψει τα Υψίπεδα Γκολάν από τον πόλεμο του 1948 κι έπειτα σε μια αμυντική ζώνη μεγάλου βάθους, με υπόγεια καταφύγια, πυροβολεία και θέσεις ειδικά διαμορφωμένες για άρματα που έβλεπαν την γραμμή εκεχειρίας με το Ισραήλ. Από άποψης μορφολογίας εδάφους τα υψίπεδα έχουν μήκος περίπου 72 χιλιόμετρα με μεγαλύτερο υψόμετρο στο βορρά, στο όρος Ερμών, περίπου στα 2.800 μέτρα, ενώ στο νότο στην κοιλάδα του Γιαρμούκ το υψόμετρο είναι περίπου στα 180 μέτρα.

Οι συριακές δυνάμεις τις πρώτες μέρες του πολέμου πέρα από βομβαρδισμούς πυροβολικού και απόπειρες διείσδυσης σε ισραηλινό έδαφος που αποκρούστηκαν, δεν προέβησαν ουσιαστικά σε καμία σημαντική στρατιωτική ενέργεια, ενδεικτικό της επιδίωξης αποφυγής της εμπλοκής, αλλά και της εγκατάλειψης των Ιορδανών κατά τον πόλεμο¹⁷⁸.

Η εντολή για επίθεση των ισραηλινών δυνάμεων στα Υψίπεδα Γκολάν δόθηκε την 9^η Ιουνίου, και, ενώ εξ αρχής υπήρχε ο φόβος για περαιτέρω κλιμάκωση και εμπλοκή της Σοβιετικής Ένωσης, το Ισραήλ, αφού είχε συντρίψει τις αιγυπτιακές και ιορδανικές δυνάμεις, στράφηκε εναντίον της Συρίας. Οι Ισραηλινοί επέλεξαν το βόρειο τμήμα των

¹⁷⁵ Κολιόπουλος Κων/νος, *ό.π.*, σ. 237

¹⁷⁶ Herzog Chaim & Gazit Shlomo, *ό.π.*, σ. 316

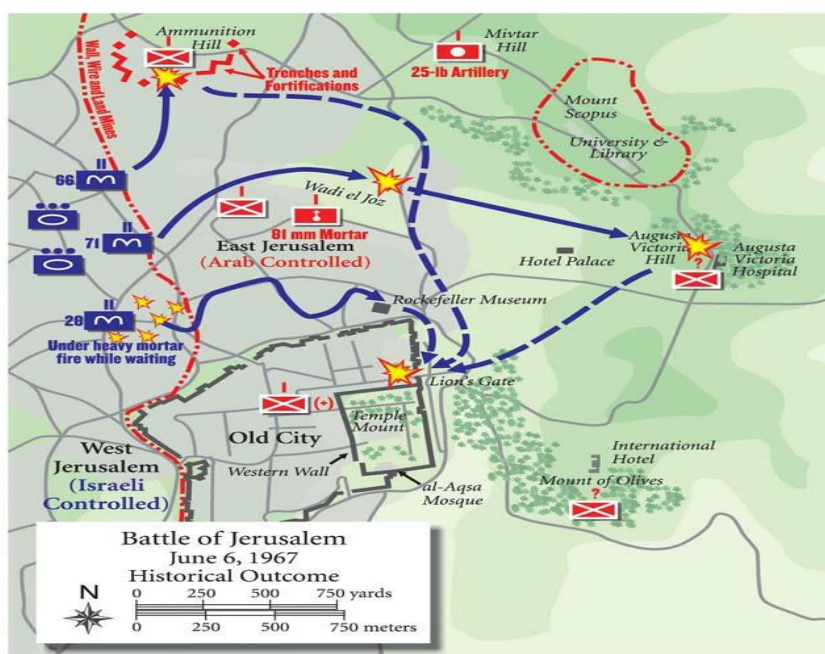
¹⁷⁷ Στο ίδιο, σ. 315

¹⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 337-338

υψιπέδων για επίθεση, καθώς ήταν αρκετά απότομη η περιοχή και για το λόγο αυτό συγκριτικά λιγότερο οχυρωμένη από τους Σύριους απέναντι σε άρματα μάχης, αλλά όχι τόσο απότομη, ώστε να είναι αδιάβατη. Ήταν προφανές ότι οι Σύριοι είχαν σχεδιάσει την άμυνα και την διάταξή τους με βάση το δύσβατο του εδάφους¹⁷⁹.

Η ταξιαρχία Γκολανί κι η ταξιαρχία με διοικητή τον Άβραχαμ Μάντλερ έχοντας αναλάβει το βόρειο τμήμα των υψιπέδων, κατάφεραν μετά από δύσκολο αγώνα και με αυτοθυσία αρκετών ισραηλινών στρατιωτών να σταθεροποιήσουν ενιαίο μέτωπο στον βορρά κατά την πρώτη μέρα των επιχειρήσεων κι έπειτα να συνεχίσουν την προέλαση τους προς την πόλη Κουνέιτρα. Νοτιότερα ακόμη δύο ταξιαρχίες των ισραηλινών δυνάμεων διέσχισαν τον Ιορδάνη ποταμό. Το μέτωπο κατέρρεε για τις συριακές δυνάμεις που είχαν αρχίσει να εγκαταλείπουν τις θέσεις τους, επιστρέφοντας στη Δαμασκό. Η κατάληψη της πόλης Κουνέιτρα στις 14:00 της 10ης Ιουνίου σήμανε και τον έλεγχο των υψιπέδων από τις ισραηλινές δυνάμεις.

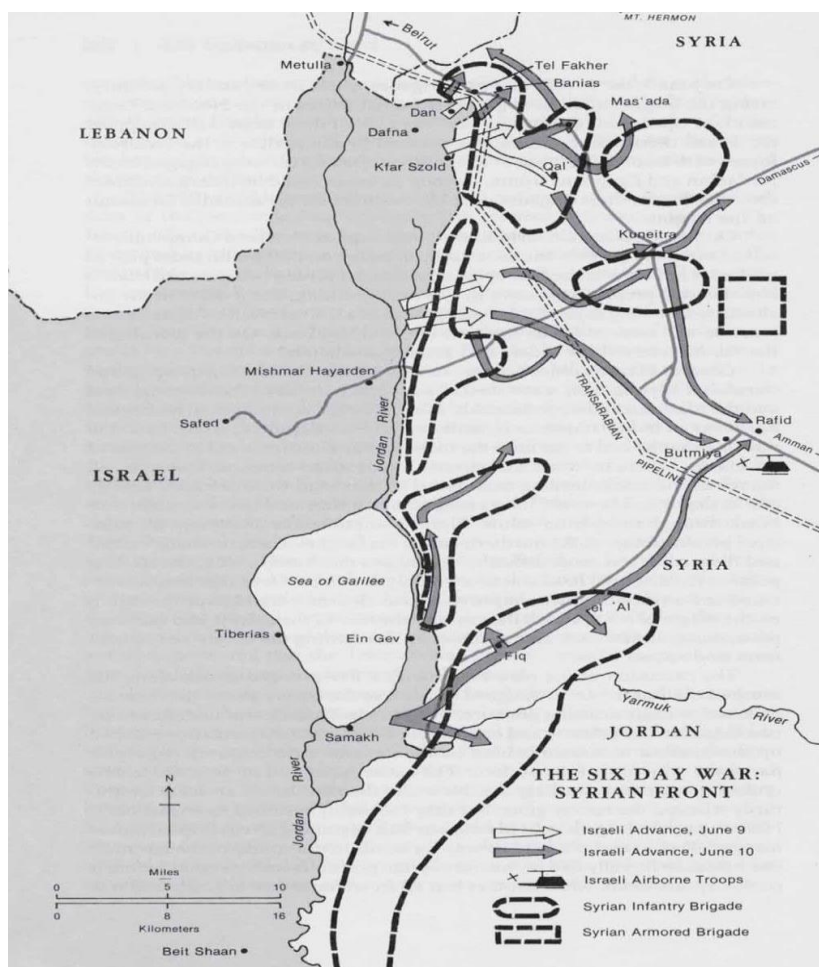
Σταδιακά οι Ισραηλινοί σταθεροποίησαν την μετωπική τους γραμμή, εδραιώνοντας εγκαίρως -πριν από την κατάπαυση του πυρός που επιβλήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη και τέθηκε σε ισχύ στις 18:30- την επιδιωκόμενη από το Ισραηλινό Γενικό Επιτελείο περίμετρο στα Υψίπεδα του Γκολάν, πάνω από την πεδιάδα της Δαμασκού¹⁸⁰. Η επιβολή κατάπαυσης του πυρός σήμανε και το τέλος των επιχειρήσεων κατά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών.

Εικόνα 10. Η μάχη της Ιερουσαλήμ

¹⁷⁹ Herzog Chaim & Gazit Shlomo, *ό.π.*, σ. 339-340

¹⁸⁰ Στο ίδιο, σ. 341-344

Εικόνα 11. Οι επιχειρήσεις στα Υψίπεδα Γκολάν

3.3 Η κατάληξη κι οι συνέπειες του πολέμου

Με την επιβολή της κατάπαυσης πυρός και τη λήξη του πολέμου, το Ισραήλ είχε αποκτήσει τον έλεγχο της Λωρίδας της Γάζας, την χερσόνησο του Σινά, τη Δυτική Όχθη, καθώς και τα Υψίπεδα Γκολάν. Για πρώτη φορά στην ιστορία του, το Ισραήλ είχε το πλεονέκτημα του βάθους στην άμυνά του αυξάνοντας το «Στρατηγικό Ζωτικό Χώρο» του. Τα αποτελέσματα του πολέμου ήταν η δικαίωση των πολλών ετών σκληρής δουλειάς των διοικητών των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων, καθώς και των πολύ αποτελεσματικών στρατιωτικών σχεδίων που είχαν εκπονηθεί από το ισραηλινό Γενικό Επιτελείο¹⁸¹. Επιπλέον, ο Πόλεμος των Έξι Ημερών σηματοδοτεί την στροφή του Ισραήλ προς τις ΗΠΑ και την ανάπτυξη στρατηγικών σχέσεων μεταξύ τους. Αντίθετα, το Ισραήλ απώλεσε τις παραδοσιακά καλές σχέσεις που διατηρούσε με τη Γαλλία, καθώς η τελευταία προσπάθησε να διατηρήσει διαύλους επικοινωνίας με τις αραβικές χώρες σε μια προσπάθεια να

¹⁸¹ Στο ίδιο, σ. 345

παραμένει ενεργειακά αυτόνομη, αλλά και να διατηρηθεί στρατηγικά αυτόνομη κρατώντας μια διαφορετική στάση από αυτή των ΗΠΑ¹⁸².

Σημαντικές εξελίξεις συντελέστηκαν με το τέλος του πολέμου και στο στρατόπεδο των αραβικών κρατών. Ιδιαίτερα στο εσωτερικό των αραβικών κρατών, χαρακτηριστικά στην Αίγυπτο και την Συρία, η απόδοση των ευθυνών για την ήττα προκάλεσαν πολιτικές ανακατατάξεις. Ο Νάσερ μετά από την παραίτησή του, την οποία ο ίδιος μετά και από λαϊκή απαίτηση αναγκάστηκε να αποσύρει, στράφηκε στο εσωτερικό, ώστε να αποδώσει τις ευθύνες για την ήττα στον Αμέρ, αλλά και να τον εξαλείψει πολιτικά. Αντίστοιχη περίπτωση κατάσταση επικρατούσε και στο εσωτερικό της Συρίας, μεταξύ του Σαλάχ Τζαντίτ και του Χάφεζ Αλ Άσαντ, με τον στρατό εν τέλει να στοιχίζεται πίσω από τον Άσαντ και να υπερισχύει του κόμματος του Μπάαθ¹⁸³.

Η έλλειψη συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ των αραβικών κρατών της περιοχής ήταν χαρακτηριστική κατά τον πόλεμο. Αυτήν την έλλειψη έδειξαν να θέλουν να εξαλείψουν τα αραβικά κράτη κατά την αραβική σύνοδο κορυφής στο Χαρτούμ την 1η Σεπτεμβρίου 1967. Κατά την σύνοδο εκδόθηκε το «ψήφισμα των τριών “όχι”»: όχι στην αναγνώριση του Ισραήλ, όχι στις διαπραγματεύσεις κι όχι στην ειρήνη με το Ισραήλ¹⁸⁴. Παράλληλα ελήφθησαν αποφάσεις, όπως η αποχώρηση της Αιγύπτου από την Υεμένη, αλλά και το εμπάργκο σε πετρέλαιο για τις χώρες που στήριζαν το Ισραήλ. Οι Άραβες βρήκαν στο πετρέλαιο ένα μέσο πίεσης αλλά και ένα όπλο απέναντι στις φιλοισραηλινές δυτικές κυβερνήσεις, η σημασία του οποίου αναδείχτηκε στον επόμενο πόλεμο του 1973¹⁸⁵.

Ο πόλεμος των Έξι Ημερών επιδείνωσε παρά εκτόνωσε τις περιφερειακές εντάσεις στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Η ΕΣΣΔ μετά την ήττα των αραβικών κρατών επεδίωξε να εμπλακεί περισσότερο στην περιοχή και ανέλαβε τον επανεξοπλισμό των αραβικών κρατών. Φυσικά αυτή η στρατηγική είχε ως απώτερο σκοπό την εξυπηρέτηση των σοβιετικών συμφερόντων στην περιοχή που δεν ήταν άλλα από την πρόσβαση σε σημαντικά λιμάνια και σε θαλάσσιες οδούς, ώστε η Σοβιετική Ένωση να αυξήσει την παρουσία της στην Ανατολική Μεσόγειο, εξισορροπώντας έτσι την παρουσία των Αμερικανών¹⁸⁶.

Παράλληλα με αυτές τις εξελίξεις, τα μεθοριακά επεισόδια στο Σουέζ αυξάνονταν κι η κλιμάκωση είχε οδηγήσει σε μια συνεχή ανταλλαγή πυρών κατά τα επόμενα έτη μεταξύ

¹⁸² Σπυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 334-335

¹⁸³ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 307

¹⁸⁴ Herzog Chaim & Gazit Shlomo, *ό.π.*, σ. 348

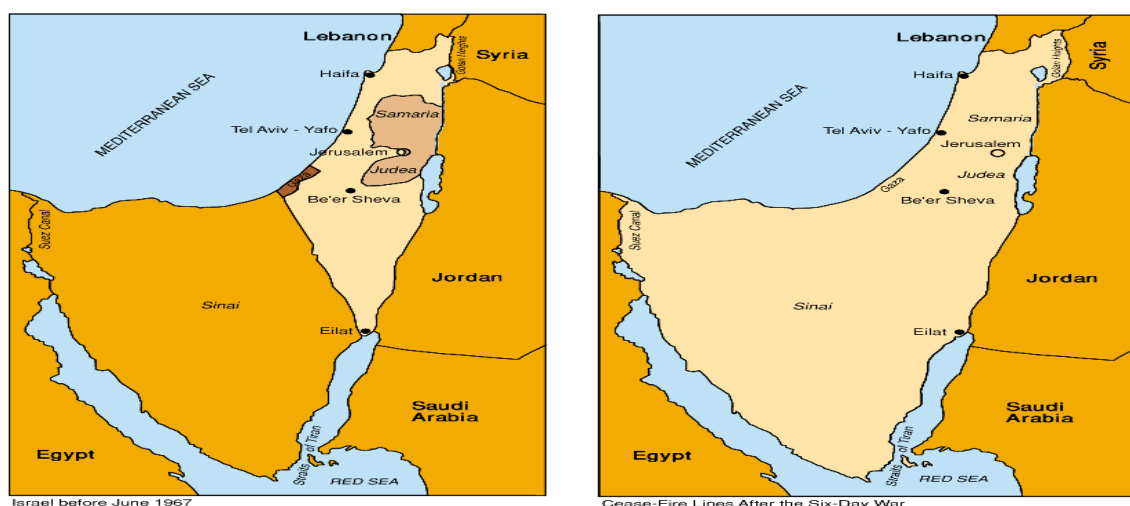
¹⁸⁵ Σπυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 339

¹⁸⁶ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 308-309

1967 - 1970, οδηγώντας σε αυτό που ονομάζεται Πόλεμος Φθοράς (War of attrition). Η ριζοσπαστικοποίηση των Παλαιστινίων που είχαν εκτοπιστεί και βρίσκονταν κατά κύριο λόγο στην Ιορδανία είχε οδηγήσει ξανά σε αύξηση των επιθέσεων και των επιχειρήσεων ανταρτοπολέμου από τις παλαιστινιακές οργανώσεις, κατά κύριο λόγο της Φατάχ¹⁸⁷.

Η συνεχής αδιαλλαξία των εμπλεκόμενων δυνάμεων στις διαπραγματεύσεις δεν λειτουργούσε υπέρ της εδραίωσης της ειρήνης. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η απόρριψη της απόφασης 242 του ΣΑ του ΟΗΕ από το Ισραήλ, αλλά κι η εμμονή των αραβικών κρατών πως καμία λύση δεν ήταν εφικτή, χωρίς την επιστροφή στα όρια πριν τον πόλεμο του 1967¹⁸⁸. Η αποτυχία των διπλωματικών προσπαθειών για οριστική επίλυση των διαφορών, σε συνδυασμό με την περαιτέρω εμπλοκή των δύο υπερδυνάμεων στην περιοχή, αλλά κι η συντηρούμενη ένταση μεταξύ Ισραήλ κι αραβικών κρατών, δημιουργούσε πρόσφορο έδαφος για την επόμενη μεγάλη σύγκρουση μεταξύ τους.

Όπως υποστηρίζει ο Έντουαρντ Λούτβακ, η νίκη είναι παραπλανητική, ενώ η ήττα διδακτική¹⁸⁹. Γρήγορα διαφάνηκε πως ο ισραηλινός στρατός ήταν αρκετά μικρός σε αριθμούς για να διασφαλίσει τα νέα σύνορα που είχαν δημιουργηθεί μετά τον πόλεμο των Έξι Ημερών¹⁹⁰. Η νίκη των Ισραηλινών στον πόλεμο δεν τους έδωσε τα απαραίτητα μαθήματα για βελτίωση στα τρωτά τους σημεία. Οι συνθήκες για την επόμενη σύγκρουση, τον πόλεμο του Γιομ Κιπούρ το 1973, είχαν αρχίσει ήδη να διαμορφώνονται κι ήταν σειρά τώρα των αραβικών κρατών να επιστρέψουν στο Ισραήλ ένα μάθημα για τον αιφνιδιασμό¹⁹¹.

Εικόνα 12. Το Ισραήλ πριν (αριστερά) και μετά (δεξιά) τον Πόλεμο των Έξι Ημερών

¹⁸⁷ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 310-311

¹⁸⁸ Σπυρόπουλος, *ό.π.*, σ. 340-344

¹⁸⁹ Lutwak N. Edward, *ό.π.*, σ. 19

¹⁹⁰ Guy Laron, *ό.π.*, σ. 312

¹⁹¹ Lutwak N. Edward, *ό.π.*, σ. 20

Συμπεράσματα

Κατά την παραπάνω ανάλυση σκιαγραφήθηκε η υψηλή στρατηγική του Ισραήλ αλλά και των αντιπάλων αραβικών κρατών κατά την περίοδο προ της έναρξης της σύγκρουσης καθώς και κατά τη διάρκεια αυτής, με έμφαση ιδιαίτερα στην στρατιωτική στρατηγική. Ο πόλεμος των Έξι Ημερών έχει την εγγενή ιδιαιτερότητα διεξαγωγής πολεμικών επιχειρήσεων εντός ενός πολύ μικρού χρονικού διαστήματος. Αυτή η ιδιαιτερότητα του υπό εξέταση πολέμου αποτέλεσε συνάμα κι έναν σημαντικό περιορισμό κατά την εκπόνηση της εργασίας, καθώς η Υψηλή Στρατηγική κατά τη διάρκεια μιας πολεμικής σύγκρουσης απαιτεί ένα εύλογο χρονικό διάστημα, ώστε να γίνουν «ορατά» τα αποτελέσματά της σε βάθος χρόνου.

Όμως, η Υψηλή Στρατηγική εν καιρώ ειρήνης ή πιο εύστοχα, η υψηλή στρατηγική ενός κράτους ενόψει μιας επικείμενης σύγκρουσης και πριν την εκδήλωση αυτής, μπορεί να επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα επί του πεδίου, ακόμη κι αν η σύρραξη εκτυλίσσεται εντός ολίγων ημερών. Η διάσταση που αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα, ενδεχομένως επικαλύπτοντας τις άλλες διαστάσεις υψηλής στρατηγικής, ειδικά σε πολεμικές συγκρούσεις μικρού χρονικού διαστήματος, είναι αυτή της στρατιωτικής στρατηγικής.

Η στρατιωτική στρατηγική αποδείχθηκε ότι μπορεί να διαδραματίσει κομβικό ρόλο στην πορεία ενός κράτους πριν, κατά τη διάρκεια, αλλά και μετά από μια πολεμική σύρραξη, όσο μικρή και αν είναι αυτή σε διάρκεια. Πιο συγκεκριμένα, κατά την ανάλυση της υψηλής στρατηγικής των δύο αντιμαχόμενων πλευρών διαπιστώθηκε πως η υπεροχή του Ισραήλ στην στρατιωτική στρατηγική του ήταν αποτέλεσμα προετοιμασίας και λεπτομερούς σχεδιασμού πολλών ετών. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της στρατιωτικής στρατηγικής του Ισραήλ δεν ισοσταθμίζονταν από αντίστοιχα χαρακτηριστικά στα αραβικά κράτη.

Συγκριτικά, όσον αφορά την οικονομική διάσταση της υψηλής στρατηγικής, διαπιστώθηκε πως οι αντίπαλες πλευρές, παρά την οικονομική αστάθεια της περιόδου, προέβησαν εξ ίσου σχεδόν σε προσπάθειες επαύξησης της μαχητικής τους ικανότητας, με σκοπό την υποστήριξη ενός μελλοντικού πολέμου, στον οποίο θα εμπλέκονταν. Χαρακτηριστικό σημείο είναι η αύξηση των δαπανών για αμυντικούς εξοπλισμούς, παρά την σχετικά δυσχερή οικονομική κατάσταση που επικρατούσε στα εμπλεκόμενα μέρη.

Για την εξασφάλιση εσωτερικής νομιμοποίησης σε έναν ενδεχόμενο πόλεμο, τα εμπλεκόμενα κράτη παρουσιάζουν μια ποικιλομορφία ως προς χαρακτηριστικά στο

εσωτερικό τους. Κοινό σημείο αναφοράς, βέβαια, αποτελεί η ασταθής εσωτερική πολιτική κατάσταση στα αραβικά κράτη, γεγονός, το οποίο επιδείνωνε τον συντονισμό και την συνεργασία μεταξύ τους. Ταυτόχρονα, όμως, αύξανε τον κίνδυνο ανάφλεξης. Και στο εσωτερικό του Ισραήλ υπήρξαν πολιτικές διαφωνίες ως προς τη διεξαγωγή πολέμου, ενώ ελάχιστη συναίνεση επετεύχθη με την κυβέρνηση εθνικής ενότητας που σχηματίστηκε λίγο πριν τον πόλεμο. Χαρακτηριστικό της περιόδου αυτής, όπως διαπιστώθηκε, αποτελούσαν οι τεταμένες πολιτικοστρατιωτικές σχέσεις σε όλα τα αντιμαχόμενα μέρη. Οι πολιτικές ηγεσίες κι οι στρατιωτικοί διοικητές παρουσίασαν αρκετά σημεία τριβής ως προς την προσφυγή ή όχι σε πόλεμο, ακόμη κι ως προς την διεξαγωγή του. Η κοινή γνώμη στο εσωτερικό έμοιαζε να ευθυγραμμίζεται με τις εκάστοτε πολιτικές και στρατιωτικές αποφάσεις μπροστά στο ενδεχόμενο πολέμου, χωρίς να ασκεί σημαντικές πιέσεις στην εκάστοτε ηγεσία των κρατών.

Στο πεδίο της διπλωματίας το ψυχροπολεμικό διεθνές περιβάλλον δεν άφησε ανεπηρέαστες τις διπλωματικές σχέσεις και την πορεία των αντιμαχόμενων κρατών στην σύγκρουση. Κατά βάση, το Ισραήλ αλλά και τα αραβικά κράτη συντάχθηκαν με ένα από τα δύο στρατόπεδα του Ψυχρού πολέμου, εφαρμόζοντας μια εξωτερική πολιτική που να ευθυγραμμίζεται με μια από τις υπερδυνάμεις της εποχής, είτε με τις ΗΠΑ είτε με την Σοβιετική Ένωση. Γνώμονας πάντοτε για τα κράτη της Μέσης Ανατολής ήταν η ισχυροποίησή τους κι η εξασφάλιση των συμφερόντων τους. Οι διπλωματικές αυτές σχέσεις μεταφράστηκαν κυρίως σε μια κούρσα εξοπλισμών για τις αντιμαχόμενες πλευρές, ενώ κι οι δύο υπερδυνάμεις επεδίωκαν μ' αυτή την πρακτική να αποκομίσουν οφέλη και να αυξήσουν την επιρροή τους στην περιοχή.

Αντίστοιχα η διάσταση της διεθνούς νομιμοποίησης εντός του ψυχροπολεμικού περιβάλλοντος δεν αποτέλεσε κεντρικό σημείο διαμόρφωσης της υψηλής στρατηγικής, καθώς η διεθνής κοινή γνώμη, η στάση ουσιαστικά των κρατών αδυνατούσε να επηρεάσει τις αποφάσεις των εμπλεκομένων για προσφυγή ή μη στον πόλεμο. Τα κράτη που αποτελούσαν ουσιαστικά την διεθνή κοινότητα χωρίζονταν στα δύο μπλοκ του Ψυχρού πολέμου. Αντίστοιχα αυτά τα κράτη τήρησαν μια στάση υπέρ του ενός ή του άλλου στον πόλεμο των Έξι Ημερών. Χαρακτηριστικό γεγονός της αδυναμίας της διεθνούς γνώμης και των διεθνών οργανισμών είναι η σχετικά καθυστερημένη επιβολή κατάπαυσης πυρός στον πόλεμο, αλλά κι η αδυναμία εξεύρεσης σταθερής, ειρηνικής επίλυσης της διένεξης μετά από αυτόν.

Εν κατακλείδι, από την ανάλυση των διαστάσεων της υψηλής στρατηγικής των δύο αντιμαχόμενων πλευρών, συμπεραίνεται πως το Ισραήλ διατηρώντας αλλά και

επαυξάνοντας τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της στρατιωτικής του στρατηγικής, μέσω της εκπαίδευσης, των δοκιμών και του επιθετικού δόγματος βρέθηκε να αποκτά το πλεονέκτημα εναντίον των αραβικών κρατών ήδη από το διάστημα προ του πολέμου. Κατά την διεξαγωγή των επιχειρήσεων, εφαρμόζοντας στοιχεία όπως ο αιφνιδιασμός, η παραπλάνηση, το πρώτο πλήγμα, η έμμεση προσέγγιση, το Ισραήλ κατάφερε να αυξήσει κατακόρυφα τις πιθανότητες επιτυχίας της στρατιωτικής στρατηγικής που ακολούθησε. Όπως προηγήθηκε στην ανάλυση, αυτά τα χαρακτηριστικά και στοιχεία εξέλειπαν από την πλευρά των αραβικών κρατών. Η ιδιαίτερη βαρύτητα στην στρατιωτική στρατηγική προσέδωσε ασύγκριτο πλεονέκτημα στο Ισραήλ εναντίον των Αράβων, υπερκαλύπτοντας το όποιο αριθμητικό μειονέκτημα. Έτσι, το Ισραήλ κατάφερε όχι μόνο να επιβιώσει απέναντι σε έναν εχθρικό συνασπισμό αραβικών κρατών, αλλά και να αποκομίσει τα μέγιστα οφέλη σε μια σύγκρουση πολύ μικρής διάρκειας.

Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Gazit Shlomo, Chaim Herzog, *Οι Αραβοϊσραηλινοί Πόλεμοι- Η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 έως σήμερα* (Αθήνα: ΛΙΝΑΙΟΣ,2011)

Mearsheimer, J. John, *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*. (Κολιόπουλος Κων/νος, Μεταφρ.), (Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ,2006)

Κολιόπουλος, Κων/νος, *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις* (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα,2008)

Κολιόπουλος, Κων/νος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*. (Βάρη Αττικής: Ποιότητα,2008)

Κολιόπουλος Κων/νος, Πλατιάς Αθανάσιος, *Η Τέχνη της Στρατηγικής* (Αθήνα: Δίαυλος, 2021)

Μαυρόπουλος, Παναγιώτης, *Εισαγωγή στη Θεωρία του Πολέμου και της Στρατηγικής* (2η εκδ.). (Αθήνα,2012)

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία*. (Αθήνα: Ι.Σιδέρης,1996)

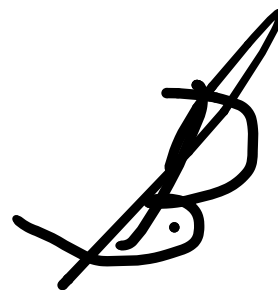
Σπυρόπουλος, Μ. Γεώργιος, *Μέση Ανατολή- Αραβοϊσραηλινή διένεξη: Ιστορία-Πολιτική-Διπλωματία* (Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2011)

Ξενόγλωσση

- Beaufre, Andre, *Introduction to Strategy*. (New York: Praeger, 1965)
- Biddle, Tami Davis, *Strategy and Grand Strategy: What students and practitioners need to know*. (Carlisle: Strategic Studies Institute and U.S Army War College, December 2015)
- Bowen, Jeremy, *Six Days: How the 1967 war shaped the Middle East*. (London: Simon & Schuster UK Ltd, 2003)
- Clausewitz, Carl von, *On War*, (Howard. M. Paret P., Επιμ., & Howard. M. Paret P., Μεταφρ.) (Princeton: Princeton University Press, 1976)
- Dayan, Moshe, *Story of My Life* (New York: William Morrow, 1976)
- Gershon, Hachon, The Six-Day War Was a One-Time Event. *BESA Center Perspectives*(No. 487) (June 5, 2017)
- Heilbrunner, Oded, The Morale of the Israeli public on the eve of the Six-Day War as seen in public opinion polls. *Israel Studies*, Vol 24(No 1), σσ. 151-173. (Spring, 2019)
- Horowitz, Dan, Flexible Responsiveness and Military Strategy: The case of the Israeli Army. *Policy Sciences*, Vol 1(No 2), σσ. 191-205. (Summer, 1970)
- Karsh, Efraim, *The Six Day War: The Inevitable Conflict*. (Bar -Ilan: Begin Sadat Center for Strategic Studies, 2017)
- Kurtulus, Ersun. N., The Notion of a "Pre-emptive War:" the Six Day War Revisited. *Middle East Journal*, Vol 61(2), σ. 225. (Spring, 2007)
- Laron, Guy, *The Six-Day War: The Breaking of the Middle East*. (New Haven and London: Yale University Press, 2017)
- Little, Douglas. The New Frontier on the Nile: JFK, Nasser and Arab Nationalism. *Journal of American History*, Vol 75(No 2), (September, 1988)
- Lutwak, Edward. N, *Strategy: The Logic of War and Peace*. (London, England: The Belknap Press of Harvard University Press, 2001)
- Mann, Joseph, Syria, Precipitator of the Six Day War. *Middle Eastern Studies*, Vol. 49(No. 4), σσ. 547-562. (July, 2013)
- Mor, Ben. D., Nasser's Decision- Making in the 1967 Middle East Crisis : A Rational-choice Explanation. *Journal of Peace Research*, Vol. 28(No 4), σσ. 389-395, (November, 1991)
- Oren, Michael, The Revelations of 1967: New Research on the Six Day War and Its Lessons for the Contemporary Middle East. *Israel Studies*, Vol. 10(No. 2 (Summer 2005)), σσ. 1-14.
- Raska, Michael, The Six-Day War: Israel's Strategy and the Role of Air Power, pp. 19.
- Sternberg, Charles. A., *The Arab-Israeli Six Day War of 1967: Essential Elements of Operational Art*. (Newport: Naval War College, 1995)
- Yitzhak, Ronen., The Formation and Development of the Jordanian Air Force: 1948-1967. *Middle Eastern Studies*, Vol. 40(No. 5), σσ. pp. 158-174. (September, 2004)

Υπεύθυνη Δήλωση περί μη Λογοκλοπής

Βεβαιώνω υπεύθυνα ότι είμαι ο συγγραφέας αυτής της εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Τέλος δηλώνω ότι αυτή η γραπτή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ειδικά για τη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία και ότι θα αναλάβω πλήρως τις συνέπειες εάν η εργασία αυτή αποδειχθεί ότι δεν μου ανήκει.

Βασίλειος Σκανδάλης

A.M. 2222M023